

ELOA JA ILOA KAAKKOIS-SUOMEEN

Kulttuurin kehittämistehtävä 2020–2022

Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen – Kulttuurista hyvinvointia kuntalaisille

Alueellinen kehittämistehtävä kahden maakunnan alueella

Kymenlaaksossa ja Etelä-Karjalassa 1.1.2020–28.2.2022

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, Kouvola 2022

Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen – Kulttuurista hyvinvointia kuntalaisille

Alueellinen kehittämistehtävä kahden maakunnan alueella
Kymenlaaksossa ja Etelä-Karjalassa 1.1.2020–28.2.2022

Julkaisusarja: Xamk Inspiroi 67

Julkaisija: Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

© Tekijät ja Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu 2022

Työryhmä: Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu XAMK Luovien alojen
tutkimusyksikkö: Piia Kleimola ja Laura Lehtinen. LAB-ammattikorkeakoulu:
Sanna-Leena Mikkonen, Päivi Eronen ja Tarja Vahtokari

Julkaisun valokuvat: Anssi Ahola, Päivi Eronen, Piia Kleimola,
Heidi Koskinen-Järvisalo ja Jenni Latva

Graafinen suunnittelu ja taitto: *Taikasipuli*, Silva Kärpänoja

Kielenhuolto: Tmi Eilabertta, Annamari Typpö

ISBN: 978-952-344-510-9 (PDF)

ISSN: 2489-6764 (verkko)

julkaisut@xamk.fi

Tiivistelmä

Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen eli Kulttuurista hyvinvointia kuntalaisille oli vuosien 2020–2022 aikana toteutettu alueellinen, OKM-rahoitteinen kehittämistehtävä Kymenlaaksossa ja Etelä-Karjalassa. Pää tavoite oli kehittää luovan alan, taiteen ja kulttuurin yhteistoimintaa sekä toimintamalleja, jotta kulttuuripalvelut ja muu toiminta edistäisivät entistä paremmin kuntalaisten hyvinvointia, terveyttä ja osallisuutta. Toiminnan kehittämisessä kiinnitettiin erityistä huomiota niihin kuntalaisiin ja ryhmiin, joilla voi olla vaikeuksia saavuttaa haluamiaan kulttuuripalveluja. Toiminta perustui vuonna 2019 uudistuneeseen kuntien kulttuurilakiin. Kehittämistehtävän toteuttivat ammattikorkeakoulut XAMK ja LAB.

Asiasanat: taide, kulttuuri, luovat alat, Kymenlaakso, Etelä-Karjala

Lukijalle

Uudistettu laki kuntien kulttuuritoiminnasta tuli voimaan 1.3.2019. Laki korvasi aiemman, jo 25 vuotta vanhan lain. Uudistuksessa laissa määritellään entistä tarkemmin kuntien kulttuuritoiminnan tehtäviä ja tavoitteita. Lakiuudistus vahvistaa kulttuurin roolia kunnan toiminnassa ja perustelee samalla kulttuurin merkitystä ja asemaa kunnan peruspalveluna. Laissa korostuu niin toimialarajat kuin maantieteellisetkin rajat ylittävän yhteistyön merkitys.

Loppuvuodesta 2019 opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi ensimmäiset uudistettuun kulttuuritoimintalakiin pohjaavat erityisavustukset. Nyt jo kolmena eri vuonna myönnettyillä kehittämistehtävillä tuetaan kuntien kulttuuritoiminnan laatua, vaikuttavuutta, henkilöstön osaamista, asukkaiden yhdenvertaisuutta ja kuntien yhteistoimintaa.

Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen eli Kulttuurista hyvinvointia kuntalaisille oli 1.1.2020–28.2.2022 toteutunut alueellinen kulttuurin kehittämistehtävä Kymenlaaksoissa ja Etelä-Karjalassa.

Päätavoite oli kehittää luovan alan, taiteen ja kulttuurin yhteistoimintaa ja toimintamalleja, jotta kuntalaisille tuotettavat kulttuuripalvelut ja muu toiminta vahvistaisivat asukkaiden hyvinvointia, terveyttä ja osallisuutta. Kehittämistehtävän ytimessä oli työpaja- ja verkostotyö. Toiminnan kehittämisessä kiinnitettiin erityistä huomiota niihin kuntalaisiin ja ryhmiin, joilla voi olla vaikeuksia saavuttaa haluamiaan kulttuuripalveluja. Kehittämis-

tehtävän toteutuksesta vastasivat yhteistyössä Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu Xamk ja LAB-ammattikorkeakoulu.

Kehittämistehtävän työn alkumetreillä tuskin kukaan osasi aavistaa, millaisia seuraavat kaksi vuotta tulisivat olemaan. Koronaviruspandemia alkoi vaikuttaa meidän kaikkien elämään maaliskuusta 2020 alkaen, mutta erityisen rajulla ja surullisella tavalla pandemia toi haasteita taide- ja kulttuurialoille.

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporen ja Taiteen edistämiskeskus Taiken huhtikuussa 2021 julkaiseman barometrin mukaan kolme neljästä taitelijasta kertoi koronan vaikuttaneen työskentelyynsä. Monelle tilanne merkitsi alanvaihtoa. Vaikka valtaosa pandemian vaikutuksista koettiin kielteisinä, nähtiin kyselyssä poikkeusolojen tuoneen tullessaan myös jotain positiivista. Mainintoja myönteisistä vaikutuksista saivat digitaalisen työn haltuunotto ja muut uudenlaiset työtavat sekä etäkokoontumisten myötä kasvanut alueellinen tasa-arvo.

Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen -kehittämistehtävä eteni tilanteesta huolimatta alkuperäisen suunnitelman mukaisesti – toki muuttaen kaikki suunnitellut tapaamiset ja toimenpiteet digitaalisiksi. Tästä oli myös etua. Verkosto-, työpaja- ja lyhytkoulutukset tavoittivat todennäköisesti suuremman osallistujamäärän kuin eri kunnissa toteutetut vastaavat tapahtumat olisivat tavoittaneet. Ja kuten barometrikin todisti, erilaisten taide- ja kulttuuripilot-

tien muokkaaminen tilanteeseen pakotti toimijat ajattelemaan uudella tavalla. Moni otti haasteen oppimisprosessina.

Taiken ja Cuporen julkaisemassa barometrissä sivuttiin myös kuntien ja taiteilijoiden odotuksia ja toiveita keskinäiselle yhteistyölle. Taiteilijat odottavat kunnilta arvostusta ja tukea, kunnat taiteilijoilta vahvistusta paikalliselle vetovoimalle. Ilahduttavaa on, että molemmat tahot toivovat lisää yhteistyötä. Barometrinkin mukaan juuri kyky tehdä yhteistyötä on yksi kuntien menestystekijöistä.

Yksi vauhdilla kasvanut yhteistyökuvio on viime vuosien aikana kehittynyt taiteen ja kulttuurin sekä sosiaali-, terveys- ja hyvinvointikenttien välille. Kulttuurihyvinvoinnilla tarkoitetaan kulttuurin ja taiteen mahdollisuuksia edistää terveyttä ja hyvinvointia. Kulttuurihyvinvointi on ilmiönä laaja toiminnan, kouluttamisen, kehittämisen ja tutkimuksen muodostama kokonaisuus. Sen toteuttamisessa korostuu taide- ja kulttuuritoimijoiden ammatimainen ja pitkäjänteinen yhteistyö muiden toimialojen kanssa. Valtakunnallinen yhteyspiste Taikusydän kokoaa toimijoita verkkotapaamisiin säännöllisesti. Sekä Kymenlaaksossa että Etelä-Karjalassa toimii Taikusydämen alueverkosto. Eloa ja iloa -kehittämistehtävän aikana näiden kahden alueverkoston yhteistyö tiivistyi entisestään.

Tiivistä yhteistyötä tehtiin myös Etelä-Karjalan alueen toisen kulttuurin kehittämistehtävän kanssa. Kaakon taide on Etelä-Karjalassa ja Kymenlaaksossa toimivien visuaalisten taiteiden ammattilaisten alueellinen kattojärjestö. Kaakon taiteen kehittämistehtävä keskittyi luomaan edellytyksiä ammattimaiselle taiteelliselle työlle ja toiminnalle Etelä-Karjalan kunnissa. Huomionarvoinen on myös kehittämistehtävien kanssa samalle ajalle osunut haku Euroopan kulttuuripääkaupungiksi

2026. Oulun ja Tampereen rinnalla kisasi Saimaa-ilmiö, jossa oli mukana myös Etelä-Karjalan maakunta.

Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen keskittyi työpaja- ja verkostotyöhön. Yhteisiin haasteisiin etsittiin ratkaisuja kuuntelemalla, keskustelemalla, kouluttamalla, yhteiskehittämällä, toimimalla, kokeilemalla ja saattamalla yhteen eri kenttien toimijoita. Eloa ja iloa -tehtävässä ei ollut niinkään tarkoitus perustaa uusia verkostoja vaan ennemminkin vahvistaa jo olemassa olevien synergiaa, tiedonkulkua ja monialaista yhteistyötä kulttuurilain seitsemännen pykälän mukaisesti, eri toimialoja ja rajoja ylittävän yhteistyön suuntaan kulkien.

Taiteen ja kulttuurin kuntakohtaisissa keskusteluissa pahin kivi kengässä lienee yleensä raha. Koronapandemia, veikkausvarojen väheneminen, siiloutuneet rahoituskanavat, hankekeskeinen toiminta ja arvovalinnat – tässä muutama sekä valtakunnallinen että kuntakohtainen rahoitushaaste. Koko Suomen mittakavassa kuntien järjestämä kulttuuritoiminta on noin 950 miljoonan euron kokonaisuus. Valtion rahoitus kattaa kustannuksista noin viidenneksen (200 milj. €), ja suurin osa (650 milj. €) rahoitetaan kuntien verotuloilla. Kuntakohtaiset erot ovat merkittäviä. Kuntien talouden tulevaisuus heijastuu suoraan kulttuurin toimintaedellytyksiin kunnassa. Eri tahojen toiveet ja talous ovat usein haastava yhtälö.

Haasteista huolimatta katsokaamme mielenkiinnolla ja toiveikkaina kohti tulevaa! Vuoden 2023 alussa aloittavat toimintansa hyvinvointialueet. Yhteistyötä tarvitaan tässäkin. Kulttuuri, osallisuus, terveys ja hyvinvointi kuuluvat kaikille!

Piia Kleimola, projektipäällikkö

Kouvola 22.2.2022

Sisältö

OSA 1/3

08

KEHITTÄMISTEHTÄVÄN KIVIJALKANA KUNTIEN KULTTUURILAKI

Piia Kleimola, projektipäällikkö, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

15

MITEN KULTTUURI HUOMIOIDAAN MAAKUNTIEN HYVINVOINTI-KERTOMUKSISSA? ONKO KULTTUURILLA ROOLIA OSANA HYVINVOINNIN EDISTÄMISTÄ?

Laura Lehtinen, FM, TKI-asiantuntija,
Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

30

ELOA JA ILOA KAAKKOIS-SUOMEEN -KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TULOSTEN JA VAIKUTUSTEN ARVIOINTIA

Sanna-Leena Mikkonen, projektipäällikkö ja sosiaalialan lehtori,
LAB-ammattikorkeakoulu
Tarja Vahtokari, TKI-asiantuntija, LAB-ammattikorkeakoulu

44

NUPIT KAAKOSSA – ELOA JA ILOA SEMI-WEBINAARISTA

Laura Lehtinen, FM, TKI-asiantuntija,
Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

OSA 2/3

49

TAIDE- JA KULTTUURIPILOTIT

52

KOHDERYHMÄNÄ IKÄÄNTYNEET

- 1 Virtuaaliset päivätanssit
- 2 Tanssiteos In between
- 3 Anu Itkonen ohjaa tanssituokion
- 4 Lue minulle
- 5 Elämäni räsymatto -kuvataidetyöskentely
- 6 Kuvataidetyöpaja-video
- 7 Elämän vene
- 8 Postilaatikko-taide
- 9 Ikäsirkus-koulutustyöpaja
- 10 Eloa ja iloa kuvataiteen ja musiikin avulla

70

KOHDERYHMÄNÄ LAPSET, NUORET JA PERHEET

- 11 Leikkiviikon kevätseuranta ja video
- 12 Taidetoisinto
- 13 Seiskaluokkalaisten vanhempien ryhmäytytys

77

KOHDERYHMÄNÄ TYÖIKÄISET

- 14 Ruokatuntityhyt ja tyhjät näyteikkunat
- 15 Osallisuus etätyöskentelyssä
- 16 Dokumenttitaidetta

88

KOHDERYHMÄNÄ MAAHANMUUTTAJAT

- 17 Kepeli-konsteja kielenoppimiseen

93

KOHDERYHMÄNÄ ERITYISRYHMÄT

- 18 Lyhytvideoprojektit

96

KOHDERYHMÄNÄ MIELENTERVEYSKUNTOUTUJAT

- 19 Valokuvaustyöpaja psykiatrisella sairaalalla
- 20 Osallistava taidetoiminta psykiatrisessa sairaalassa -keskustelutilaisuus

OSA 3/3

101

TEKIJÖITÄ, TOIMENPITEITÄ JA MÄÄRIÄ

Kehittämistehtävän kivijalkana kuntien kulttuurilaki

PIIA KLEIMOLA, PROJEKTIPÄÄLLIKKÖ,
KAAKKOIS-SUOMEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kunnilla on vastuu järjestää kulttuuritoimintaa ja tukea taiteentekijöitä

Uudistettu laki kuntien kulttuuritoiminnasta tuli voimaan 1.3.2019. Uudistus määrittelee entistä tarkemmin kuntien kulttuuritehtävät ja -tavoitteet. Laki vahvistaa kulttuurin roolia kunnan toiminnassa sekä perustelee kulttuurin merkitystä ja asemaa kunnan peruspalveluna. Kunnissa kulttuuripalvelut jakautuvat yleensä niin kutsuttuun yleiseen kulttuuritoimintaan, taiteen perusopetukseen ja taidekasvatukseen sekä musiikki-, teatteri- ja museotoimintaan. Myös kirjaston toiminta on osa kunnan kulttuuritoiminnan kokonaisuutta. Kunnat päättävät kulttuuritoimintansa laajuudesta, osaamistarpeesta sekä tuotantotavoista. Kirjasto-, museo- ja teatteri- ja orkesteritoiminnalla on omat lakinsa, ja oma laki ohjaa myös taiteen perusopetusta.

Lue laki kuntien kulttuuritoiminnasta.

Kulttuuri on osa kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä

Terveyden edistämisen vertailutietojärjestelmä TEAviisari on suunnittelua ja johtamista tukeva työväline kunnille toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja päätöksenteossa. TEAviisarin kokonaisuutta täydentämään tuli kulttuurin tiedonkeruu vuonna 2019, jolloin tiedot kerättiin ensimmäisen kerran. THL kerää terveyttä edistävästä kulttuuritoiminnasta tietoa joka toinen vuosi, eli tiedonkeruun tulokset on viimeksi päivitetty TEAviisariin syksyllä 2021.

Tiedonkeruu tehdään yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuri- ja taidepolitiikan osaston, Suomen Kuntaliiton, Opetushallituksen, Tilastokeskuksen, sosiaali- ja terveysministeriön hyvinvointi- ja palveluosaston, Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporen, Etelä-Suomen aluehallintoviraston ja Taiteen edistämiskeskuksen kanssa. Tiedonkeruulomake lähetetään kaikkiin

KULTTUURIA PÄÄTÖKSENTEKOON

KUNTAVAALIT 2021

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta

Kunnan tehtävänä on järjestää kulttuuritoimintaa. Tämän tehtävän toteuttamiseksi kunnan tulee:

35

- 1) edistää kulttuurin ja taiteen yhdenvertaista saatavuutta ja monipuolista käyttöä;
- 2) luoda edellytyksiä ammattimaiselle taiteelliselle työlle ja toiminnalle;
- 3) edistää kulttuurin ja taiteen harrastamista sekä niihin liittyvää kansalaistoimintaa;
- 4) tarjota mahdollisuuksia kulttuurin ja taiteen eri muotojen ja alojen tavoitteelliseen taide- ja kulttuurikasvatukseen;
- 5) edistää kulttuuriperinnön ylläpitämistä ja käyttöä sekä paikallista identiteettiä tukevaa ja kehittäväää toimintaa;
- 6) edistää kulttuuria ja taidetta osana asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä paikallista ja alueellista elinvoimaa;
- 7) edistää kulttuurista vuorovaikutusta ja kansainvälistä toimintaa ja toteuttaa muita kulttuuriin ja taiteeseen liittyviä toimia.

Manner-Suomen kuntiin kulttuuritoiminnasta vastaaville viranhaltijoille sähköisenä. Analysoidut tiedot julkaistaan kunta-kohtaisesti [TEAvisari-verkkopalvelussa](#).

Opinnäytetyöt

Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen -kehittämistehtävän aikana dataperustaisten hyvinvointipalvelujen kehittämisen ylempää ammattikorkeakoulututkintoa opiskellut Tanja Pulkka valmisti kehittämistehtävän tilaamana opinnäytetyönsä **TEAvisari-vertailutietojärjestelmän**

hyödyntäminen Kaakkois-Suomen kulttuuritoiminnan kehittämisessä

(2021). [Lue opinnäytetyö verkossa.](#)

Opinnäytetyössä kartoitettiin, millaisena työkaluna Kaakkois-Suomen kuntien kulttuurista vastaavat toimijat näkevät kulttuurin TEAvisarin toiminnan suunnittelussa ja päätöksenteossa. Tutkimuksen alakysymyksenä oli, miten tukea kulttuuritoimijoita TEAvisari-vertailujärjestelmän hyödyntämisessä. Opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä näkyväksi TEAvisarin hyöty tiedolla johtamisen työkaluna kulttuuritoiminnassa.

Opinnäytetyön aikana tuli esiin, ettei kuntien kulttuuripalveluissa vielä ollut riittävästi tietoa TEAviisarista, jotta sitä olisi osattu hyödyntää työssä. Kulttuuripalveluiden henkilöresurssit ovat niukat, joten uusien asioiden omaksumiselle ei löydy riittävästi aikaa. Toimintatutkimuksen tuloksena syntyi videosarja TEAviisari-vertailutietojärjestelmän käytöstä ja tiedon hyödyntämisestä. Videoilla Tanja käy tiiviisti läpi, mitä tiedolla johtaminen on ja miten TEAviisaria voi hyödyntää kunnan kulttuuritoiminnan suunnittelussa ja johtamisessa.

Video 1. Kulttuurin TEAviisari – johdanto

Video 2. Tiedon hakeminen

Video 3. Tiedon vertailu

Video 4. Tiedon hyödyntäminen

Video 5. Tiedon hyödyntäminen jatkuu

Video 6. Tiedonkeruuseen valmistautuminen

Toinen Elo ja iloa Kaakkois-Suomen -kehittämistehtävän tilaama opinnäytetyö valmistui kevään 2022 aikana.

Medianomi Hanne Vainikka opiskeli Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa Xamkissa kulttuurihyvinvoinnin yamk-tutkintoa. Hannen opinnäytetyön otsake on **Kulttuurihyvinvoinnin viestinnällä vaikuttaminen – Strategiasta ja verkostosta voimaa**. Opinnäytetyön keskiössä on kulttuurialan alueellisen vaikuttamisviestinnän kehittämisenäkökulma. Tilaaja ja opiskelija pyrkivät vuorovaikutuksessa tunnistamaan kehittämistarpeita verkoston viestintäyhteistyön vahvistamiseksi ja tarvittavien kehittämisprosessien muotoilemiseksi. Opinnäytetyö tutkii, miten yhteiskunnalliseen keskusteluun ja mielikuviin vaikuttamalla voidaan saavuttaa toivottu muutos tärkeiden sidosryhmien asenteissa ja käytöksessä. Opinnäytetyö tarkastelee myös alueen kulttuuritoimijoiden viestintäresursseja

*Tutkimuskoordinaattori,
TtM Niina Saukko
Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitokselta (THL)
piti kuntaedustajille
työpajan kulttuurin
TEAviisarista ja sen
hyödyntämisestä
19.1.2021. Tarpeelliseksi
koettu työpaja
tavoitti kattavasti
melkein kaikkien
kuntien edustajat.*

ja selvittää tarvetta ja tahtotilaa verkostolliseen viestintäyhteistyöhön. Tavoitteena on auttaa toimijoita ymmärtämään alueellisen vaikuttamisviestinnän mahdollisuudet sekä tuottamaan strateginen näkemys yhteisistä vaikuttavan viestinnän suuntaviivoista.

Poikkeusajat ovat osoittaneet, että kulttuurialan tulee itse tuottaa kannanottoja ja avata yhteiskunnallista keskustelua alan puolesta. Kuitenkin kulttuuritoimijoiden alueellista ulkoista yhteisviestintää tehdään vasta vähän. Opinnäytetyön tavoitteeksi asetettiin uudenlaisten mallien kehittäminen kulttuuritoimijoiden väliseen yhteistyöhön vaikuttamisviestinnässä. Kulttuurihyvinvoinnin vaikuttavalla viestinnällä voidaan lisätä päättäjien ja kulttuurihyvinvointipalveluiden tilaajien sekä laajan yleisön tietoisuutta kulttuurihyvinvoinnin

eduista. Tavoitteeksi määriteltiin myös kulttuurihyvinvointitoiminnan alueellisen näkyvyyden parantaminen ja toimialan arvostuksen ja resursoinnin kehittäminen pitkällä tähtäimellä. [Lue opinnäytetyö verkossa.](#)

KULTTUURIA PÄÄTÖKSENTEKOON

Kuntavaalit 2021 järjestettiin sunnuntaina 13. kesäkuuta 2021. Vaalipäivä oli alkuperäisen vaalilain mukaan 18. huhtikuuta 2021, mutta eduskunta päätti maaliskuussa 2021 siirtää vaaleja koronaviruspandemian vuoksi. Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen, Kaakon taiteen kehittämistehtävä ja Kymenlaakson kuntien kulttuuritoimijat laativat vaalien alla omat vaaliteesit.

Kulttuuri on oikeus

Kulttuuri on kaikkien kuntalaisten peruspalvelu. Taide ja kulttuuri antavat

asukkaille elämyksiä, yhteisöllisyyttä, osallisuutta ja mahdollisuuksia vaikuttaa. Jokaisella ihmisellä on oikeus taiteeseen ja kulttuuriin osana hyvää elämää.

Lähikulttuuri rakentuu täällä

Lähikulttuuri on oman paikkakunnan kulttuuritoimijoiden – kunnan, taide- ja kulttuurilaitosten, järjestöjen, taiteilijoiden ja yrittäjien – tuottamaa. Monialainen yhteistyö synnyttää omaleimaista ja voimakasta kulttuuria. Elinikäinen kulttuurikasvatus rakentaa kuntalaisten hyvinvointia ja avaa omien juurien ja kulttuuriperinnön ymmärtämistä. Paikallinen kulttuuri on yhteinen asia.

Kulttuuristaan alue tunnetaan

Korkeatasoinen kulttuuri ja taide luovat maakunnan ja kuntien pito-, veto- ja elinvoimaa. Kulttuurin vaikutukset ulottuvat aluekehittämiseen, elinkeinoihin, maankäyttöön, ympäristöön, matkailuun sekä hyvinvointiin. Kulttuurin kansainvälinen

Kulttuuri on kaikkien kuntalaisten peruspalvelu. Taide ja kulttuuri antaa asukkaille elämyksiä, yhteisöllisyyttä,

Kulttuuri on oikeus

osallisuutta ja mahdollisuuksia vaikuttaa. Jokaisella ihmisellä on oikeus taiteeseen ja kulttuuriin osana hyvää elämää.

KULTTUURIA PÄÄTÖKSENTEKOON

Lähikulttuuri on oman paikkakunnan kulttuuritoimijoiden – kunnan, taide- ja kulttuurilaitosten, järjestöjen, taiteilijoiden ja yrittäjien tuottamaa. Monialainen yhteistyö synnyttää omaleimaista ja voimakasta kulttuuria. Elinikäinen kulttuurikasvatus rakentaa kuntalaisten hyvinvointia ja avaa omien juurien ja kulttuuriperinnön ymmärtämistä. Paikallinen kulttuuri on yhteinen asia.

Lähikulttuuri rakentuu täällä

KULTTUURIA PÄÄTÖKSENTEKOON

ulottuvuus vahvistaa sen laaja-alaista vaikuttavuutta. Kulttuuri on kilpailutekijä ja tuloerä.

Kysely kunnallisvaaliehdokkaille

Kehittämistehtävä lähetti kaikille Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan kunnallisvaaliehdokkaille kevään 2021 aikana kym-

menen kysymyksen mittaisen taide- ja kulttuurikyselyn. Kulttuuri10-kyselyn pää-tavoite oli jakaa tiiviissä muodossa tietoa sekä valtakunnallisesta että paikallisesta taide- ja kulttuurialasta. Vastauskenttiin kirjoittaminen oli pakollista, muuten lomake ei edennyt. Jokaisen vastauksen jälkeen avautui pieni kysymykseen liittyvä tietolaatikko. Infolaatikoiden sisällön

Korkeatasoinen kulttuuri ja taide luo maakunnan ja kuntien pito-, veto- ja elinvoimaa. Kulttuurin vaikutukset ulottuvat aluekehittämiseen, elinkeinoihin, maankäyttöön, ympäristöön, matkailuun sekä hyvinvointiin. Kulttuurin kansainvälinen ulottuvuus vahvistaa sen laaja-alaista vaikuttavuutta. Kulttuuri on kilpailutekijä ja tuloerä.

Kulttuuristaan alue tunnetaan

KULTTUURIA PÄÄTÖKSENTEKOON

toteuttivat yhteistyössä Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen, Kaakon taiteen kehittämistehtävä sekä Kymenlaakson kuntien kulttuuriryöryhmä. Kysely oli avoinna 3.5.–13.6.2021.

Kyselyyn tuli 143 vastausta. Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan kaikista ehdokkaista tämä oli runsaat 7 prosenttia. **Maantieteellisesti vastauksia tuli jokaisesta Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan kunnasta** (Kouvola 33, Kotka 30, Hamina 4, Pyhtää 4, Virolahti 2, Miehikkälä 1, Lappeenranta 27, Taipalsaari 4, Savitaipale 2, Luumäki 5, Lemi 1, Imatra 17, Parikkala 3, Ruokolahti 4, Rautjärvi 4 sekä maakuntien ulkopuolelta 2). **Vastauksia tuli ilahduttavasti eri puolueiden ehdokailta.** Aktiivisimpia vastaajia olivat SDP:n ehdokkaat (SDP 50, Kesk. 32, Kok. 29, Vihr. 8, PS 7, Liik. 7, Vas. 6, Sin. 1, KD 1, FP 1, RKP 1). [Vastausten tuloksia on jäsennelly blogikirjoitukseen.](#)

Kulttuuri10 on kymmenen kohdan tietoisuus Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan päätöksentekijöille

Vaalikevään kyselyssä olleista tietolaatikoista valmistui myös jaettava Kulttuuri10-esite sekä painettuna että sähköisenä. Esitteet toimitettiin loppuvuoden 2021 aikana kaikkiin Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan kuntiin jaettavaksi johtoryhmäläisille, valtuutetuille ja kulttuurista vastaavalle lautakunnalle. Myös 1.12.2021 pidetyn

Eloa ja iloa -loppuseminaarin taltiointi-linkki lähetettiin sähköpostitse samalle kohderyhmälle.

Virkamiehille ja valtuutetuille haluttiin antaa tiedon lisäksi taidetta. Tästä syystä esitteen kansikuvassa on käytetty kouvolalaisen kuvataiteilijan **Markku Metson** teosta. [Lue esite verkossa.](#)

Taidetutkan teemanumero taiteen ja kulttuurin roolista kunnissa

Verkkolehti Taidetutka nostaa esiin taiteen ja kulttuurin uusia rajapintoja, esittelee kiinnostavia toimijoita, tekoja ja ilmiöitä ja syventää keskustelua taiteen merkityksistä. Taidetutka ilmestyy kah-

desti vuodessa. Vuoden 2021 ensimmäisen numeron päätoimittajana toimi Elo ja iloa Kaakkois-Suomeen -kehittämiss tehtävän projektipäällikkö Piia Kleimola. Numeron artikkelit käsittelevät taiteen ja kulttuurin roolia kunnissa. Kulttuurituottaja, CreativeKaiku Ky:n yrittäjä Virve Niiranen kirjoittaa Etelä-Karjalassa sijaitsevan Luumäen kunnan yhteistyömallista otsikolla *Poweria kulttuuriin: kunta, yritys ja yhdistykset yhteistyössä*. Kymenlaaksoa käsittelee Kotkan kaupungin kulttuurijohdajan Tomi Purovaaran artikkeli *Kuinka seinäunelmasta tuli unelmaseinä*, jonka aiheena on laillinen graffitiseinä. [Tutustu verkkolehti Taidetutkaan.](#) ◀

”Kunnissa tarvitaan puhetta kulttuurista sekä aitoa kuntalaisten osallistamista siihen, miten ja mitä kulttuuripalveluita kunnassa on tarjolla. Tarvitaan myös tietoa siitä, mitä palveluita kunnan on lain mukaan tuotettava. Lisäksi tarvitaan päätöksentekijöitä, jotka valitsevat kulttuurin mahdollisimman monipuolisen tukemisen, eivätkä laita kaikkia munia yhteen koriin silläkään uhalla, että valtio ei aivan niin suurelta osin tue kunnan kulttuuripalveluita. Ennen kaikkea tarvitaan kuitenkin aktiivisia kulttuurin parissa työskenteleviä ihmisiä, jotka ajavat taiteen ja kulttuurin asiaa.”

Lähde: [Vesa Plathin artikkeli](#)

Sweet home Kuusankoski – Anthem kotikaupungillemme Kouvolalle on Kuusankosken musiikkiluokkien 5M-luokan ja opettaja Jenni Salon joulukuussa 2020 valmistama musiikkivideo. Videolla fiittaavat Kuusankosken musiikkiluokat 3–6M sekä Cuusaa All Stars -bluesbändi. Kuvan Kouvolan kaupungintalon portailta on ottanut Maarit Virtanen. Oppilaiden kanssa kuvassa on apulaiskaupunginjohtaja Tuukka Forsell.

Miten kulttuuri huomioidaan maakuntien hyvinvointikertomuksissa? Onko kulttuurilla roolia osana hyvinvoinnin edistämistä?

LAURA LEHTINEN, FM, TKI-ASiantuntija,
KAAKKOIS-SUOMEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kulttuuri ja taide ovat viime vuosina tulleet entistä vahvemmin osaksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Vaikuttaa siltä, että kulttuurihyvinvointi on ujututtumassa rakenteisiin. Kuntakohtaisissa ja alueellisissa hyvinvointikertomuksissa on mukana kulttuurin toimijoita sekä erilaisia kulttuurisisältöjä. Myös Suomen ensimmäisissä aluevaaleissa tammikuussa 2022 kulttuurihyvinvointi näkyi joidenkin ehdokkaiden agendalla ja vaaliohjelmissa.

Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen -kehitystehtävän taustakartoituksena tutustuin syksyllä 2020 Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan kuntien hyvinvointikertomuksiin ja vuosiraportteihin. Tavoitteena oli selvit-

tää, miten kulttuuri näkyi kertomuksissa osana terveyden, hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämistä. Jäljempänä tässä artikkelissa on muutamia poimintoja taustakartoituksesta. [*Lue koko blogiteksti.*](#)

Nyt käsillä olevaa artikkelia varten tutkailin kehittämistehtävän kohdemaakuntien eli Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan alueellisia hyvinvointikertomuksia. Etelä-Karjalassa alueellisia hyvinvointikertomuksia ja toimenpidesuunnitelmia on tehty jo muutaman vuoden ajan. Kymenlaakson ensimmäinen alueellinen kertomus ajalle 2020–2025 valmistui 2020. Mitä ne kertovat kulttuurin roolista sosiaali- ja terveysalalla sekä hyvinvoinnin ja tervey-

den edistämiseen (hyte) keskittyvien toimijoiden keskuudessa? Millaista jalansijaa kulttuurihyvinvointi on saanut?

Hyvinvointikertomuksista

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaki sekä terveydenhuoltolaki velvoittavat kuntia ja hyvinvointialueita edistämään asukkaidensa hyvinvointia. Myös kuntalain mukaan kunnan eräs tehtävä on edistää kuntalaisten terveyttä ja hyvinvointia. Hyvinvointikertomus on strateginen asiakirja, joka kokoaa tietoa alueen asukkaiden terveydestä ja hyvinvoinnista eri tietolähteistä sekä kuvaa toimia, joilla kunta tai hyvinvointialue on asioita edistänyt. Alueellinen hyvinvointikertomus nostaa esille alueellisessa hyte-työssä huomioitavia asioita ja ”linjaa alueellisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaation painopisteet sekä tavoitteet ja niiden toimeenpanon, joihin jokainen voi omalta osaltaan sitoutua” (Kymsote 2020, 4).

”Hyvinvointialueen on seurattava alueensa väestön hyvinvointia ja terveyttä, järjestämänsä sosiaali- ja terveydenhuollon laatua ja vaikuttavuutta. Hyvinvointialue tulee tarjota tukea ja asiantuntemusta kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työn tueksi.” (Eksote 2021a, 4.)

Hyvinvointikertomukset sisältävät katsauksen asukkaiden hyvinvointiin ja terveyteen ikäryhmittäin ja aihealueittain, arvion toimenpiteiden toteutumisesta sekä suunnitelman hyvinvoinnin edistämistä. Seurattavina aiheina ovat muun muassa päihteiden käyttö, työttömyys, liikkuminen ja yksinäisyys. Vuosiraportissa kuvataan tarkemmin tehtyjä toimenpiteitä. Kulttuurihyvinvointi on jo mukana monissa alueellisissa hyvinvointikertomuksissa (Rosenlöf 2022).

Alueellinen hyvinvointikertomus tuottaa tietoa päätöksenteon tueksi ja antaa kokonaiskuvan maakunnan tilanteesta hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä (Kymsote 2020, 5). Dokumentti kokoaa alueensa kuntien vahvuudet ja huolet, kuvaa terveys- ja hyvinvointieroja sekä hyten edistämisen rakenteita ja asettaa tavoitteita sekä kohdentaa resursseja ja toimintaa. Kertomuksessa määritellään alueelliset toimenpiteet hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi sekä eriarvoisuuden vähentämiseksi ja kuvataan kuntien ja alueen välistä yhteistyötä. (THL 2022a.)

Vuonna 2023 voimaan astuva sote-uudistus siirtää sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisvastuun kunnilta ja kuntayhtymiltä itsehallinnollisille hyvinvointialueille. Uudistuksella pyritään turvaamaan yhdenvertainen palvelujen saatavuus muuttuvassa yhteiskunnassa sekä tehostamaan toimintaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö s.a.)

Yhteistyöllä kohti hyvinvointia

Suuressa kokonaisuudessa vaaditaan monialaista yhteistyötä. Yhteistyön toimivuus on tärkeää, sillä sote-uudistuksessa vastuu palveluiden järjestämisestä siirtyy maakunnille, mutta kunnille jää vastuu terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä. Hyvinvointialueet tukevat kuntia ja tekevät yhteistyötä muiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä tekevien julkisten toimijoiden, yritysten ja yhteisöjen kanssa (Rosenlöf 2022). Alueellinen hyvinvointikertomus tukee kunnallisia hyvinvointikertomuksia ja edistää eri toimijoiden yhteistyötä laajemmin. Alueellisista kertomuksista käyvät ilmi ne lukuisat kunnan toimijat, jotka omalta osaltaan voivat näihin asioihin vaikuttaa – sosiaalitoimen ja terveystalouden lisäksi esimerkiksi opetustoimi, liikuntapalvelut, nuorisotoi-

mi ja kulttuuritoimi – sekä toimijoiden yhteistyö esimerkiksi erilaisten yhdistysten kanssa.

Etelä-Karjalan hyvinvointikertomuksessa kunnan ja hyvinvointialueen ”yhdyspintateemoina” nimetään muun muassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinointi, liikunta, nuorisotyö, kulttuurityö ja kaavoitus (Eksote 2021a, 4). Etelä-Karjalassa poikkihallinnollisesta työn johtamisesta ja ohjaamisesta vastaa maakunnallinen hyvinvointityöryhmä. Hyvinvointityöryhmä on myös jokaisessa Etelä-Karjalan kunnassa ja Eksotessa, ja Etelä-Karjalan liitolla on oma kulttuurityöryhmänsä. ”Etelä-Karjalassa tilanne on hyvä. Hyvinvointikoordinaattori tai hyvinvointivastaava toimii kaikissa Etelä-Karjalan kunnissa.“ (Eksote 2021a, 17.)

Kymenlaakson alueellisen hyvinvointikertomuksen yksi tavoite on uudistaa yhte-toiminnan rakenteita alueella. Kymsote

vastaa alueen yhte-toiminnan koordinoinnista ja edistää eri toimijoiden yhteistyötä. Se toimii poikkihallinnollisesti ja pyrkii varmistamaan, että strategian tavoitteet palvelevat tarvetta. Kuntien peruspalveluissa taas korostuvat asukkaiden osallisuuden tukeminen sekä hyvinvoinnin ylläpitomahdollisuuksien ja turvallisen elinympäristön tarjoaminen. Kymenlaaksoissa painopistettä pyritään siirtämään ennaltaehkäisyyn ja terveyserojen kaventamiseen. (Kymsote 2020, 7.)

Jotta kulttuurihyvinvointi saadaan mukaan hyvinvointialueille ja sote-uudistuksen rakenteisiin, tarvitaan monialaista ja moniammatillista toimijoiden verkostotyötä, keskustelua ja hyvien käytäntöjen jakamista. Taikusydämen Anna-Mari Rosenlöf (2022) painottaa, että kulttuurihyvinvointi on sisällytettävä erilaisiin strategioihin, kuten hyvinvointialueen strategiaan ja palvelustrategiaan, jotta

Kuva: Päivi Eronen

Kuva: Päivi Eronen

se todella tulee mukaan toimenpiteisiin ja suunnitelmiin. Kulttuurihyvinvointi on huomioitava yhtenä osa-alueena hyten organisaatorakenteessa. On varmistettava hyvinvointialueiden ja kuntien henkilöstön kulttuurihyvinvoinnin osaaminen ja hyödynnettävä olemassa olevaa osaamista. Toimintojen tehokkuus ja palveluiden vastaaminen tarpeeseen on oleellista huomioida. (Rosenlöf 2022.)

Nostoja kulttuurista kuntien hyvinvointikertomuksissa

Kunnan hyvinvointikertomus on strategian toteuttamisen, kunnan eri sektorien toiminnan suunnittelun ja seurannan sekä päätöksenteon työkalu. Laaja hyvinvointikertomus laaditaan valtuustokausittain, ja sen tavoitteiden saavuttamista arvioidaan vuosiraporteissa. (THL 2022b.)

Läpikäydyissä Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan kuntien hyvinvointikertomuksissa kulttuuri nousi esiin lähinnä kulttuuripalveluita tarjoavien toimijoiden, kuten teatterin, kirjaston, museon, taiteen perusopetuksen, kaupunginorkesterin, kulttuurikasvatuksen ja kansalaisopistojen, kautta. Kirjasto oli yleisin mainittu kulttuuripalvelu, ja useassa kunnassa kirjastot järjestävätkin monenlaista toimintaa.

Kulttuurin merkitys terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä vaihtelee. Myös resurssit kulttuuripalveluiden tarjoamiseen ovat erilaiset. Suuremmissa kaupungeissa on paremmat mahdollisuudet esimerkiksi museotoimintaan ja tapahtumien järjestämiseen, mikä näkyy vireänä kulttuurielämänä. Pienissä kunnissa kulttuurin osuus saattoi jäädä maininnan asteelle. Pienten kuntien selviytymiskeinona ovat yhteistyö ja vapaaehtoistoiminta.

Kulttuuri sisältyy kuntien hyvinvointikertomuksissa ennen kaikkea mielen hyvinvointia käsittelevään osioon kaikissa ikäryhmissä. Eniten kulttuuri näkyi lasten ja nuorten kohdalla esimerkiksi kulttuurikasvatuksen kautta. Työikäisillä prioriteeteiksi nousivat usein muun muassa työllisyys ja liikunta, ikäihmisillä toimintakyky ja yksinäisyyden vähentäminen. Usein palveluina mainittiin muun muassa Kaikukortti ja kansalaisopisto. Toimenpiteiden toteutumisen seurannassa käytettiin usein kvantitatiivisia arviointimittareita, kuten palveluiden kävijä- tai käyttäjämääriä, jolloin koetun hyvinvoinnin edistyminen ei tullut esiin.

Monessa kunnassa kulttuuripalvelut olivat monipuoliset ja toiminta aktiivista. Kulttuuritoiminta lokeroitui koettavaksi, osallistuttavaksi tai harrastettavaksi, mutta sitä ei nähty varsinaisesti erillisenä

välineenä tai keinona hyvinvoinnin edistämiseen. Joissain kunnissa kansalaisopisto nähtiin sosiaalisen yhdessäolon mahdollistajana ja kulttuuria painotettiin yhteisöllisyyden lisääjänä tai nuorten kulttuuriharrastusten tukeminen nähtiin osana terveellisiä elämäntapoja. Kertomuksista käy kovin hyvin ilmi, miten kulttuuri toimintoissa toteutuu. Erillisissä toimenpideohjelmassa on toki tarkemmat kuvaukset ja toimijoilla omat suunnitelmansa, mutta olisi hienoa, jos kertomuksissa kulttuurille ja taiteelle annettaisiin suurempi painoarvo. Esimerkiksi mainittaisiin sisältöinä taidelähtöisten menetelmien hyödyntäminen mielenterveystyössä tai nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen tähtäävät kulttuuriprojektit.

Kymenlaakson hyvinvointikertomus

Kymenlaakson ensimmäinen alueellinen hyvinvointikertomus on laadittu vuosille 2020–2025. Slogan on ”Voidaan hyvin yhdessä”. Kymenlaakson kertomus ja suunnitelma pyrkivät edistämään yhdenvertaisuutta, kokoamaan resursseja ja tuottamaan kokonaiskuvan kaikille toimijoille (*Kymsote 2020, 20*).

Kymenlaakson hyvinvointikertomuksen valmistelu on ollut pitkä, monivaiheinen ja monialainen sekä eri osapuolia työpajoissa ja työryhmissä osallistava prosessi. Mukana on ollut kuntia, järjestöjä, muita toimijoita sekä kuntalaisia. Kertomus perustuu tutkittuun tietoon hyvinvoinnista ja terveyden edistämisestä, ja siinä on hyödynnetty kuntakohtaista, alueellista ja valtakunnallista tietoa. Datan pohjalta on haarukoitu yhteiset hyte-painoisteet ja laadittu tavoitteet, toimenpiteet ja vastuutahot sekä sovittu seurannasta ja raportoinnista. (*Kymsote 2020, 4–5*.)

Hyvinvointisuunnitelmassa näkyy laaja-alainen yhteistyö, jolla tähdätään uudenlaisiin rakenteellisiin yhteistyökuvioihin ja rajapintoihin sekä työhön yli siilojen. Siinä kuvataan yhteistyötä, jaetaan vastuuta, tehdään kehittämistyötä ja jaetaan resursseja sekä painotetaan avoimen verkostoyhteistyön merkitystä tavoitteiden saavuttamiseksi. ”Jokaisella toimijalla on oma roolinsa, mutta kaikilla sama yhteinen maali, hyvinvoiva Kymenlaakso” (*Kymsote 2020, 23*). Vaikuttavuus vaatii yhteistyötä!

Erilaiset suunnitelmat täydentävät alueellista hyvinvointikertomusta. Näitä ovat esimerkiksi alueellinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma, ikääntyneen väestön hyvinvointisuunnitelma ja ikääntyneen väestön kulttuurihyvinvointisuunnitelma. Kymsoten kehittämispäällikön Sanna Kosten mukaan hyten eri asiakirjojen, kuten maakunnallisen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman sekä ikääntyneen väestön hyvinvointisuunnitelman, tavoitteissa sekä toimenpiteissä kulkee niin sanottu punainen lanka eli asiakirjat keskustelevat keskenään (*Koste 2021*).

Alueellista hyvinvointikertomusta täydentävät myös kuntakortit, joissa kuvataan kunkin Kymenlaakson kunnan erityispiirteitä, strategisia kärkiä, hyvinvoinnin vahvuuksia ja haasteita (*Kymsote 2020, 5*). Esimerkiksi Kouvolan hyvinvointitavoitteissa kulttuuri on mukana heti alussa kohdassa ”Terveellisten elintapojen ja kulttuurisen hyvinvoinnin edistäminen”, jossa mainitaan kulttuurin saavutettavuuden edistäminen (*Kuntakortti Kouvola s.a.*).

Kymenlaaksossa hyvinvoinnin ja terveyden neljä osa-aluetta ovat päihdetömyys, terveelliset elintavat ja mielen-terveys, turvallinen arki ja terveellinen ympäristö sekä merkityksellinen elämä. Strategia pyrkii tarjoamaan asukkaille

mahdollisuuden näiden osa-alueiden toteuttamiseen, kuten terveellisiin elämäntapoihin. Mihin kohtaan voisi kulttuurin ajatella kuuluvan?

Terveellisiä elintapoja ja mielenterveyttä koskevassa osiossa kulttuuri on mukana kohdassa ”kaikki ikäryhmät”. Liikunnan lisäksi mainitaan myös kulttuurin puheeksi ottaminen ja omatoimisuuteen tukeminen, toimenpiteenä alueellinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma. Osatavoitteiden vastuutahoina mainitaan myös kulttuuritoimijat. (*Kymsote 2020, 29.*) Näitä seurataan muun muassa hyvinvointimitarein, asiakaskyselyin ja palvelupolkujen kuvauksella.

Ikäryhmäkohtaisessa taulukoinnissa mielen hyvinvoinnin edistämisessä vain työikäisten kohdalla mainitaan erikseen kulttuuritoiminta. Lasten ja nuorten kohdalla korostuvat muun muassa neuvonta, varhainen puuttuminen, liikunnan edistäminen ja sähköiset palvelut, työikäisillä taas matalan kynnyksen elintapaohjaus, digitaaliset palvelut ja yhteydenottokanavat, ja ikääntyneillä kotiin vietävät palvelut, ryhmätapaamiset ja muistisairauksien tunnistaminen. (*Kymsote 2020, 27–28.*) Miten konkreettisesti edistetään myönteisiä tunnekokemuksia arjessa tai lapsiperheiden osallisuutta? Voisiko näissä olla mukana kulttuuripalvelut, esimerkiksi muistisairauksien hoidossa?

Osa-alue ”pääteeton elämä” sisältää hyviä keinoja ja tavoitteita, kuten tuen ja tiedon jalkauttamisen ihmisten pariin esimerkiksi nuorten ohjaamojen ja kirjastojen kautta. Tuki, tieto, viestintä, hankkeet, ohjelmat, puheeksi ottaminen, eri toimijoiden yhteistyö ja tiedon jakaminen korostuvat. (*Kymsote 2020, 24–26.*) Pureudutaanko juurisyyhyyn ja jos, niin miten? Mitä mielekästä tarjotaan tilalle? Millaisia kokemuksia on osallisuudesta? Entä onko tulevaisuususkkoa? Tarjotaanko tunteiden

turruttamisen tilalle jotakin muuta? Kannustetaanko harrastusten pariin?

Ikääntyneiden kohdalla osa-alueessa ”turvallinen arki” mainitaan vastuutahoina kulttuuritoimijat, kun tavoitteena on kohtaaminen ja elämönhallinnan ja toimintakyvyn vahvistaminen. Keinoissa kulttuuri ei erikseen näy (kohtaamispaikat, viestintä, yhteisen toimintamallin luominen syrjäytymisen ehkäisyyn). (*Kymsote 2020, 31–32.*)

Osa-alueessa ”merkityksellinen elämä” lasten ja nuorten kohdalla tärkeänä nähdään esimerkiksi kuuntelu, identiteetin tukeminen, kohtaaminen ja sukupolvien kohtaaminen. Toimijoissa ei mainita kulttuuritoimijoita, vaan kerrotaan perhekeskusverkostosta ja sen monialaisesta kokoonpanosta. Kulttuuri näkyy selvästi vain lukumummo ja -vaaritoiminnassa. (*Kymsote 2020, 32–33.*) Työikäisten ja kaikkien ikäryhmien kohdalla välitavoitteessa ”Mahdollistetaan palveluiden esteettömyys, yhdenmukaisuus ja osallisuus” on mainittu kulttuuripalveluiden saavutettavuus. Omaehtoisen harrastamisen tukemisen välitavoitteessa toimina mainitaan kulttuurilähete ja Kaikukortti ja onnistumisen seurantamenetelmänä yksikkökohtaiset kulttuurihyvinvointisuunnitelmat. (*Kymsote 2020, 33.*) Ikääntyneillä merkityksellisen elämän osa-alueella toimijoina ovat mukana myös kulttuuritoimijat ja eräänä toimena matalan kynnyksen kohtaamispaikat. Yhteisöllisyyden vahvistamisen tavoitteessa nostetaan esiin kulttuurinen vanhustyö ja Aili-verkosto. Kulttuuritoimijat ovat mukana myös yhteisöllisessä asumisessa. (*Kymsote 2020, 34.*)

Kymenlaakson strategia kannustaa asukkaiden omatoimisuuteen. Se liittyy ennen kaikkea liikuntaan ja ikäihmisten omatoimisuuteen. Lisäksi painotetaan yleisesti osallisuutta osana hyvinvointia.

Kuva: Päivi Eronen

Osallisuutta edistetään kunnissa erilaisin toimenpitein, esimerkiksi kuntalaiskyselyillä ja tarjoamalla kohtaamispaikkoja (*Kymsote 2020, 18*). Kohtaamispaikkoja tarvitaan ja niihin voisi helposti tuoda – ja varmaan jo sisältykin – monenlaista kulttuuritoimintaa. Yhteislaulua, askartelua, päivätansseja, levyraati? Olisi hienoa, jos kohtaamispaikoissa olisi erilaisia mahdollisuuksia kokeilla, tehdä ja tuottaa taidetta, jossa keskiössä on käsillä tekeminen, itseilmaisu ja voimautuminen – ei lopputulos!

Kymenlaaksossa on tehty erillinen alueellinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma, jonka ”avulla pyritään lisäämään kulttuurin hyvinvointia ja terveyttä edistävien toimien liittämistä osaksi alueellista hyte-työtä” (*Kymsote 2020, 18*). Parisuvinen asiakirja täydentää alueellista

hyvinvointikertomusta ja liittyy hyvinvointikertomuksen painopisteisiin ”terveelliset elintavat ja hyvä mielenterveys” sekä ”merkityksellinen elämä”. Kulttuurihyvinvointi halutaan saada toistuvaksi sisällöksi ja mukaan rakenteisiin. Kulttuuri on yksi hyvinvoinnin osatekijä – fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin ohella – ja se olisi nähtävä tärkeänä eri toimijoiden yhteistyössä. Suunnitelma tähtää siihen, että henkilöstö tulisi tietoisesti kulttuurihyvinvoinnista ja että se olisi mukana palveluohjauksessa. Suunnitelman painopisteenä on kulttuurinen vanhustyö. Kulttuurihyvinvoinnin mahdollisuuksia edistetään tiedottamalla, verkostoyhteistyöllä, koulutuksella, johtoryhmien tiedottamisella, resursoimalla ja tukemalla taide- ja kulttuuritoimijoita. (*Kymenlaakson kulttuurihyvinvointisuunnitelma 2020.*)

Lisäksi Kymenlaaksossa on tehty – myös monialaisessa yhteistyössä sekä kuullen kohderyhmää ja työntekijöitä – ikääntyneen väestön kulttuurihyvinvointisuunnitelma. Se täydentää alueellista ikääntyneen väestön hyvinvointisuunnitelmaa, alueellista hyvinvointikertomusta ja alueellista kulttuurihyvinvointisuunnitelmaa.

Ikääntyneen väestön kulttuurihyvinvointisuunnitelman mallinsi Suvi Saarinen opinnäytetyönään osana Kymsoten monitoimialaisten yhdyspintojen kehittämishanketta. Saarinen työskentelee kättilönä Kymsotella ja opiskelee kulttuurihyvinvoinnin yamk-tutkintoa Xamkissa. Hän teki suunnitelman käytännön toteutuksen tukena moniammatillinen ohjausryhmä, johon kuului myös muun muassa Elon ja ilon projektipäällikkö Piia Kleimola kulttuurialan asiantuntijajäsenenä. Kehittämishankkeessa prosessiin osallistui asiantuntijoita kaikista Kymenlaakson kunnista, Kymsotesta, seudun yhdistyksistä ja kulttuuripalveluiden tarjoajista sekä kohderyhmän edustajia muun muassa harrastustoiminnan piiristä ja vanhusneuvostosta. (Saarinen 2022.)

Ikääntyneen väestön kulttuurihyvinvointisuunnitelman kohderyhminä ovat kotona asuvat palveluita saavat ikääntyneet, asumispalveluissa olevat sekä kuntalaiset, jotka vielä eivät ole palveluiden piirissä. (Kymenlaakson alueellinen ikääntyneen väestön kulttuurihyvinvointisuunnitelma 2021–2025, 2021.) Kymenlaaksossa on jo toteutettu monenlaisia toimenpiteitä. Esimerkiksi kohtaamispaikoilla on järjestetty toimintaa yhteistyössä Kouvolan kulttuurivirran kanssa, asumispalveluissa on taide- ja kulttuuritoimintaa, kulttuuripalveluissa ikääntyneille suunnattua toimintaa. (Kymenlaakson alueellinen ikääntyneen väestön kulttuurihyvinvointisuunnitelma 2021–2025, 2021.)

Ikääntyneiden kulttuurihyvinvointisuunnitelmaan on kirjattu kattavasti tavoitteet, toimenpiteet, menetelmät ja työnjako. On yhteistyörakenteita, nimettyjä vastuita, kouluttamista, tiedottamista, digipalveluita, konkreettisia toimia kulttuurin tuomiseksi ikääntyneiden piiriin. Kulttuuri nähdään laajasti ääneen lukemisesta puistokävelyihin, muisteluryhmistä kotona asuvia ikäihmisiä ilahduttavaan posttiin. (Kymenlaakson alueellinen ikääntyneen väestön kulttuurihyvinvointisuunnitelma 2021–2025, 2021.) Tämä ”postilaatikkohaaste” ideoitiin Elossa ja ilossa. On myös ilahduttavaa nähdä, että Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen on pystynyt tukemaan tämän suunnitelman laatimista osana laajaa asiantuntijoiden joukkoa.

”Olemme luoneet suunnitelman avulla maakunnallisena, sektorirajat ylittävänä yhteiskehittämisenä suuntaviivat sille, kuinka kulttuurihyvinvointityötä ikääntyneen väestömme osalta Kymenlaaksossa tullaan lähivuosina käytännössä toteuttamaan. Haluamme suunnitelman avulla myös parantaa ikääntyneiden osallisuutta, kulttuurihyvinvointipalvelujen saavuutta ja saavutettavuutta sekä yhtenäistää kulttuurihyvinvointityön käytänteitä alueellisesti.” (Saarinen 2022.)

Yhteistä tahtotilaa taide- ja kulttuurisisältöjen toteuttamiseen ja kulttuurihyvinvoinnin edistämiseen alueella selvästi on. Lisäksi Kymenlaakson ikääntyneen väestön kulttuurihyvinvointisuunnitelman viimeinen tavoite ”Kulttuurihyvinvointi osaksi asiakastyön kirjaamista” on tärkeä askel kulttuurihyvinvoinnin vakiinnuttamiseksi osaksi hoivaa ja hoitoa. Suunnitelma sisältää myös täytettävän pohja yksikkökohtaiseen ikääntyneiden kulttuurihyvinvoinnin vuosisuunnitelman laatimiseen.

Saarinen huomauttaa, että ikääntyneen väestön kulttuurihyvinvointisuunnitelman tekeminen loi samalla hyvän

yhteistyöverkoston tulevaa toimintaa ajatellen. Suunnitelman valmistumisen jälkeen on esimerkiksi perustettu työryhmiä ja edistetty suunnitelmaan sisällytettyjä toimenpiteitä, kuten kulttuurikaveritoimintaa ja maakunnallisen kulttuurihyvinvointipalvelujen tuotetarjottimen kehittämistä. (Saarinen 2022.)

Kulttuuri näkyy melko hyvin Kymenlaakson alueellisessa hyvinvointikertomuksessa. Erilaiset kulttuurihyvinvointisuunnitelmat ovat tärkeitä täydentäviä asiakirjoja. Kulttuurihyvinvointi on nähtävä loistavana mahdollisuutena, ei taakkana tai lisätyönä.

Etelä-Karjalan hyvinvointikertomus

Etelä-Karjalassa on jo vuosia tehty alueellista hyte-työtä. Laajaa hyvinvointikertomusta vuosille 2021–2025 täydentävät erillishjelmat ja -suunnitelmat, joihin sisältyy tarkempia toimenpiteitä. Tällaisia ovat esimerkiksi Etelä-Karjalan suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi 2021–2025 tai Etelä-Karjalan alueellinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2019–2022.

Etelä-Karjalan laaja hyvinvointikertomus painottaa omatoimisuutta ja itseohjautuvuutta. Asukkaita tuetaan omatoimisessa hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä ja heille tarjotaan mahdollisuuksia huolehtia omasta terveydestään (Eksote 2021a, 4).

”Hyvinvointialueen ja kuntien perustehtävänä on tukea asiakasta edistämään omatoimisesti hyvinvointiaan ja terveyttään ja tarjota hänelle palvelutarpeeseen perustuvat ja vaikuttavat palvelut. Lähtökohtana on kokonaisvaltainen toimintakyky elämässä.” (Eksote 2021a, 4.)

Ennaltaehkäisy liittyy ennen kaikkea tapaturmiin ja terveellisiin elämäntapoi-

hin sekä nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn. Kymenlaaksossa ennaltaehkäisy näkyi laajemmin, ja sen yhteydessä mainittiin muun muassa muistisairaudet, työkyky ja elintapasairaudet.

Etelä-Karjalan hyvinvointikertomuksessa esitellään alueen hyvinvoinnin tila, joka rakentuu ikäryhmittäin (lapset ja nuoret, työikäiset ja ikääntyneet) eri aihealueisiin, kuten kokemus yksinäisyydestä tai tyytyväisyys elämään, sekä kaikille ikäryhmille yhteisiin, kuten ympäristön turvallisuus ja osallisuus. Kulttuuri ja sen merkitys hyvinvoinnille mainitaan raportissa ensi kerran kaikkien ikäryhmien osiossa, mutta jää esimerkiksi Kaikukortin käytöstä, kirjaston käyttömääristä ja omaehtoiseen vapaan sivistystyön koulutukseen osallistuneista. Luonnon merkitys tunnustetaan ja mainitaan lukuisat luontopolut ja retkikohteet. (Eksote 2021a, 11.)

Edellisellä valtuustokaudella mielen hyvinvointia oli edistetty muun muassa monipuolisella kulttuuritarjonnalla. Lapsille ja nuorille on tarjottu Metku-toimintaa ja sosiaalihuollon asiakkaille maksuton pääsy kulttuuritarjontaan Kaikukortilla. Ikääntyneiden sosiaalista kanssakäymistä on tuettu esimerkiksi Arjen olohuone -toiminnalla. (Eksote 2021a, 19.) Arjen olohuoneet ovat ikäihmisten kohtaamispaikkoja, joissa on ohjattua ryhmätoimintaa. Toimintaa olohuoneisiin järjestävät yhteistyössä kunnat, järjestöt, vapaaehtoiset ja Eksote. (Eksote 2021a, 16.)

Etelä-Karjalan hyvinvointisuunnitelman 2021–2025 teemoja ovat terveelliset elintavat, mielen hyvinvointi ja työllisyyden edistäminen sekä läpileikkaavana teemana yhteisöllisyys ja osallisuus (Eksote 2021a, 22). Alueellista suunnitelmaa täydentävät erilliset toimenpideohjelmat esimerkiksi liikuntaan, ikääntyneille ja nuorille.

Hyvinvointisuunnitelman toimenpideohjelmassa kulttuuri ei näy kovinkaan vahvasti valittujen teemojen tavoitteiden toteuttamisessa. Ikääntyneiden kohdalla tosin mainitaan terveellisten elämäntapojen osa-alueen kansallisen ikäohjelman toimeenpano -tavoitteen eräänä toteutuskeinona kulttuurihyvinvoinnin hyödyntäminen (Eksote 2021a, 25). Ikääntyneiden mielenterveyttä edistetään Arjen olohuone -toiminnalla (johon toki sisältyy myös kulttuuria), työikäisille tarjotaan Kaikukortti (Eksote 2021a, 26). Kaikukortin voi saada yli 16-vuotias.

Mielen hyvinvointia käsittelevässä osiossa kulttuuri ja taide eivät näy esimerkiksi keinona nuorten hyvinvoinnin lisäämiseen. Koko väestön kohdalla mainitaan kulttuuri liittyen laitoshoidon viihtyvyyteen: ”Otetaan huomioon taide hoito- ja laitosympäristön viihtyisyyden lisäämi-

sessä (rakentamisessa- tai peruskorjauksissa)” (Eksote 2021a, 25). Esimerkiksi nuorten aikuisten tavoitteessa ”lievennetään koronavaiheesta syntyneitä kielteisiä vaikutuksia” ja keinona mainitaan koulu-terveyskyselyn tulokset ja kehittämistyö. Tavoitteessa ”vahvistetaan ja edistetään nuorten mielenterveyttä” keinoina ovat esimerkiksi Pyydä apua -nappi sekä ammattilaisten kouluttaminen ja ryhmänhallintamenetelmät. (Eksote 2021a, 26.)

Luonnon yhteys hyvinvointiin painottuu ilahduttavasti terveellisten elintapojen painopisteessä kaikkien ikäryhmien kohdalla. Tavoitteena on tunnistaa ”monimuotoisen luonnon ja ympäristön merkitys niin ihmisten fyysiselle kuin henkisellekin terveydelle sekä koetulle hyvinvoinnille” sekä pyrkiä elintasosairauksien ennaltaehkäisyyn. Toimenpiteissä ovat mukana muun

muassa luontosuhteen vahvistaminen sekä lähiluonnon saavutettavuuden ja luontokontaktien lisääminen julkisissa palveluissa, kuten päiväkodeissa, esimerkiksi terveismetsien ja viherseinien avulla. (*Eksote 2021a, 24.*)

Hyvinvointisuunnitelmataulukossa kuvataan yleisluontoisesti tavoitteita ja toimenpiteitä toteutumisen edistämiseksi, mutta syvempi kuvaus siitä, miten kaikki tehdään, puuttuu. Toimenpiteiden toteuttamista käsitellään tarkemmin vuosiraporteissa ja erillisohjelmissa. Olisi hienoa, jos hyvinvointikertomuksessa painotettaisiin kulttuuria yhtenä keinona, mahdollisuutena tai sisältönä ja kulttuuri-toimijoita vastuutahoina.

”Etelä-Karjalassa on priorisoitu 3 tavoitetta tiiviiseen ja konkreettiseen hyvinvointisuunnitelmaan. Kulttuurihyvinvointi nähdään alueellisesti tärkeänä ja sitä edistetään sote-palveluissa. Kulttuuri-palvelut ovat kuitenkin kuntien vastuulla, joten konkreettiset kulttuurihyvinvointiin liittyvät toimet näkyvät kuntien hyvinvointisuunnitelmissa.” (*Rautio 2022*)

Eksotessa on tehty kulttuurihyvinvointisuunnitelma vuonna 2018. Se on melko tiivis ja yleisluontoinen kulttuurihyvinvoinnin keinoja ja tavoitteita kuvaileva asiakirja. Kulttuurihyvinvointiin halutaan panostaa maakunnan tasolla, sillä ”Etelä-Karjalan maakunnan palvelulupauksen mukaisesti kulttuurihyvinvointi sisällytetään osaksi Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä” (*Eksote 2018*). Tarkemmat kulttuurihyvinvoinnin toimeenpanosuunnitelmat ohjataan kunnille. Suunnitelman tavoitteena on lisätä asukkaiden osallistumisen mahdollisuuksia sekä lisätä taide- ja kulttuuripalveluiden saavutettavuutta. Suunnitelmassa taide ja kulttuuri nähdään yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia edistävinä palveluina sekä

osana esteettisen ympäristön luomista. Kulttuurihyvinvointia edistetään monialaisena eri toimijoiden välisenä yhteistyönä. Suunnitelmassa pyritään tarjoamaan eri väestöryhmille suunnattuja kulttuuri- ja urheilutapahtumia kunnissa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa sekä laajentamaan Kaikukortin käyttöä Etelä-Karjalassa ja huomioimaan taiteen prosenttiperiaate. (*Eksote 2018.*)

Taiteen ja kulttuurin käyttöä pyritään lisäämään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastyössä. Hieno aloite on resurssien lisääminen: ”Kokonaistavoitteena pyritään ottamaan käyttöön rahoitusmalli, jossa tietty prosenttiosuus sote-sektorin käyttömenoista osoitetaan taiteen ja kulttuurin käyttöön hoito- ja asiakastyössä. Tämä voidaan toteuttaa myös lisäämällä työntekijän työaika taiteen ja kulttuurin käyttöön sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastyössä.” (*Eksote 2018.*)

Etelä-Karjalan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimenpideohjelmassa vuosille 2016–2020 kulttuuri on selvästi esillä. Toimenpidematriisissa on esimerkiksi omana teemanaan ”kulttuuria kaiken ikäisille”, jossa tavoitteena mainitaan muun muassa lasten ja nuorten taide- ja kulttuurikasvatus ja kulttuurikummitoiminta kunnissa ja toimenpiteinä Metku-toiminta sekä koululaisten kulttuurikortti (*Eksote 2015, 11*). Suunnitelmassa todetaan seuraavaa:

”Koulutus- ja sivistyspalvelujen erityisenä tehtävänä on ihmisenä kasvun tukeminen. Kulttuuri- ja kirjastopalvelut, nuoriso- ja liikuntatoimi edistävät omalta osaltaan kuntalaisten terveyttä ja hyvinvointia sekä tukevat yhteisöllisyyttä.” (*Eksote 2015, 2.*)

Etelä-Karjalan suunnitelmaan ikään-tyneen väestön tukemiseksi 2021–2025 sisältyy jonkin verran kulttuuritoimintaa. Esimerkiksi liikunta- ja kulttuuripalvelut

on mainittu ikäihmisten toimintakykyä edistävänä ja yksinäisyyttä ehkäisevänä toimena. Kulttuuripalvelut huomioidaan lähipalveluiden saatavuudessa ja saavutettavuudessa haja-asutusalueilla. Kulttuuria pyritään tuomaan saataville digiosallistumisen ja etäyhteyksien kautta. Joitakin kulttuurihyvinvointikäyntejä on jo toteutettu kotihoidossa. (Eksote 2021b, 14, 21, 13, 11.)

Etelä-Karjalan alueellisessa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa 2019–2022 kulttuuri ja taide nähdään tärkeänä mielen hyvinvoinnille. ”Kaikille lapsille ja nuorille tulee antaa mahdollisuus tutustua ja osallistua luovaan toimintaan, taiteen tekemiseen ja kokemiseen” (Etelä-Karjalan alueellinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2019–2022, 18). Yksi suunnitelman tavoitteista on ”taiteen ja kulttuurin vahvistaminen sotessa”, jonka eräänä toimenpiteenä mainitaan taiteen jalkautumisen edistäminen soteen luomalla sille toimintamalli (Etelä-Karjalan alueellinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2019–2022, 27–28). Suunnitelmassa kuvataan erilaisia lapsille ja nuorille suunnattuja toimia, kuten Eksoten alueella toimivan Lastenkulttuurikeskus Metkun tarjonta.

Etelä-Karjalassa kulttuurihyvinvointi sisältyy lukuisiin eri suunnitelmiin ja se on vahvasti mukana lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämässä. Kulttuuri- ja taidesisällöt voisivat alueellisessa hyvinvointikertomuksessa olla läsnä entistä enemmän keinona hyvinvoinnin edistämiseen.

Yhteenveto

Ennaltaehkäisy, ennakointi ja kuntalaisten oma vastuu hyvinvoinnistaan nousevat vahvasti esiin hyte-työssä ja hyvinvointikertomuksissa. Kulttuurihyvinvointi ja tai-

delähtöiset menetelmät voisivat osaltaan tukea tässä ennaltaehkäisevässä työssä. Ennaltaehkäisevissä toimissa tärkeitä olisivat kuulumisen ja nähdäksi tulemisen tunteet sekä mahdollisuus monipuolisesti oman hyvinvoinnin ylläpitoon. Taide- ja kulttuurisisältöjen ja -palveluiden kautta voi tarjota aineksia mielekkääseen arkeen ja merkitykselliseen elämään sekä mahdollisuuksia osallisuuden kokemuksiin sekä itsereflektioon ja muiden ymmärtämiseen. Olisi tärkeää myös huomioida kaiken ikäiset kulttuuripalveluista ja -sisällöistä hyötyvinä kohderyhminä.

Myös Rosenlöf (2022) painottaa, että kulttuurihyvinvointi on otettava mukaan palvelukokonaisuuksiin ja palveluverkoihin etenkin ennaltaehkäisevissä toimissa. Tässä palveluohjauksen rooli on oleellinen – asukkaita voi ohjata kulttuuriharrastusten pariin. (Rosenlöf 2022.) Suositeltavia vaihtoehtoja ovat esimerkiksi kirjastojen tapahtumat ja kirjailijavierailut, kulttuurin saavutettavuuden varmistaminen eri ryhmien parissa, laadukas tarjonta, tapahtumat tai taidelähtöisiä menetelmiä hyödyntävät työpajat tai vaikkapa yhteisötaide ja osallistavat projektit. Nämä toisivat myös elävyyttä kaupunkiin!

Soteuudistuksen, alueellisten ja kuntien hyvinvointikertomusten sekä kulttuurihyvinvointisuunnitelman muodostama kokonaisuus sekä strategiat lomittuvat ja liittyvät toisiinsa, tukevat toisiaan asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä ja kannustavat vastuunottoon, tarjoavat mahdollisuuksia, järjestävät palvelut tehokkaasti tarvitseville ja toteuttavat monialaista yhteistyötä. Toivottavasti sanat ja tahtotila konkretisoituvat teoiksi ja toiminnaksi!

Koste korostaa, että jatkossa hyvinvointialueiden hyte-työ korostuu erityisesti yhdyspintatyöryhmässä, jossa määritellään hyte-rakenteiden nykytila ja

yhdyspinnat. Valmistelutyössä arvioidaan hyten työryhmien toimintaa, vastuita ja tehtäviä hyvinvointialueella. (Koste 2021.) Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen päällikkö Aija Rautio Eksotesta huomauttaa, että hyvinvointialueiden muodostuessa eletään ylimenokautta kuntien roolin muotoutumisessa ja alueellisen yhteistyön luomisessa. Yhteistyö yhdyspinnoilla on ensiarvoisen tärkeää. (Rautio 2022.)

Kulttuurihyvinvointi on sisällytetty hie- man eri tavoin hyte-työhön Kymenlaak- sossa ja Etelä-Karjalassa. Kymenlaakso- sa on tehty erilliset kulttuurihyvinvointiin liittyvät suunnitelmat, vaikka kulttuurihy- vinvointi näkyy myös laajassa hyvinvoin- tikertomuksessa. Etelä-Karjalassa teema sisältyy kokonaisuuden eri osiin, laajaan hyvinvointikertomukseen ja erillisoh- jelmiin. Asiakirjat ovat syntyneet työ- pajoissa ja eri toimijoiden yhteistyössä, joten myös prosessi vaikuttaa lopulliseen kokonaisuuteen. Kulttuurihyvinvointi on eri toimijoiden velvollisuuksiin, vastui- siin, palvelutarjontaan ja osaamiseen jakautuva asia, mutta palapeli rakentuu yhteistyöllä.

Alueelliset kertomukset ovat yleisluon- toisia, laajoja kokonaisuuksia kattavia suunnitelmia, jotka eivät voi sisältää kovin yksityiskohtaisia toimenpiteitä. Voisiko niissä silti esimerkiksi sanallistaa, että nuoria innostetaan kulttuurin pariin tai tunnetaitoja harjoitellaan taidelähtöisten menetelmien avulla koulussa? Onko tämä lähitulevaisuutta vai kaukaista utopiaa? Toki jos rakenteita tai toimintamallia ei ole, miten tämä tehdään? Silloin sitä on hankala viedä strategioihin, suunnitelmiin ja perusarkeen. Miten löytää uusia näkö- kulmia ja toimintatapoja ja aikaansaada muutosta, jos pitäydytään vanhoissa ja totutuissa käytänteissä? Erilliset suun- nitelmat ovat tärkeitä täydennyksiä ja

toimeenpanon edistäjiä. Erillisiä kulttuuri- hyvinvointisuunnitelmia eri kohderyhmil- le toivoisi näkevänsä jokaisella hyvinvoin- tialueella.

Edelleen on välitettävä viestiä ja lisättävä ymmärrystä kulttuurin ja taiteen merkityksestä ihmisen hyvinvoinnille. On varmistettava henkilöstön osaaminen, asiakasohjauksen sujuvuus sekä kulttuu- rin saatavuus ja saavutettavuus eri väes- töryhmille. Myös asiakkaita ja asukkaita olisi hyvä kuulla kulttuuripalveluiden ja tarjonnan kehittämiseksi. Tavoitteiden saavuttamista seurataan usein määrälli- sin mittarein, kuten kirjastokäyntien tai Kaikukorttien määrällä, tai esimerkiksi toimintamalleilla ja palvelupolkujen kuvauksella. Nämä eivät kerro kohderyh- mien koetun hyvinvoinnin muutoksista

tai siitä, miten kulttuurikokemukset ja taidesisällöt vaikuttavat elämänlaatuun tai merkityksellisyyden kokemuksiin. Kvalitatiivinen tiedonkeruu vie enemmän resursseja, mutta uusia ja erilaisia mittareita näiden todentamiseksi olisi hyvä kehittää. Myös uudelleen ajattelua tarvitaan. Esimerkiksi ikääntyneiden kulttuurihyvinvointisuunnitelman laatimisen yhteydessä työntekijöiden haastatteluisa nousi ilmi asenne- ja hoitokulttuurin muutos hoitopainotteisesta työskentelystä sosiaaliseen ja yhteisölliseen suuntaan sekä toimintakykyä edistävään työotteeseen (*Kymenlaakson alueellinen ikääntyneen väestön kulttuurihyvinvointisuunnitelma 2021–2025, 2021*).

Tulevaisuuden hyvinvointialueilla eri toimijoiden monialainen yhteistyö korostuu. Kulttuurihyvinvointiin panostaminen

voi toimia vahvana ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä sekä säästää resursseja ja hoidon tarvetta. Monialaista ymmärrystä tarvitaan, sillä hyvinvoinnin kokonaisuus toimii osien tukiessa toisiaan. Holistisen ajattelutavan tulisi näkyä sekä suunnitelmissa että toiminnan tasolla – hyvinvointia ei voi palastella osiin, kuten ei toimivaa, tuntevaa ja ajattelevaa ihmistäkään. ◀

Lähteet

Eksote. 2015. Etelä-Karjalan Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimenpideohjelma 2016–2020. Tuula Partanen, Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaattori. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. [PDF-dokumentti](#). [viitattu 31.1.2022].

Kuva: Päivi Eronen

Eksote. 2018. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän kulttuurihyvinvointisuunnitelma. 16.11.2018.

Eksote 2021a. Laaja hyvinvointikertomus 2021–2025. Hyvinvointiraportti 2017–2021 ja laaja hyvinvointisuunnitelma vuosille 2021–2025. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä. Hyväksytty 08.12.2021. [WWW-dokumentti](#). [viitattu 31.1.2022].

Eksote 2021b. Etelä-Karjalan suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi 2021–2025. Ikäystävällinen Etelä-Karjala. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystyöpiiri. PDF-dokumentti. [viitattu 31.1.2022].

Etelä-Karjalan alueellinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2019–2022. Yhdessä - tukena arjessa, mukana elämässä. 2019. PDF-dokumentti. [viitattu 31.1.2022].

Koste, S. 2021. Kehittämispäällikkö. Sähköpostiviesti 22.12.2021. Kymsote.

Kuntakortti Kouvola s.a. Hyvinvoinnin kuntakortti, Kymenlaakso. Kymsote. Alueellisen hyvinvointikertomuksen liite. [WWW-dokumentti](#). [viitattu 3.1.2022].

Kymenlaakson alueellinen ikääntyneen väestön kulttuurihyvinvointisuunnitelma 2021–2025. Alueellista hyvinvointikertomusta tukeva ja täydentävä asiakirja. 2021. [WWW-dokumentti](#). [viitattu 31.1.2022].

Kymenlaakson kulttuurihyvinvointisuunnitelma. 2020. Kymenlaakson kulttuurihyvinvointisuunnitelma osaksi alueellista hyvinvointikertomusta. Alueellista hyvinvointikertomusta tukeva ja täydentävä asiakirja. [WWW-dokumentti](#). [viitattu 17.1.2022].

Kymsote. 2020. Kymenlaakson alueellinen hyvinvointikertomus 2020 & -suunnitelma 2020–2025. Kymenlaakson alueellisen hyvinvointikertomustyön 2020–2025 työryhmä. Kymenlaakson so-

siaali- ja terveystyöpiirien kuntayhtymä. [WWW-dokumentti](#). [viitattu 17.1.2022].

Rautio, A. 2022. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen päällikkö. Puhelinkeskustelu 28.2.2022. Eksote.

Rosenlöf, A. 2022. Kulttuurihyvinvointi sote-uudistuksessa. 18.1.2022. Taikusydän. Videoluento.

Saarinen, S. 2022. Kulttuurihyvinvoinnin yamk-opiskelija, kättilö. Sähköpostiviesti 18.2.2022. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, Kymsote.

Sosiaali- ja terveysministeriö s.a. Sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen uudistus. Hyvinvointialueet. [WWW-dokumentti](#). [viitattu 3.1.2022].

THL. 2022a. Alueellinen hyvinvointikertomus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 28.1.2022. [WWW-dokumentti](#). [viitattu 3.1.2022].

THL. 2022b. Kunnan hyvinvointikertomus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 24.2.2022. [WWW-dokumentti](#). [viitattu 24.2.2022].

Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen – kehittämis-tehtävän tulosten ja vaikutusten arviointia

SANNA-LEENA MIKKONEN, PROJEKTIPÄÄLLIKKÖ JA SOSIAALIALAN LEHTORI, LAB-AMMATTIKORKEAKOULU

TARJA VAHTOKARI, TKI-ASiantuntija, LAB-AMMATTIKORKEAKOULU

Tulosten ja vaikutusten arviointia on tehty määrällisen ja laadullisen aineiston ja palautteiden avulla koko kehittämis-tehtävän ajan.

Tiedonkeruume-
netelminä on hyö-
dynnetty sähköisiä
alustoja (Webropol
ja Google Forms),
avointa kunta-
laiskyselyä (so-
mealustat, alueen
tiedotusvälineet,
sähköpostit), kes-
kustelualustapa-
lautteita (Teams)
sekä haastatteluja,
havainnointia ja luovia menetelmiä.

Eloa ja Iloa -kehittämistehtävä käynnis-
tyi juuri koronapandemian alkaessa. Alun

perin suunnitelmissa oli aloittaa toimen-
piteet keväällä 2020 järjestämällä kum-
massakin maakunnassa, Etelä-Karjalassa

ja Kymenlaaksos-
sa, toiminnallisia
kuntatyöpajoja
pohjaksi kehittä-
mistehtävän seu-
raaville askelille.
Koska koronan
vuoksi kaikki
muuttui ja koh-
taamiset peruun-
tuivat, päätettiin
sähköisellä Web-
ropol-kyselyllä
kartoittaa kaikista

*Miten omalle
paikkakunnalle
saadaan taiteen ja
kulttuurin avulla
eloa ja iloa?*

Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson kunnista
kulttuuritoiminnasta vastaavien henki-
löiden käsityksiä oman kunnan kulttuu-

ripalveluiden nykytilasta ja ongelmista, tarpeista, toiveista ja kehittämisideoista. Lisäksi kehittämistehtävän alussa kerättiin avoimella kyselyllä kaikilta kuntalaisilta ideoita poikkeusajan kulttuuri kohtaamiin. Vastauksia saatiin laajasti kaikenikäisiltä. *Katso kooste upeista vastauksista.* Kehittämistehtävän lopussa joulukuussa 2021 suunnattiin kaikille Kaakkois-Suomen kuntien kulttuuritoimesta vastaaville henkilöille loppukysely, jolla kerättiin tietoa Elon ja ilon vaikutuksista.

Kulttuuritoimen edustajien näkemyksiä ja toiveita lähtötilanteessa

Webropol-aloituskyselyyn saatiin vastaukset kaikista Kaakkois-Suomen kunnista (yhteensä 14 vastausta: Etelä-Karjalasta 9 ja Kymenlaaksosta 5 vastaajaa). Halusimme tietää, millaisena kuntien kulttuuritoimijat näkevät oman kuntansa mahdollisuudet uuden kulttuurilain vaatimusten toteuttamiseen sekä miten yhteistyö kuntien toimialojen välillä ja toisaalta kuntien välillä toimii kulttuuripalveluiden toteuttamisessa.

Millaiset mahdollisuudet kunnassanne on tällä hetkellä kulttuurilain vaatimusten toteuttamiseen?

Taulukko 1	n	Prosentti
Erittäin hyvät	0	0,0 %
Melko hyvät	8	57,1 %
Kohtalaiset	6	42,9 %
Melko huonot	0	0,0 %
Erittäin huonot	0	0,0 %

Kahdeksan vastaajaa eli hieman yli puolet (57 %) näki oman kuntansa mahdollisuudet kulttuurilain vaatimusten toteutumiseen melko hyviksi. Kohtalaisiksi nämä mahdollisuudet arvioi kuusi vastaajaa (43 %). Melko tai erittäin huonona tilannetta ei nähnyt yksikään vastaaja, eikä myöskään erittäin hyvänä. (Taulukko 1.)

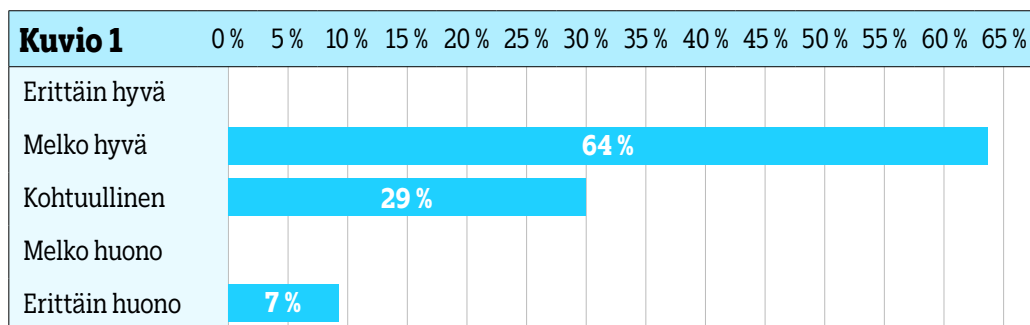
Kunnan sisäinen yhteistyö kulttuuripalveluiden toteuttamisessa eri toimialojen välillä arvioitiin melko hyvin toimivaksi yhdeksässä kunnassa eli yli puolessa Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson kunnista (64 %). Neljä vastaajaa (29 %) koki yhteistyön toimivan kohtalaisesti ja yksi erittäin hyvin. Melko tai erittäin huonoksi yhteistyötä ei nähty missään kunnassa. Kuntien välisen yhteistyön kulttuuripalveluiden toteuttamisessa arvioi toimivan melko hyvin kahdeksan vastaajaa, ja viisi vastaajaa arvioi yhteistyön toimivan kohtalaisesti. Yksi vastaaja näki yhteistyön toimivan melko huonosti. (Taulukko 2.)

Vastaajia pyydettiin lisäksi arvioimaan oman kuntansa kulttuuripalveluiden saavutettavuutta. Yli puolet eli yhdeksän vastanneista (64 %) näki oman kuntansa

Miten kuntien välinen yhteistyö maakunnassanne toimii tällä hetkellä kulttuuripalveluiden toteuttamisessa?

Taulukko 2	n	Prosentti
Erittäin hyvät	0	0,0 %
Melko hyvät	8	57,1 %
Kohtalaiset	5	35,7 %
Melko huonot	1	7,2 %
Erittäin huonot	0	0,0 %

Kulttuuripalveluiden saavutettavuuden arviointi kunnissa keväällä 2020

kulttuuripalveluiden saavutettavuuden melko hyvänä, neljä vastaajaa kohtuullisena (29 %) ja yksi vastaaja erittäin huonona. (Kuvio 1.)

Vastaajat arvioivat, onko kulttuuripalveluiden hyödyntämismahdollisuuksissa eroa eri väestöryhmien välillä, asteikolla *on – en osaa sanoa – ei ole*. Kahdeksan vastaajan mielestä eri väestöryhmien välillä on eroa (57 %), yhden vastaajan mielestä eroa ei ole. Viisi vastaajaa (36 %) valitsi vaihtoehdon *en osaa sanoa*.

Kysymme, mitkä ryhmät ovat heikoimmassa asemassa kulttuuripalveluiden saavutettavuudessa. Tässä annettiin valmiita vaihtoehtoja, joista vastaajat saivat halutessaan valita useita. Lisäksi oli mahdollisuus nimetä jokin muu ryhmä tai täydentää avoimella vastauksella annettua valintaa. Haastavinta palveluiden saavutettavuuden arvioitiin olevan erityistä tukea tarvitseville (7 valintaa) ja erikoissairaanhoidossa ja ympärivuorokautisessa hoiva- ja asumispalvelussa oleville henkilöille (7 valintaa). Lisäksi avoimissa vastauksissa mainittiin taajamien ulkopuolella vaikeiden kulkuyhteyksien päässä asuvat henkilöt, vanhukset, maahanmuuttajat ja vähävaraiset ihmiset. Kolme vastaajaa nimesi lapset, lapsiperheet ja nuoret

sekä nuoret aikuiset tällaisiksi ryhmiksi. Työkäiset ja yli 65-vuotiaat nimesi kaksi vastaajaa.

Avoimella kysymyksellä vastaajia pyydettiin tuomaan esille tarpeita, toiveita tai ideoita kulttuurin saavutettavuuden kehittämiseksi ja kulttuurilain mukaisten palveluiden toteuttamiseksi kunnassa. Vastauksista nousi esille kaksi suurta teemaa ja tarvetta.

► **Kuntien puutteelliset resurssit ja tarve yhteistyö- ja verkostomallien rakentamiseen kuntien ja eri toimijoiden välille.**

► **Tarve kulttuuripalveluiden viemiseen erityisesti ikääntyneiden luo niin koteihin kuin hoitolaitoksiinkin.**

Kulttuuri- ja sote-toimijoiden yhteistyö hoiva- ja asumispalveluja käyttävien kohderyhmien tavoittamisessa ja tarpeiden kartoittamisessa nähtiin tärkeäksi. Ideoina esitettiin muun muassa henkilökohtaista budjetointia ja asiakkaiden luo meneviä liikkuvia kulttuuripalveluita.

Uudet toimintamallit ja pilotit

Elo ja ilo -kehittämistehtävän tavoitteena oli yhteiskehittää kaikkiaan kaksikymmentä uudenlaista taidelähtöistä

toimintamallia, joita pilotoidaan Kaakkois-Suomen kunnissa. Koska kuntien kulttuuritoimen vastuuhenkilöt nostivat kulttuuripalveluiden saavutettavuudessa heikoimmassa asemassa olevaksi ryhmäksi ikäihmiset, päätimme suunnata puolet eli kymmenen pilottia kulttuuriseen vanhustyöhön. Myös avoimessa kuntalaiskyselyssä esille nousi huoli vanhuksista koronarajoitusten ja rajun digiloikkavaatimuksen vuoksi. Toiset kymmenen pilottia halusimme suunnata mahdollisimman laajasti eri kohderyhmille: lapsille ja lapsiperheille, nuorille, työikäisille ja erityisryhmille.

Kuntalaiskyselyn ja kuntatoimijoiden Webropol-kyselyn pohjalta lähdettiin jalostamaan syntyneitä ideoita toimintamalleiksi. Syksyllä 2020 toteutimme etänä Teams-verkkoympäristössä kaikille avoimia ylimaakunnallisia ja monialaisia yhteiskehittelytyöpajoja. Työpajoissa jatkojalostettiin Webropol-kyselyssä ja avoimessa kuntalaiskyselyssä saatuja ideoita pohtimalla, mitä niistä ei vielä ole Kaakkois-Suomessa kokeiltu. Yhteiskehittelytyöpajoihin osallistui eri alojen toimijoita kummastakin maakunnasta.

Kehittämistehtävämme tuli edistää taiteen ja kulttuurin yhdenvertaista saavutettavuutta ja monipuolista käyttöä kuntien eri väestöryhmissä. Pilottien kohdentamisessa otettiin huomioon kaikenikäisten kuntalaisten tarpeet ja eri kohderyhmät. Toteutuksissa pyrittiin myös hyödyntämään synergiaa ja yhteistyötä muiden kehittämistehtävien ja hankkeiden sekä järjestösektorin kanssa.

Pilotteihin haluttiin mahdollisimman monipuolinen kirjo eri taidemuotoja. Niiden haluttiin mallintavan uusia, innovatiivisia, monipuolisia ja mahdollisimman saavutettavia palveluja. Pilotit pyrittiin kohdentamaan tasapuolisesti Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan kuntiin.

Kokeilupilotit käynnistyivät keväällä 2021, ja viimeiset pilotit saatiin maaliin alkuvuodesta 2022. Pilotit tarjosivat monipuolisia työllistymismahdollisuuksia taiteilijoille ja kulttuuripalveluiden tuottajille. Suurin osa suunnitelluista piloteista saatiin toteutettua kokonaisuudessaan, kun taas osa on mallinnettu valmiiksi kaikkien halukkaiden vapaasti toteutettavaksi. Muutaman pilotin kohdalla osallistujilta kerättiin kokemuspalautteita, joista olemme keränneet poimintoja pilottikouvausten yhteyteen.

Eloa ja iloa näkyi, kuului ja vaikutti – tiedonvälitystä ja vaikutusviestintää

JOHTOVARTIT

Kysyimme Webropol-aloituskyselysämme kuntien kulttuuritoimijoilta, keitä heidän mielestään pitäisi olla mukana Elon ja ilon kuntatyöpajoissa uuden kulttuurilain tiimoilta. **Suurin osa Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson kuntien kulttuuritoimijoista nosti esille tärkeimpänä kohdattavana ryhmänä kuntapäätäjät.** Olisi hyvää tavoittaa ylin virkamiesjohto kaikilta kuntien vastuualoilta sekä luottamusmiehet (lautakunnat ja kunnanvaltuustot), koska he ovat avainasemassa kunnan lakisääteisten palveluiden resursoinnissa. Lisäksi ehdotettiin keskeisiä asiantuntijoita kulttuuri-, varhaiskasvatus-, opetus- ja nuorisopuolelta sekä sotepalveluista.

Kuntatyöpajat haluttiin toteuttaa syksyllä 2020 koronasta huolimatta edes pienesti. Kuntatyöpajat muuttuivatkin päätäjille tarjottaviksi **johtovarteiksi** osana heidän säännöllistä etäkokoustaan. Kaikkien Kaakkois-Suomen kuntien johtoa lähestyttiin toiveella päästä mukaan johtoryhmän kokoukseen ”vaikka vartiksi”. Projektipäällikkö Piia Kleimolan

pitämä johtovartti toteutui Kymenlaakson osalta Kotkassa (16.12.2020), Haminassa (30.11.2020) ja Kaakon kaksikolla eli Viro-lahti-Miehikkälässä (12.6.2020). Kouvolassa Kleimola vieraili kaupunginjohtajan ja muiden viranhaltijoiden luona 16.11.2021. Pyhtäällä johtovartti jäi toteutumatta. Etelä-Karjalan kunnissa johtovartti pidettiin Ruokolahdella (25.8.2020), Parikkalassa (12.10.2020), Rautjärvellä (6.10.2020) ja Taipalsaarella (12.10.2020). Lappeenrannassa johtovartti ei toteutunut samankaltaisena kuin muissa kunnissa, mutta Kleimola esitteli kehittämistehtävän

ja johtovartin
asiakohdat
Kulttuuritila
Nuijamieheissä
olleessa kunnan
kulttuuritilaisuudessa 9.11.2020.
Luumäellä
johtovartin näkökulmat sisältyivät Kleimolan
14.10.2020 pitämään kulttuuri-

hyvinvointiluento, jota seurasivat myös kunnanjohtaja ja sivistystoimenjohtaja. Johtovarttia ei saatu toteutumaan Savitaipaleella, Lemillä eikä Imatralla.

Johtoryhmät koostuvat toimialojen johtajista ja kunnanjohtajasta. Tavoitteena johtovarteissa oli silmien avaaminen kulttuurin ja taiteen mahdollisuuksille kunnan eri toimialoilla. Monissa johtoryhmissä kulttuuritoimi ei edes ole osa johtoryhmää – esimerkiksi pienissä kunnissa saattaa olla kulttuurijohtajan sijaan kulttuurisihteeri tai tehtävä voi olla vain hyvin pieni osa jotakin toista toimenkuvaa. Johtoryhmien kokouksiin osallistui keskimäärin noin kymmenen kuntien eri toimialojen edustajaa. Joissain kunnissa johtovartti venyi huomattavasti pidem-

mäksi, kun johtoryhmäläiset innostuivat keskustelemaan aiheesta. Johtovartin teemoina oli kolme ajankohtaista aihetta: kulttuurilaki, kulttuurin TEAviisari ja kuntien hyvinvointikertomukset. Lisäksi kerrottiin tulossa olleista piloteista.

TIETOA JA TUKEA

Kehittämistehtävän aikana levitettiin aktiivisesti tietoa kuntien kulttuurilaista sekä taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista ja hyödyntämismahdollisuuksista. Työpajoja, webinaareja ja koulutusta järjestettiin koronapandemian seurauksena etäyhteyksin. Etätoteutukset mahdollistivat tilaisuuksien laajan saavutettavuuden, joten puhujia ja osallistujia saatiin ympäri Suomen.

Kulttuurihyvinvoinnin lyhytkoulutukset teemalla ”Taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja

terveysalan työtä” järjestettiin ylimaakunnallisina etäkoulutuksina maaliskuussa (kuusi lyhytkoulutusta) ja syksyllä 2021 vielä yksi. Jokaiseen parituntiseen työpajaan sisältyi asiantuntijapuheenvuoroja, taide-elämyksiä, esimerkkejä taiteen ja kulttuurin käytöstä sosiaali- ja terveysalan kentillä sekä kokemusasiantuntijoiden puheenvuoroja. Koulutussarja alkoi yleiskatsauksella kulttuurihyvinvoinnin käsitteisiin ja merkitykseen. Seuraavat koulutusosiot suunnattiin eri kohderyhmien kulttuurihyvinvointipalveluihin: lapsiin, nuoriin ja perheisiin, kulttuuriseen vanhustyöhön, mielenterveys- ja päihdetyöhön, aikuisten sosiaali- ja työelämäpalveluihin sekä kokemustoimintaan. Syksyllä 2021 toteutui oma lyhytkoulutus

Johtovartin esittely

*Yhteistuumin
aamukahveilla
14.4.2022 taltiointi*

erityisryhmien kulttuurihyvinvointiteemasta. Jokaiseen koulutukseen osallistui noin sata henkilöä. Palautetta saatiin Webropol-kyselyllä 23 osallistujalta. Heistä jopa 95 prosenttia piti koulutuksia onnistuneina, ja saman verran koki pystyvänsä hyödyntämään koulutuksen antia työssään tai opinnoissaan.

Lyhytkoulutukset:

Taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveysalan työtä – kulttuurihyvinvoinnin lyhytkoulutukset

- ▶ Mitä on kulttuurihyvinvointi -yleiskatsaus 29.3.2021. [Taltiointi](#). Osallistujia 119
- ▶ Kulttuurihyvinvoinnin kohderyhmän lapset, nuoret ja perheet 30.3.2021. [Taltiointi](#). Osallistujia 88
- ▶ Kulttuurinen vanhustyö 30.3.2021. [Taltiointi](#). Osallistujia 112
- ▶ Kulttuurihyvinvoinnin kohderyhmän aikuisten sosiaali- ja työelämäpalvelut 31.3.2021. [Taltiointi](#). Osallistujia 70
- ▶ Kokemustoiminta taiteen ja kulttuurin keinoin 31.3.2021. [Taltiointi](#). Osallistujia 89
- ▶ Kulttuurihyvinvoinnin kohderyhmän mielenterveys- ja päihdekuntoutajat 15.4.2021. [Taltiointi](#). Osallistujia 94
- ▶ Kulttuurihyvinvoinnin kohderyhmän erityisryhmät. Esittelyssä mm. erityislasten ja -nuorten teatteritoiminnasta valmistunut opinnäytetyö ja ohjaamisen malli 23.9.2021. [Taltiointi](#). Osallistujia 27

Syksyllä 2021 koronarajoitusten salliessa Elon ja ilon projektipäällikkö Piia Kleimola jalkautui kaikkiin Etelä-Karjalan kuntiin sekä Kymenlaakson puolella Kouvolaan kulttuurihyvinvointiluentojen merkeissä

seuraavasti: Parikkala ja Simpele 16.9., Ruokolahti 17.9., Imatra 21.9., Lappeenranta ja Joutseno 30.9., Savitaipale, Lemi ja Luumäki 14.10., Taipalsaari 21.10. ja Kouvola 15.11.2021. Luennot keräsivät

runsaasti kiinnostuneita kuulijoita, ja joisakin kunnissa mukana oli ilahduttavasti myös kunnan virkahenkilöitä. Luennoille osallistui yhteensä noin 220 kuulijaa. Tilaisuudet olivat kaikille kiinnostuneille avoimia ja maksuttomia. Luennot järjesti Kaakkois-Suomen Sydämpiiri ry ja Etelä-Karjalan Muisti ry / Etelä-Karjalan Muistiluotsi yhdessä Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen -kehittämistehtävän kanssa.

Taiteen ja kulttuurin vaikutus hyvinvointiin, [luentotaltiointi](#) Luumäeltä 14.10.2021

VERKOSTOITUMISTA, VERTAISTUKEA JA SYNERGIAA

Kehittämistehtävän ja verkostoitumisen tueksi koottiin ohjausryhmä, jonka kokoonpanoon saatiin edustajat kaikista Kaakkois-Suomen suurista ja joistakin pienemmistäkin kunnista, Eksotesta, Kymsotesta sekä molemmista kehittämistehtävässä mukana olleista ammattikorkeakouluista. Ohjausryhmä kannusti ja esitti hyviä näkökulmia ja ehdotuksia kehittämistehtävän toiminnan suuntaamiseksi.

Eloa ja iloa hyödynsi ja aktivoi Kaakkois-Suomessa jo olemassa olleita verkostoja. Molemmissa maakunnissa on toiminut omanlaisiaan kulttuuritoimijoiden ryhmiä tavoitteiden ja tarpeiden mukaan. Kymenlaakson kulttuuritoimijoiden ryhmässä kuullaan säännöllisesti kuntien kuulumisia sekä muita ajankohtaisia asioita muun muassa maakuntaliitolta, Cursorilta ja Taikelta. Etelä-Karjalassa puolestaan toimii Etelä-Karjalan liitosta käsin ohjattu vastaava kulttuuriryhmä. Kaakkois-Suomen ELY-keskuksen luovien alojen verkostossa on toimijoita molemmista maakunnista.

Sekä Kymsoten että Eksoten yhteistyössä on mukana myös taide- ja kulttuuriväkeä. Lisäksi järjestökentän

ELOA JA ILOA KAAKKOIS-SUOMEEN

Projektipäällikkö Piia Kleimola piti puheenvuoron osana valtakunnallisen Kulttuuria yhteistuumin -kehittämistehtävän järjestämää seminaaria 18.-19.11.2021 Espoon Hanasaassa. **Piirros:** Tussitaikurit.

koordinointumisen on avannut uusia monialaisia yhteistyömahdollisuuksia muun muassa taiteilijoiden ja sote-alan järjestöjen yhteistyöhön. Taikusydämen alueverkosto toimii sekä Kymenlaaksossa että Etelä-Karjalassa. Eloa ja iloa -kehittämistehtävän aikana näiden kahden alueverkoston yhteistyö tiivistyi entisestään säännöllisten ja yhteisten etätapaamisten merkeissä.

Etelä-Karjalassa mahdollisen vapaan taide- ja kulttuuritoimijoiden verkoston tarpeellisuutta käsiteltiin etätapaamisessa 23.4.2020 sekä jatkojalostettiin verkostotyön kehittäjä-kouluttaja Timo Järven sivun ohjaamassa verkostotyöpajassa 9.9.2020. Työpajat järjestettiin yhteistyössä Kaakon taiteen kanssa. Osallistujia oli huhtikuussa 31 ja syyskuussa 16.

Kehittämistehtävän aikana on syntynyt kytköksiä valtakunnallisiin toimijoihin ja kehittämässä oleviin kulttuuripalvelujen levittämisen ja kehittämishankkeisiin. Yhteistyötä tehtiin Kaakon taiteen Välitöntä taidetta -kehittämistehtävän ja Saimaa-ilmion sekä muiden kulttuurin kehittämistehtävien kanssa. Etelä-Pohjanmaalla toteutuneen Kulttuurin paikka -kehittämistehtävän kanssa yhteistyö oli aktiivista (mm. Leader-rahoitustyöpaja ja Rahapuhetta-julkaisu). Myös toteutetuissa piloteissa hyödynnettiin laajasti synergiaa ja yhteistyötä järjestökentän ja muiden hanketoimijoiden kanssa. Kulttuurisen vanhustyön pilottien kehittämisessä olivat mukana Eksoten MAA-hanke ja SOCOMin (Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus) Helmi-hanke.

Digitaalisen kulttuuripalveluiden jakelualustan Diglion kehittämistyössä oltiin myös mukana muun muassa keräämällä palveluntuottajilta näkemyksiä, tarpeita ja toiveita jakoalustan kehittämistyöhön. Diglio on kehitteillä oleva taiteen ja kulttuurin jakopalvelu. Lemiläisen Jari Kinnusen tavoitteena on luoda siitä monimuotoinen, helppokäyttöinen ja reilu kulttuurin jakopalvelu, joka tuo yhteen kulttuurin tuottajat ja sisällöstä maksavan yleisön. Elo ja iloa Kaakkois-Suomeen -kehittämistehtävä toteutti yhdessä Jarin kanssa pienen markkinakartoituksen. Sen avulla pyrittiin selvittämään taide- ja kulttuurialojen tilannetta liittyen sisältöjen jakamiseen sekä kiinnostusta ja tarvetta tämänkaltaiselle palvelulle. Kysely tehtiin Google Forms -lomakkeella ja siihen vastattiin anonymisti. Kysely oli auki kaksi viikkoa ajalla 2.–17.3.2021 ja sitä jaettiin verkostojen kautta, sidosryhmille ja Facebookissa. Vastauksia saatiin yhteensä 57 kappaletta. Taiteen ja kulttuurin tuottajille suunnatun kyselyn 57 vastaajasta 55 olisi kiinnostunut jakamaan itse tuottamaansa kulttuurisisältöä yhteisöllisessä digitaalissa palvelukanavassa korvausta vastaan. Toisaalta kyselyssä nousi myös esiin, että erilaisia myynti- ja markkinointikanavia on paljon, mutta erottuminen tai maksavien asiakkaiden löytäminen on hankalaa. *Blogi.*

Toinen digitaalisia taide- ja kulttuuripalveluja kartoittanut yhteistyö toteutui loppuvuodesta 2021. Saimaa-ilmio sekä opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamat Itä-Suomen alueelliset kuntien kulttuuritoiminnan kehittämishankkeet Etelä-Savon maakuntaliiton AKKU – Alueellinen kuntien kulttuuritoiminnan kehittäminen Etelä-Savossa, Pohjois-Savossa Kuopion kaupungin Kulttuuri kuulolla, Pohjois-Karjalassa Pohjois-Karjalan maakuntaliiton Kulttuurista hyvinvointia

Pohjois-Karjalaan sekä Kymenlaaksossa ja Etelä-Karjalassa Elo ja iloa Kaakkois-Suomeen teettivät yhdessä kyselyn itäsuomalaisille kulttuuritoimijoille. Kyselyn tarkoitus oli lisätä Itä-Suomessa asuvien ja työskentelevien taiteen ja kulttuurin ammattilaisten tuottamien digikulttuuripalvelujen tunnettavuutta ja myyntiä. Vastauksia kyselyyn tuli noin 40 kpl.

VIESTINTÄÄ JA JULKAISUJA

Verkostomaista kuntien ja muiden toimijoiden yhteiskehittämisen toimintamallia ja kehittämistehtävän tuloksia on levitetty valtakunnallisesti Elon ja ilon nettisivuilla, somekanavissa, julkaisuissa, viestimällä sähköpostitse alueen kuntiin sekä loppuseminaarissa joulukuussa 2021.

Elo ja iloa onkin näkynyt ja kuulunut laajasti mediassa ja somessa molemmissa maakunnissa ja valtakunnallisesti. Mediaosumia on saatu yhteensä 40. Kehittämistehtävän nettisivustolle tuotettiin runsaasti sisältöä. Vuoden 2020 aikana tiimimme tuotti sivustolle blogikirjoituksia kuukausiteemojemme mukaisesti. Teemat käsittelivät laajasti taiteen ja kulttuurin hyödyntämisen mahdollisuuksia ja uusia näkökulmia. Teemakuukausien kirjoituksia on jaettu ahkerasti sosiaalisessa mediassa. Kehittämistehtävän tiimi kirjoitti yhteensä 22 blogiartikkelia. Elo ja iloa -nettisivustolle ja somekanaviin sekä eri verkostojen sähköposteihin päivitettiin ahkerasti tietoa kehittämistehtävän aikana järjestetyistä tilaisuuksista sekä tuotetuista julkaisuista.

Elo ja iloa -kehittämistehtävän aikana tuotettiin viisi julkaisua. Julkaisut löytyvät oheisten linkkien takaa sähköisinä pdf-versioina.

100 leikkiä on Elo ja iloa Kaakkois-Suomeen -kehittämistehtävän ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kaakkois-Suomen piiri ry:n yhteistyö. Julkaisu

postitettiin syysloman 2020 aikana Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan päiväkoteihin ja kouluihin. [PDF-julkaisu.](#)

Kuvataiteilija, palvelumuotoilija Saija Koposen opinnäytteen pohjalta laadittiin opas nimeltä **Taiteilijan ja tilaajatahon välinen vuorovaikutus: Opas taiteilijalle.** Se käsittelee

tilaustöissä huomioitavia asioita taiteilijan näkökulmasta. Opas on jaettu aihe- ja aika-alueisiin, jotka käsittelevät ennen tilaustyöstä sopimista, työskentelyn aikana ja teoksen luovutuksen jälkeen huomioitavia seikkoja. [PDF-julkaisu.](#)

Tapahtumajärjestäjän opas on tarkoitettu erilaisten tapahtumien järjestäjille avuksi organisointiin ja

lupakäytänteisiin. Oppaan sisällön on koonnut kulttuuri-, ohjelma-, tapahtuma- ja luontopalveluja tarjoava pitkän linjan tapahtuma-alan toimija Virve Niiranen / CreativeKaiku. Oppaan tuotanto oli yhteistyö Kaakon taiteen kehittämistehtävän kanssa. [PDF-julkaisu.](#)

Rahapuhetta taide- ja kulttuurikentältä sisältää nimensä mukaisesti puheenvuoroja, haastatteluja ja tietolaatikoita rahasta ja talousosaamisesta. Julkaisu on tehty yhteistyössä Etelä-Pohjanmaan Kulttuurin paikka-kehittämistehtävän kanssa. [PDF-julkaisu.](#)

Eloa ja iloa loppujulkaisu kokoaa kaiken kehittämistehtävän aikana tehdyn työn yksiin kansiin.

Miten tieto tilaisuuksista ja kehittämistehtävän julkaisuista tavoitti kuntien kulttuuritoimijat?

Loppukyselymme perusteella tieto tavoitti kuntatoimijat parhaiten sähköpostitse tai henkilökohtaisen tiedonannon avulla. Kulttuurihyvinvoinnin lyhytkoulutuksista sai tiedon lähes 80 prosenttia vastaajista ja niihin osallistui kevään 2021 aikana reilu viidesosa vastaajista. Lähes puolet vastaajista oli välittänyt tietoa koulutuksista myös eteenpäin. THL:n järjestämästä kulttuurin TEAvisari -työpajasta sai tiedon 71 prosenttia vastaajista, ja heistä lähes kaikki eli 64 prosenttia myös osallistuivat koulutukseen.

Huteja (ts. vastaaja ei saanut asiasta tietoa) liittyi eniten johtovarttiin. Siinä tieto ei ollut kulkenut joka viidennelle vastaajalle. Huomionarvoista on, että kukaan kuntien kulttuuritoimesta vastaavista ei osallistunut taidelähtöisten pilottien yhteiskehittelyyn syksyllä 2020. Tämän lisäksi 14 prosenttia (kaksi vastaajaa) ilmoitti, ettei ollut saanut tietoa koko asiasta.

Kulttuurihyvinvoinnin luento syksyllä 2021 keräsi sen sijaan hyvin yleisöä kuntien kulttuuritoimijoista. Vastaajista 71 prosenttia oli saanut siitä tietoa ja puolet osallistui siihen. Viestiä eteenpäin oli välittänyt myös lähes puolet vastaajista.

Tieto kehittämistehtävän nettisivuista ja tuotetuista julkaisuista tavoitti kunti-

en kulttuuritoimijat melko hyvin. Yli 60 prosenttia vastaajista oli saanut tiedon julkaisuista, ja tietoa oli myös välitetty eteenpäin kunnan verkostoissa. Eniten kuntien kulttuuritoimijat olivat välittäneet tietoa 100 leikkiä -julkaisusta ja Kulttuuri10-tietoiskusta.

Kuntien kulttuuritoimen edustajat arvioivat kehittämistehtävän tuloksia ja vaikutuksia

Kaikkiaan 13 kuntaa vastasi Webropol-loppukyselymme joulukuussa 2021 Elo ja iloa -kehittämistehtävän tulosten ja vaikutusten arvioimiseksi. Yhdestä kunnasta ei siis vastauksia saatu ollenkaan, kun taas yhdestä kunnasta vastaajia oli kaksi. Huomioitavaa on myös, että joissakin kunnissa vastaaja oli eri henkilö kuin ensimmäisessä kyselyssämme keväällä 2020.

VERKOSTOYHTEISTYÖN VAHVISTUMISEN ARVIOINTI

Elo ja iloa -kehittämistehtävän tavoitteenä on ollut vahvistaa verkostoyhteistyötä kulttuuripalveluiden tuottamisessa. Miten tässä kuntien kulttuuritoimijoiden mielestä onnistuttiin? (Taulukko 3.)

Halusimme tietää kulttuuritoimijoiden näkemyksiä verkostoyhteistyön vahvis-

Onko verkostoyhteistyö mielestänne vahvistunut kulttuuripalveluiden tuottamisessa Elo ja iloa -kehittämistehtävän aikana?

Taulukko 3	Kyllä	En osaa sanoa	Ei
Kuntamme toimialojen välillä	28,6 %	50,0 %	21,4 %
Alueen kuntien välillä	28,6 %	64,3 %	7,1 %
Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan välillä	14,3 %	64,3 %	21,4 %

Miten toimintamahdollisuudet kulttuuripalveluiden tuottamiseen ovat muuttuneet kunnassanne kahden viime vuoden aikana?

Taulukko 4	n	Prosentti
Vähentyneet paljon	0	0,0 %
Vähentyneet jonkin verran	4	28,6 %
Pysyneet samanlaisina	6	42,8 %
Lisääntyneet jonkin verran	4	28,6 %
Lisääntyneet paljon	0	0,0 %
En osaa sanoa	0	0,0 %

tumisesta sekä kuntien sisällä (eri toimialojen välillä) että kuntien ja maakuntien välillä. Huomattavan suuri osa vastaajista valitsi kaikkiin kohtiin vaihtoehdon *en osaa sanoa* tai *ei*. Toisaalta lähes kolmasosa vastanneista arvioi verkostoyhteistyön vahvistuneen kuntansa toimialojen ja alueen kuntien välillä, mikä on kuitenkin ilahduttavaa. Vain 14 prosenttia eli kaksi vastaajaa näkee yhteistyön vahvistuneen myös maakuntien välillä.

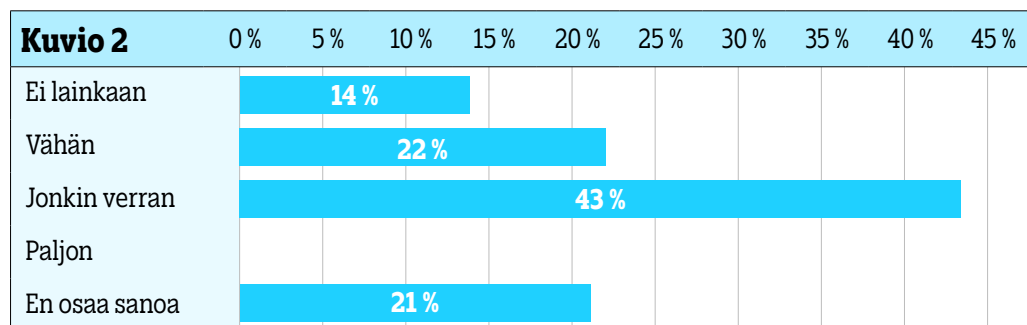
Avoimissa vastauksissa yksi vastaaja toteaa yhteistyön kunnan toimialojen välillä lisääntyneen hyten, nuorisotoimen, opetustoimen ja teknisten palvelujen kanssa. Yksi vastaaja puolestaan kertoo kuntien välisistä yhteiskokouksista. Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan välisestä yhteistyöstä yksi vastaaja toteaa, että ilman koronaa se olisi varmaan lisääntynyt.

KEHITTÄMISTEHTÄVÄN VAIKUTUS KUNTIEN TOIMINTAMAHDOSSUUKSIIN

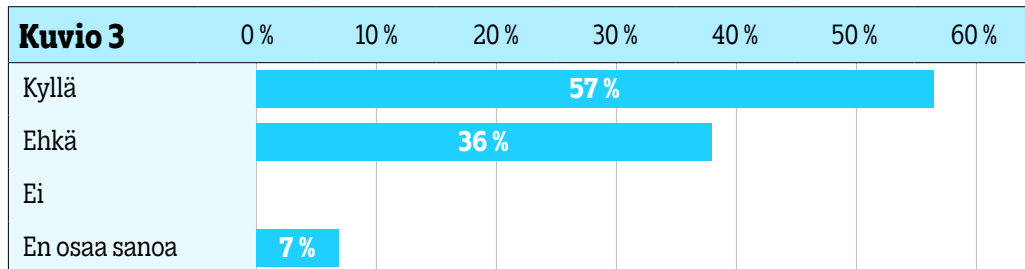
Pyysimme vastaajia kommentoimaan, miten he arvioivat toimintamahdollisuuksiensa muuttuneen Elo ja iloa -kehittämistyön aikana. Yli kaksi kolmasosaa (71 % eli kymmenen vastaajaa) arvioi niiden pysyneen samanlaisina tai lisääntyneen. Neljä vastaajaa arvioi mahdollisuuksien vähentyneen. (Taulukko 4.)

Avoimia vastauksia saatiin kahdelta vastaajalta. Molemmat totesivat, että toimintamahdollisuudet ovat lisääntyneet jonkin verran. Lappeenrannan kaupunki perusti kulttuurijohtajan viran ja täytti sen, mikä on näyttäytynyt merkittävänä toimintamahdollisuuksien kasvuna jo muutamassa kuukaudessa. Samoin toisessa vastauksessa todettiin talouden ja yhteistyön parantuneen.

Miten arvioitte Elo ja iloa -kehittämistehtävän VAIKUTTANEEN toimintamahdollisuuksiinne?

Onko tietoisuus kunnan velvollisuuksista kulttuurilain mukaisen toiminnan toteuttamiseen lisääntynyt kuntatoimijoiden keskuudessa kahden viime vuoden aikana?

Entä miten vastaajat arvioivat nimenomaan Elo ja iloa -kehittämistehtävän vaikuttaneen heidän toimintamahdollisuuksiinsa? (Kuvio 2.)

Noin kaksi kolmasosaa eli 65 prosenttia vastaajista (9 vastaajaa) koki Elon ja ilon vaikuttaneen joko jonkin verran (43 % eli 6 vastaajaa) tai vähän (22 % eli 3 vastaajaa) toimintamahdollisuuksiinsa. Vastaajista 14 prosenttia (2 vastaajaa) näki, ettei kehittämistehtävällä ollut lainkaan vaikutusta toimintamahdollisuuksiin, ja 21 prosenttia (3 vastaajaa) vastasi, ettei osaa sanoa. Yhdessä avoimessa vastauksessa todettiin, että uusi tieto, näkyvyys ja vaikuttamistyö ovat vaikuttaneet jonkin verran ja ne on koettu tärkeiksi.

PALVELUIDEN SAAVUTETTAVUUS

Entä oliko Elo ja iloa -kehittämistehtävällä vaikutusta kulttuurin ja taiteen saavutettavuuteen kunnissa? Korona-aika on asettanut haasteita kaikkien palveluiden – erityisesti juuri kulttuuripalveluiden ja -tilaisuuksien – saavutettavuudelle. Koronasta huolimatta oli kuitenkin positiivista huomata, että lähes kolmessa neljästä kunnasta kulttuuripalveluiden saavutettavuus Elo ja iloa -kehittämistehtävän aikana oli pysynyt samanlaisena. Yhdessä

kunnassa saavutettavuus oli vähentynyt jonkin verran, yhdessä kunnassa vastavasti lisääntynyt jonkin verran. Avoimissa vastauksissa todettiin, että korona on viivästyttänyt suunnitelmien toteutumista. Toisaalta 14 prosenttia (kaksi vastaajaa) ei osannut ottaa kantaa asiaan.

Vaikka koronan vaikutukset tiedostettiin, haluttiin kuitenkin erikseen kysyä, onko Elo ja iloa -kehittämistehtävällä ollut vaikutusta kunnan kulttuuripalvelujen saavutettavuuteen. Tähän 43 prosenttia eli 6 vastaajaa ei osannut ottaa kantaa. Kuitenkin 57 prosenttia eli lähes kaksi kolmasosaa vastaajista (8 vastaajaa) näki Elolla ja ilolla olleen vaikutusta kulttuuripalveluiden saavutettavuuteen joko vähän (36 % eli 5 vastaajaa) tai jonkin verran (21 % eli 3 vastaajaa).

TIETOISUUS KUNTIEN KULTTUURILAISTA

Tiedottaminen ja yhteistyö eri kulttuuri-toimijoiden välillä ovat olleet keskeisessä roolissa Elo ja iloa -kehittämistehtävissä. Siksi kuntien kulttuurin parissa työskenteleviltä tiedusteltiin, onko tietoisuus kunnan velvollisuuksista kulttuurilain mukaisen toiminnan toteuttamiseen lisääntynyt kuntatoimijoiden keskuudessa

tuuritoimijoiden mielestä tarpeen, että esimerkiksi johtovarttien ja kunnanvaltuutetuille suunnatun tiedotuksen hoitaisi tehtävään nimetty henkilö tai taustataho? Lisäksi kysimme, mikä mahdollisesti voisi olla tällainen taustataho.

Vastauksissa todettiin, että maakunnallisen taide- ja kulttuuriyhteystahon luominen on tärkeää. Avoimiin vastauksiin oli kirjattu seuraavat kommentit ja ehdotukset näkyvyyden ja tiedotuksen parantamiseksi:

- ▶ Joku sellainen taho, joka voisi jalkautua kuntiin
- ▶ Yhteinen, samansisältöinen tiedotus kuntien johdon ja valtuutettujen suuntaan tuntuisi tarpeelliselta
- ▶ Maakuntaliitto olisi tässä luonteva toimija (kaksi vastaajaa)
- ▶ Etelä-Karjalan liiton kulttuuriyöryhmä

Lasten ja nuorten kulttuurin osalta Etelä-Karjalassa on toimiva Lastenkulttuurikeskus Metkun verkosto, mutta tämän ulkopuolelle jäävät kaikki muut kohde-ryhmät. Samankaltainen maakunnallinen verkosto laajemmin taiteen ja kulttuurin osalta voisi yhden vastaajan mukaan edistää kulttuurilain toteutumista erikoisissa kunnissa.

Yhden vastaajan mukaan kaikki lisäresurssit kulttuurille olisivat suotavia, ja tukea tarvittaisiin enemmänkin käytännön kulttuuritarjonnan suunnittelemiseen ja järjestämiseen keskitetysti maakunnan tai alueen tasolla.

AVOINTA PALAUTETTA ELOSTA JA ILOSTA

”On täysin ymmärrettävää, että korona on vaikuttanut tämänkin hankkeen toteutukseen ja se ei ehkä kaikessa muodossaan ole onnistunut saavuttamaan pientä kuntaa”, eräs vastaajista kommentoi. Toisaalta kehittämistehtävän aikana joistakin Kaakkois-Suomen kunnista ei osallistuttu

juuri mihinkään kehittämistehtävän tarjoamista tilaisuuksista, ja muun muassa johtovarttia ei harmittavasti onnistuttu sitkeistä yrityksistä huolimatta järjestämään muutamassa kunnassa lainkaan.

Kehittämistehtävän toteutukseen oltiin tyytyväisiä, etenkin kun huomioitiin koronan aiheuttamat viiveet. Koettiin, että vaativassa tehtävässä onnistuttiin hyvin. Samoin positiivisena koettiin, että esimerkiksi kulttuurilakia koskevaa tietoa on välitetty suoraan kunnan päättäjille. Myös projektipäällikkö sai kiitosta toiminnastaan.

Yksi vastaaja totesi realistisesti, ettei koronasulkuaikana toteutetun hankkeen vaikutuksia pysty järkevästi arvioimaan. Jo sitä voi pitää hyvänä, että hanke ylipäättään toteutui. ”Mitä tästä olisikaan vielä tullut, jos korona ei olisi sotkenut suunnitelmien toteuttamisen mahdollisuuksia”, vastaaja pohti. ◀

Nupit kaakossa – Eloa ja iloa semi-webinaarista

LAURA LEHTINEN, FM, TKI-ASiantuntija,
KAAKKOIS-SUOMEN AMMATTIKORKEAKOULU

Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen huipentui 1.12.2021 loppuseminaariin, joka kiteytti kehittämistehtävän teemat ja taipaleen. Lappeenrannasta ja Kouvolasta striimattu *Eloa ja iloa nupit Kaakossa – semi-webinaari kulttuurin ja taiteen edistämisestä kunnissa ja osana kuntalaisten elämää* kokosi yhteen laajalla rintamalla taiteen, kulttuurin, luovan talouden, julkisen sektorin ja kehittämisen asiantuntijoita sekä esitteli erilaisia tulokulmia kulttuurihyvinvointiin. Monialaisesta asiantuntemuksesta, inspiroivista tapauskertomuksista ja konkreettisista esimerkeistä ei ollut pulaa!

Aamupäivä oli varattu hankeen teemoille ja sidosryhmien puheenvuoroille. Iltapäivällä painottuivat taiteen ja kulttuurin hyvinvointia edistävät esimerkit. Projektipäällikkö Piia Kleimola juonsi päivän sekä esitteli kehittämistehtävän pilotteja. Päivän asiapitoista kaarta virkistivät nuorten osajien taidokkaat esitykset. Aamulla webinaarin polkaisi rivakasti käyntiin Rajan Nuorten kansantanssiryhmä, lounaan jälkeen taituruudellaan

ällistyytti sirkuskoulu Bravuuri, iltapäivällä taikuri Elmo Huovila loihti edessämme hämmästyttävyyksiä.

Päivän aikana tuli selvästi esiin kulttuurin ja taiteen yhä kasvava rooli hyvinvoinnin edistämisessä. Kulttuuri on kaiken inhimilliseen toimintaan sisältyvä piirre ja osin itsestään syntyvää yhteisöjen kudosta. Kulttuurin ja taiteen tuottaminen, kokeminen, sille altistuminen sekä osallisuus siihen on olemisen perustarve. Lisäksi kävi selväksi, että taiteella ja kulttuuritoiminnalla on merkitystä alueiden elinvoimalle, positiivisten mielikuvien muodostumiselle ja asukkaiden viihtyvyydelle. Yhteistyön merkitystä painotettiin monissa puheenvuoroissa. Yhteistyö on avainasia lähes kaikessa tekemisessä, niin taiteen ja kulttuurin edistämisessä, hyvinvoinnin vahvistamisessa kuin alueiden menestymisessäkin. Asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä on mahdollista edistää myös eri toimijoiden yhteistyöllä ja kulttuuripölytyksellä – esimerkiksi tuomalla päivätansseja palvelutaloon tai kaunistamalla sairaalaympäristöä.

Selväksi kävi myös luovan alan laajuus ja moninaisuus. Luovilla aloilla on tekijöitä laidasta laitaan ja erilaista osaamista kuvataiteesta kaupunkisuunnitteluun. Kulttuuria ja luovaa osaamista on kaikkialla ympärillämme. Joku on suunnitellut kaupungille katuvalot, leikkipuistot, joukkoliikenteen sovelluksen, joku nähnyt Saimaan seudun ainutlaatuisuuden ja muuntanut sen ilmiöksi, joku on keksinyt tuoda taidetta mielenterveyspalveluihin.

Päivän puhujat

Päivän ensimmäisessä puheenvuorossa johtava asiantuntija **Timo Aro** aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI:stä tarjosi näkökulmia kulttuurin veto-, pito- ja lumovoimasta. Kulttuuri toimii veto- ja pitovoiman osa-alueiden liimana, Aro painotti.

Lappeenrannan kulttuurijohtaja **Anu Talka** avasi kunnan toimialojen, kuntien ja maakuntien rajat ylittävää monialaista yhteistyötä. Kulttuuri on hänen mukaansa saatava osaksi strategioita, jotta se todella tulee osaksi tekemistä. Etelä-Karjalan ”Uusinajattelijoiden kulttuurimaakunta” -strategiassa nähdään kulttuuri paikallisen identiteetin keskiössä.

Espoon kulttuuripäällikkö **Tiina Kasvi** esitteli valtakunnallista Kulttuuria yhteistuumin -kehittämistehtävää maakuntien näkökulmasta. Kulttuurilaki toteutuu yhteistyöllä, ja asukkaat ovat omien elinolosuhteidensa parhaita asiantuntijoita.

Kaakkois-Suomen luovien alojen verkoston aktiivista toimintaa esitteli kehittämispäällikkö **Ritva Kaikkonen** Kaakkois-Suomen ELY-keskuksesta. Verkosto edistää alueellista kulttuuri-

Filosofian ja kauppatieteiden maisteri Anu Talka valittiin Lappeenrannan uudeksi kulttuurijohtajaksi kesäkuussa 2021. **Kuva:** Sanna-Leena Mikkonen

Missä tulevaisuuden kuntien ja hyvinvointialueiden toimintaympäristöissä näet kulttuuria, taidetta, itse tekemistä ja osallisuutta?

toimintaa, monialaista yhteistyötä ja dialogia sekä pyrkii yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen.

Kulttuuriasianneuvos **Kirsi Kaunis-harju** opetus- ja kulttuuriministeriöstä kertoi uudistetusta kuntien kulttuurilaista sekä alueellisten kehittämistehtävien roolista ja tarkoituksesta kulttuurilain toteuttamisessa.

Taiteen edistämiskeskuksen taideasiantuntijoilta **Kaisa Koskelalta ja Taina Laitiselta** kuulumme, millaisia kulttuuritoiminnan asiantuntijapalveluita on kunnille tarjolla ja miten kuntien ja taiteilijoiden välistä yhteistyötä edistetään.

Saimme webinaarissa tuoreita tuloksia TEAviisarin 16.11 julkaistusta Kulttuuri 2021 -tiedonkeruusta. Keskeisiä tuloksia Kymenlaaksosta ja Etelä-Karjalasta esitteli tutkimuskoordinaattori **Niina Saukko** Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta.

Kymenlaaksolaislähtöinen näyttelijä ja professori **Elina Knihtilä** esitteli Helsingin kaupungin kulttuurivisiota vuodelle 2030. Kulttuurivisiossa taide ja kulttuuri ovat hyvän elämän ja kaupunkikehittämisen keskiössä. Taiteen ja kulttuurin merkitystä ihmisyydelle ei Knihtilän mukaan voi vähätellä.

Yrittäjä **Jari Kinnunen** kertoi työn alla olevasta kulttuurin ja taiteen jakopalvelu Digliosta, joka on kotimainen alusta digitaalisen sisällön julkaisuun ja myyntiin. Yhteistyössä Elon ja ilon kanssa tehtiin pieni kartoitus taiteen tuottajille tämänkaltaisen palvelun tarpeesta.

Kiinnostavia esimerkkejä julkisesta taiteesta Etelä-Karjalassa ja Kymenlaaksossa esitteli tuottaja **Riikka Hjelt** Kaakon taiteesta. Kuulimme esimerkiksi sairaala-artoteekista, jonka teoskokoelmasta asukkaat voivat valita itselleen mieleisen omaan huoneeseensa.

Toiminnanjohtaja **Salla Heinänen** Ornamosta avasi muotoilun mahdollisuuksia kunnissa sekä muotoilijoiden roolia kuntien palveluksessa.

Yleisöä osallistavissa Mentimeter-ky-symyksissä käsiteltiin tulevaisuutta ja hyvinvointialueita. Vastaajat näkivät kulttuurin ja taiteen vahvasti osana kaikkia tulevaisuuden kuntien toiminta-alueita läpi asukkaiden koko elämänpolun.

Xamkin kulttuurihyvinvoinnin opiskelija (yamk) **Hanne Vainikka** kertoi kehittämistehtävälle tekemästään opinnäytetyöstä, jonka aiheena on kulttuurihyvinvointialan viestinnällä vaikuttaminen. Opinnäytetyö valmistui keväällä 2022.

Talouden ja kulttuurin koulutusala-johtaja **Petteri Ikonen** ja luovien alojen tutkimusyksikön johtaja **Ari Utriainen** Xamkista sekä hyvinvoinnin yksikön johtaja **Tuula Kilpinen** LAB-ammattikorkeakoulusta pohtivat vuorollaan taiteen ja kulttuurin roolia oppilaitoksissa. Puheen-

Uudistettu laki kuntien kulttuuritoiminnasta vahvistaa kulttuurin roolia kunnan toiminnassa perustellen samalla kulttuurin merkitystä ja asemaa kunnan peruspalveluna. Laissa korostuu niin toimialarajat kuin maantieteellisetkin rajat ylittävän yhteistyön merkitys.

Mitä tarvitaan, että näin tapahtuu?

vuoroissa painottuivat luovien alojen läpileikkaavuus, moninaisuus ja osiansa suurempi kokonaisuus sekä luovan talouden suuri kasvupotentiaali. Kilpinen esitteli LAB-ammattikorkeakoulua ja sen TKI-toimintaan perustuvaa opetusta.

Palautetta webinaarista

Webinaarin palaute oli pääosin todella positiivista. Palautelomake oli auki noin viikon verran joulukuussa, ja itse webinaari oli katsottavissa verkossa kahden viikon ajan. Melkein kaikkien vastaajien (30/32) mukaan sisältö oli joko erittäin hyödyllinen tai hyödyllinen ja seminaarin rakenne sekä päivän toteutustapa olivat toimivia. Vastaukset mielenkiintoisimmasta osuudesta hajaantuivat vastaajien (24 kpl) kesken, mutta eniten yksittäisiä mainintoja saivat Timo Aron ja Elina Knihtilän puheenvuorot. Myös kokonaisuus yleisesti kiinnosti monia.

”Kokonaisuus ja rakenteisiin menevä tiedollinen sisältö.”

Lisää toivottiin (12 vastaajaa) esimerkiksi liveyleisöä, esimerkkejä muilta kulttuurin kuin taiteen aloilta, jumppataukoja tai elämyksellisyyttä. Ehdotettiin myös ohjelman karsimista.

”Elämyksellisyyttä ei voi koskaan olla liikaa!”

Vapaan sanan kommentoissa (19 vastaajaa) kiiteltiin tilaisuutta, sen hyvää sisältöä, järjestelyjä ja esiintyjä sekä asiantuntevaa ja rentoa juontajaamme Piiaa!

”Puheet oli jaksotettu kivasti eivätkä olleet liian pitkiä.”

”Piia Kleimolan rento ja miellyttävä juonto loi kivan tunnelman melko pitkään etäpäivään.”

Palautteen perusteella päivämme oli onnistunut.

Lopuksi

Semi-webinaari oli todellinen Kaakon kulttuurikajahdus! Päivän tarkoitus oli välittää tietoa eri toimijoiden kesken ja alojen välillä, tuoda ymmärrystä kulttuurin moninaisista mahdollisuuksista hyvinvoinnin ja osallisuuden lähteenä, esitellä toimintamalleja ja antaa konkreettisia esimerkkejä. Päivän puheenvuorot todistivat, että yhteistyössä ja vertaisoppimisessa on voimaa ja luovista aloista todellakin on buustaamaan kuntien toimintaa asukkaidensa hyväksi sekä vahvistamaan alueen elinvoimaa.

Kuten Kleimola webinaarissa toi esiin, ihmiskunta tarvitsee näinä aikoina empatiaa ja tulevaisuususkoa. Knihtilä painotti, että taiteen kautta voi käsitellä turvattomia asioita sekä murtaa pelkoja ja ennakkoluuloja. Kulttuurilla ja taiteella on mahdollisuus vahvistaa mielenterveyttä, rakentaa viihtyisää ja kulttuuriperintöä hyödyntävää ympäristöä, mahdollistaa vuoropuhelua ja lisätä ymmärrystä maailmasta, vahvistaa paikkaan kuulumisen tunteita – eli rakentaa kaikin puolin kestävää tulevaisuutta. Suuren asiantuntijoiden joukon koonnut päivä sai uskomaan, että luovilla aloilla menee Suomessa hyvin. Tehdään yhdessä Suomesta todellinen kulttuurihyvinvointiyhteiskunta!

Luovia aloja tarvitaan uusien avauksien tekemiseksi. Kuka tahansa voi olla luova eri tavoin – ja tämän mahdollistamiseen kulttuurihyvinvoinnin ajatus myös pyrkii. Mutta työkseen luovat osaajat pystyvät toiminnallaan tarjoamaan elämyksiä ja merkityksellistämään maailmaa muille sekä tuomaan lisäarvoa eri toimialoille – edistämään ihmisten, yhteiskuntien ja yritysten menestystä ja hyvinvointia vaikuttavammin. Luovia aloja, taidetta ja kulttuuria tarvitaan, jotta voimme rakentaa kestävä, turvallisen ja kukoistavan tulevaisuuden kaikille. ◀

Taide- ja kulttuuripilotit

Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen -kehittämistehtävän tavoitteena oli pilotoida Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan kunnissa 20 erilaista taide- ja kulttuuripalvelua tai toimintamallia. Pilottien lähtökohta perustui vuonna 2020 toteutettuihin kuntalaiskyselyihin sekä loppuvuodesta toteutuneisiin yhteiskehittelytyöpajoihin. Kohderyhmät valittiin kuntien kulttuurivastaavia ja kuntalaisia kuunnellen. Suurin tarve palveluille ja toimintamalleille on kuntakyselyjen mukaan ikäihmisillä. Tästä syystä piloteista puolet eli kymmenen kohdennettiin ikääntyneille.

Kokeiltavan palvelun tai toimintamallin sisällön suunnitteli ja toteutti tehtävään valittu taiteilija, kulttuurityöntekijä

tai työryhmä. Synergiaa ja yhteistyötä yritettiin hyödyntää mahdollisimman paljon. Yksi tavoitteista oli kokeilla tai tuoda keskusteluun jotain sellaista, mitä Kymenlaaksossa tai Etelä-Karjalassa ei vielä ole. Lisäksi oli ajatus mallintaa kokeilut niin, että ne ovat toistettavissa jatkossakin.

Taide- ja kulttuuritoimintamallien yhteiskehittely – avoimet verkkotyöpajat kaikille kiinnostuneille

Loppuvuodesta 2020 järjestettyjen yhteiskehittelytyöpajojen päätavoite oli kehittää yhdessä monialaisesti luovan

Kuva: Heidi Koskinen-Järvisalo

alan, taiteen ja kulttuurin yhteistoimintaa ja toimintamalleja, jotka vahvistavat kohderyhmien hyvinvointia, terveyttä ja osallisuutta. Verkkotyöpajat toteutettiin viisi kertaa, ja osallistujia oli keskimäärin 16 per kehittäykerta, yhteensä 80.

- ▶ Kohderyhmänä lapset, nuoret ja perheet (10.11.2020)
- ▶ Kohderyhmänä työikäiset (17.11.2020)
- ▶ Kohderyhmänä ikäihmiset (24.11.2020 sekä jatkokyöpaja 16.12.2020)
- ▶ Kohderyhmänä erityisryhmät (1.12.2020)

Verkkotyöpajoissa työskenneltiin luovia, taidelähtöisiä menetelmiä käyttäen. Työpajojen tunnelma oli innostunut ja inspiroitunut. Yhteiskehittelystä nousseita, piloteiksi ja kokeiluiksi edenneitä ideoita olivat muun muassa kotien ja koulujen yhteistyö eli seiskaluokkalaisten vanhempien ryhmäytyös osallistavin, teatterilähtöisin menetelmin sekä työikäisten ”ruokatuntityhyt” ja tyhjien liiketilojen käyttö tässä yhteydessä. Vilkasta keskustelua herättivät myös osallistumisen

esteet erityisryhmien sekä harvaan asutuilla seuduilla yksin asuvien ikäihmisten kohdalla. Eri kenttien työparityöskentelyn mahdollisuudet nousivat keskusteluun jokaisessa työpajassa.

Pilottikooste

Elo ja iloa -pilotteja suunniteltiin yhteensä 20: ikääntyneille 10, lapsille, nuorille ja perheille 3, työikäisille 3, maahanmuuttajille 1, erityisryhmille 1 sekä mielenterveyskuntoutujille 2. Koronapandemia rajoitti konkreettiset kohtaamiset miniiniin, mutta kuten on jo aiemmin todettu, se myös pakotti uudelleenlaiseen ajatteluun ja toteutukseen. Pilottien laajuus vaihteli tapauskohtaisesti. Osa jäi idean asteelle, osa toteutui laajastikin – osa on vielä julkaisun kirjoitushetkellä kesken. Kaikki valmistuneet ideat ja tuotokset jaetaan laajasti Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan kuntiin vielä kehittämistehtävän päättymisen jälkeen. Ideoiden, tuotteiden ja toimintamallien toivotaan tuovan paljon eloa ja iloa kohderyhmilleen!

■ Virtuaaliset päivätanssit ja nurmikoneleikkuun pystyi yhdistämään.

Same-eYessin Teemu striimaa virtuaalisia päivätansseja. **Kuva:** Anssi Ahola

Pilotit kohderyhmittäin

KOHDERYHMÄNÄ IKÄÄNTYNEET

- ▶ 1 Tanssinohjaus-video, toteutus tanssinopettaja **Anu Itkonen**
- ▶ 2 Tanssiteos IN BETWEEN, toteutus tanssija-fysioterapeutti **Heli Kärki**
- ▶ 3 Virtuaaliset päivätanssit, toteutus **Virve Mattila** orkestereineen (**Kalevi Hautamäki, Harri Ruotjoki, Arto Kar-naattu, Harri Suikkanen ja Sami Laak-so**), yhteistyössä mukana myös Valkealan Nuorisoseura ja tanssiryhmä Suiverot
- ▶ 4 Lue minulle, toteutus kirjailija-toimit-taja **Henna Mäkelin** ja graafikko-kuvittaja **Silva Kärpänoja**, *Taikasipuli*
- ▶ 5 Elämäni räsymatto -kuvataidetyöskentely, toteutus kuvataiteilijat **Pia Liila, Heli Viher-saari-Salmi** ja **Merja Heiskanen**
- ▶ 6 Kuvataidetyöpaja-video, toteutus kuvataiteilija **Heli Viher-saari-Salmi**
- ▶ 7 Elämän vene, toteutus kuvataiteilija **Markku Metso**
- ▶ 8 Postilaatikkotaide, avoin haaste kaikil-le! Piirros skenografi **Päivi Pöyhölä**
- ▶ 9 Ikäsirkus-koulutustyöpaja, toteutus kulttuurikeskus PiiPoon toiminnanjohtaja **Pilvi Kuitu**
- ▶ 10 Eloja ja iloa kuvataiteen ja musiikin

avulla, toteutus kuvataiteilija **Heli Viher-saari-Salmi**, muusikot **Jorma Koivula** ja **Keijo Anttonen**

KOHDERYHMÄNÄ LAPSET, NUORET JA PERHEET

- ▶ 11 Leikkiviikon kevätseuranta ja video, toteutus CreativeKaiku / **Virve** ja **Jari Niiranen** sekä **Renne Karppinen**
- ▶ 12 Taidetoisinto, muotoilija **Tiina Sa-vallampi**
- ▶ 13 Seiskaluokkalaisten vanhempien ryhmäyty

KOHDERYHMÄNÄ TYÖIKÄISET

- ▶ 14 Ruokatuntityhyt ja tyhjät näyteikkunat, taikuri-jonglööri **Janne Mustonen**
- ▶ 15 Osallisuus etätyöskentelyssä, projektipäällikkö, teatteritoimija **Piia Kleimola**
- ▶ 16 Dokumenttitaidetta, kuvataiteilijat **Petri Seppä** ja **Matti Pietari Järvinen**, valokuvaaja **Marja Seppälä**, museopedagogi-draamaohjaaja **Irja Ahtovirta**

KOHDERYHMÄNÄ MAAHANMUUTTAJAT

- ▶ 17 Kepeli-konsteja kielenoppimiseen, sosiokulttuurisen innostamisen kouluttaja, musiikkiantropologi ja draamakasvat-taja **Jouni Piekkari**

KOHDERYHMÄNÄ ERITYISRYHMÄT

- ▶ 18 Lyhytvideoprojektit, Helmisilta (Kuusankoski) ja Luovi (Imatra) sekä Same-eYes Oy

KOHDERYHMÄNÄ MIELEN-TERVEYSKUNTOUTUJAT

- ▶ 19 Valokuvaustyöpaja psykiatrisella sairaalalla, valokuvaaja, valmentaja **Paula Myöhänen**
- ▶ 20 Osallistava taidetoiminta psykiat-risessa sairaalassa -keskustelutilaisuus, **Mari Nieminen, Elna Ylisuvanto, Erja Vanhala, Heli Kainulainen ja Laura Sillanpää**

Kohderyhmänä ikääntyneet

Tanssi voi olla osa hoivayhteisön arkea

Henna Mäkelin, MA, kulttuurihyvinvoinnin YAMK, toimittaja, kirjailija

Virtuaalisuus helpottaa mielenterveyskuntoutujien ja ikäihmisten pääsyä kulttuurin pariin.

Koronapandemia pakotti taiteilijat pohtimaan, miten tuoda kulttuuri osaksi arkea tilanteessa, jossa koko maailma on suljettu.

Kouvolaalainen käsikirjoittaja, ohjaaja ja muusikko **Virve Mattila** lauloi elämänsä ensimmäisen virtuaalikeikan toukokuussa vuonna 2021 Valkealan nuorisoseurantalolla. Ohjelmistossa oli iskelmäklassikoita.

– Kokemus oli ihana, Mattila sanoo.

Virtuaaliset päivätanssit olivat osa valtakunnallista Mental Health Art Week -teemaviikkoa ja Eloa ja iloa Kaakois-Suomeen -hanketta. Yhteistyössä olivat mukana Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri Eksote sekä Kymenlaakson sosiaali- ja terveyspalvelujen kuntayhtymä Kymsote. Ne jakoivat tapahtumasta tietoa omissa kanavissaan.

Striimattu keikka yllätti Mattilan yhteisöllisyydellään. Lavalla olleet muusikot jakoivat laulajan intohimon musiikkiin, ja parketilla pyörähteli muutama taitava tanssipari.

– Tiesin, että tanssijoita on lisää kamerran toisella puolella.

Välillä Mattilan saavutti tieto, että keikkaa seurattiin suorana sadalta eri laitteelta. Jokaisen ruudun takana oli todennäköisesti enemmän kuin yksi katsoja. Etukäteen Mattila tiesi, että ainakin viereisessä palvelutalossa tapahtumaa katsottiin isolta kankaalta.

– Ajattelin, että ruudun takana on musiikkia ja tanssimista meidän laillamme rakastavia ihmisiä.

Kuva: Anssi Ahola

Virtuaaliseen esiintymiseen valmistautuminen oli samanlaista kuin tavalliseen.

– Siinä mielessä se oli keikka muiden joukossa. Kun esiintyy ihmisten edessä, pitää aina harjoitella, miettiä vähän etukäteen, mitä puhuu, meikata ja laittaa hiukset.

Mattilan mukaan koronavirus on haastanut esiintyjät keksimään uusia tapoja olla luova. Hän työstää tällä hetkellä soivaa videokalenteria. Sen musiikkia sisältävät pienoiselokuvat kestävät kymmenen minuuttia.

– Tekijöiden pitää löytää tuoreita ideoita ja miettiä ratkaisuja niiden toteuttamiseksi.

Se tarkoittaa monen kohdalla uusien taitojen opettelua. Esiintyvien taiteilijoiden pitäisi ottaa ainakin jonkinlainen digiloikka.

– Tavalliset keikat ovat vuorovaikuttavia. Niillä pääsee juttelemaan ihmisten kanssa. Nyt vuorovaikutteisuus on mennyt Youtubeen.

Kommunikaatio verkossa on erilaista kuin kasvotusten.

– Keikoilla yleisö on lähtökohtaisesti aina esiintyjän puolella. Verkossa niin ei välttämättä ole. Somemaailma on raaka. Monilta unohtuvat siellä käytöstävät.

Esiintyjän on – ikävä kyllä – valmistauduttava ottamaan vastaan myös asiattomia palautteita. Se ei ole oikein, mutta sen kanssa on opittava elämään.

– Ihmisen on vaikea olla luova, jos häntä pelottaa.

Toisaalta virtuaaliset kohtaamiset voivat olla yhtä antoisia kuin toukokuinen musiikkituokio.

Keikka oli tarjolla verkossa neljän viikon ajan. Sinä aikana video käynnistettiin yli tuhat kertaa.

Katsojia oli moninkertainen määrä.

– Maailma on mahdollisuuksia pullollaan. Ne vain pitää löytää.

Kun virtuaaliset päivätanssit osuivat **Tiina Peltolan** silmään Facebookin uutisvirrasta, Rautakorven palveluasuntojen vastaava ohjaaja ja yrittäjä ajatteli heti, että tilaisuus sopii heidän yhteisölleen mainiosti. Sen verran mukavalta kuulosti tapahtuman kirjallinen kuvaus.

– Korona-aika on karsinut mahdollisuuksia lähteä pois kotoa kulttuurin pariin, Peltola sanoo.

Rautakorven palveluasunnot on yhteisöllinen, 12-paikkainen ryhmäkoti Kouvolassa. Sen asukkaat ovat aikuisia mielenterveyskuntoutujia. Kulttuuri on kiinteä osa yksikön arkea.

– Meillä otetaan ilo irti elämästä vaikeista sairauksista ja tilanteista huolimatta.

Peltola on intohimoinen kulttuuristen oikeuksien puolestapuhuja. Hänen mielestään pääsy kulttuurin pariin on ihmisoikeus.

– Opiskelen kulttuurihyvinvointia Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa. Olen aina ajatellut, että kulttuuri parantaa elämänlaatua.

Terveydentila ei saa estää yksilön oikeuksien toteutumista.

– Jos sairaudet tekevät vaikka lippujen ostamisesta hankalaa, vierellä olevan ihmisen velvollisuus on auttaa ja tsemptata.

Peltolan mukaan päivätansseihin oli helppo osallistua. Rautakorpelaisten tarvitsi vain kokoontua yhteiseen oleskelutilaan ja lastata lautaselle herkuja sekä

kuppiin kahvia. Sitten avattiin älytelevisio ja lähdettiin tansseihin tapahtumajärjestäjän toimittaman Youtube-linkin kautta.

– Youtube on asukkaille tuttu juttu. Sieltä kuuntelemme muun muassa musiikkia.

Musiikin ja tanssin taika ei katso aikaa eikä paikkaa. Virtuaalisia päivätansseja tanssittiin kodeissa ja työpaikoilla, sisällä ja ulkona. Eloa ja iloa kiittää kuva- ja videotervehdyksiä lähettäneitä tanssijoita!

Kenenkään ei ollut pakko osallistua, mutta silti tapahtuma oli Peltolan mukaan suosittu.

– Porukka oli keskittynyttä ja kuunteli. Yhden herrasmiehen kanssa tanssahtelin vähän. Fiilis oli hyvä.

Peltola keräsi katsojilta tilaisuuden jälkeen palautteet. Niissä kiiteltiin hienoja, ikivihreitä kappaleita, laulajan taitoja, konsertin sujuvuutta ja kaunista tanssia, jota oli ollut mukava katsoa.

Paljonpuhuva palaute oli sekkin, että seuraavana päivänä tanssit katsottiin asukkaiden pyynnöstä uudestaan.

Tapahtuman virtuaalisuus ei vähentänyt sen arvoa.

– Suorassa lähetyksessä on aina mukavasti vaaran tuntua. Meillä asuu monta musiikkidiggaria, ja Virve Mattila on tuttu ja suosittu laulaja asiakkaiden keskuudessa.

Peltola toivoisi virtuaalisten kulttuuri-tapahtumien jäävän vaihtoehdoksi koronapandemian hellitettyäkin, koska kynnyksellä osallistua niihin on matala.

– Ihmisten elämäntilanteet ja vointi voivat olla sellaisia, että aina ei jaksa lähteä. Tällainen toiminta edistää kulttuurisia oikeuksia.

Kuntoutusta, kosketusta ja kohtaamista – tanssiminen tekee hoivakodin arjesta hyvää

Tanssija Heli Kärjen mukaan tanssiessa ei tarvitse ajatella tyyllipisteitä. Tanssista voi nauttia monin tavoin, vaikka jalatkaan eivät enää kantaisi.

Radioissa soi haikea valssi. Hoitaja tarttuu spontaanisti hoivakodin asukasta kädestä ja auttaa ylös. Mies on ollut jo vuosia puhumaton, mutta hän vastaa hoitajan kutsuun lyhyellä kumarruksella.

Askeleet saattavat olla hataria, mutta tanssin taika on vahvasti läsnä.

Tämä kuviteltu kohtaaminen olisi hoivakodeissa arkinen, jos **Heli Kärki** saisi päättää. Haminassa asuva Kärki on muun muassa sosiaalialalla työskennellyt tanssija ja fysioterapeutti.

– Tanssiminen nähdään usein turhan vaikeana, vaikka liikkuminen on meille kaikille luontaista.

Vauhdikkaat tanssikilpailut ja hiotut koreografiat voivat olla mukavaa katseltavaa televisiosta, mutta vähintään yhtä paljon iloa ja voimaa voi saada lyhyestä, arkisesta tanssihetkestä aivan tavallisena päivänä. Tyyllipisteiden antamisen voi hyvin unohtaa: ihmisen ei tarvitse osata tanssiaskelita kyetäkseen liikkumaan musiikin mukana.

Kärjen mukaan tanssiminen tekee ihmiselle hyvää monella eri tavalla. Se on esimerkiksi mukava tapa olla toista lähellä, saada ja antaa kosketusta.

– Hoivakodeissa kosketus liittyy usein toimenpiteisiin. Jotkut vanhukset joutuvat elämään ilman fyysistä kontaktia muihin, jos sukulaiset eivät käy heidän luonaan tai halaaminen ei tunnu luonteelta.

Samaan aikaan ystävällinen kosketus on meistä jokaiselle tärkeää. Se on paitsi mukavan tuntuista, myös yhteyden luomista toiseen ihmiseen.

– Paritanssihetki voi virkistää sekä asukasta että hoitajaa.

Kun kaksi ihmistä tanssii, molempien on oltava läsnä ja tarkkailtava toisen kehon hienovaraisia viestejä.

– Kehon avulla voi kuunnella ja ymmärtää toista.

Tunteet nimittäin voi nähdä paitsi toisen ilmeissä ja eleissä, myös tavassa liikkua tai vain olla.

– Ajattelen joskus, että me keskitymme jopa liikaa sanoihin. Tanssiessa pääsee olemaan läsnä sekä omassa että toisen kehossa samaan aikaan.

Tanssiminen voi olla huonosti liikkuvalle tai muistiongelmista kärsivälle voimaannuttava kokemus.

– Jos asiakas saa tanssiessa viedä, valtasuhde hoivaajan ja hoivattavan välillä muuttuu. Se lisää minäpystyvyyden tunnetta, joka ei välttämättä ole arjessa muuten läsnä.

Tanssia voi käyttää kuntoutusmuotona, sillä se parantaa esimerkiksi tasapainoa. Jos jalat eivät kannata, tanssia voi myös istualtaan. Pelkkä muiden tanssijoiden katsominenkin voi olla antoisaa.

Lisäksi musiikki tarjoaa mahdollisuuden hassutteluun ja nauramiseen.

Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen -hankkeessa Kärki pääsi tekemään verkkoon tanssiteoksen. Sen englanninkielinen nimi *In Between* voisi kääntyä muotoon *Välitilassa*. Teos on ajankohtainen sekä koronapandemian takia että hoivakotien arjessa.

– Me kaikki olemme joutuneet elämään neljän seinän sisällä, pitämään maskia ja välttämään ihmisten tapamista.

Jo ilman koronavirustakin ikäihmisen elinpiiri on saattanut olla hyvin pieni, koska liikkuminen on vaikeaa, ikätoverit on haudattu ja muistikin reistailee.

Videota työstäessään Kärki mietti ihmistä, joka elää omassa kuplassaan, unelmoi menneistä, ihanista ajoista ja kaipaa kosketusta.

– Teos on haaveilua vapaudesta.

- ▶ *Virtuaaliset päivätanssit*, toteutus Virve Mattila orkestereineen
- ▶ *Tanssiteos In between*. Koreografia ja tanssi Heli Kärki
- ▶ *Anu Itkonen ohjaa tanssituokion*.

Lue minulle! Vinkkejä yhteisiin lukuhetkiin aikuisten kesken

Muistatko, kun sait lapsena kuunnella äidin tai isän lukeman iltasadun? Tai sen rippileirin nuotiopiirin, jossa kerrottiin kummitustarinoita? Ehkä olet aikuisiällä innostunut kuuntelemaan äänikirjoja lenkkeillessäsi?

Lukeminen on monin tavoin loistavaa ajanvietettä. Se ruokkii mielikuvitusta, kehittää muistia ja laajentaa ajattelua. Yhteisiä lukuhetkiä ei kannata järjestää vain lapsille, sillä sama puuha on mukavaa myös aikuisten kesken.

Lue minulle -toimintamallin tarkoitus on rohkaista aikuisia lukemaan toisilleen. Se tarjoaa vinkkejä erityisesti

vapaaehtoistyötä tekeville hoivakoteihin, mutta yhtä hyvin sitä voivat hyödyntää sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset. Lue minulle -pilotin tekstit on tuottanut ja kirjoittanut toimittaja-kirjailija **Henna Mäkelin**. Julkaisun on kuvittanut **Silva Kärpänoja** / *Taikasipuli*. Sähköisen julkaisun lisäksi Lue minulle -vihkoa on painettu 3 000 kappaleen erä. Vihkoa on jaossa sekä Kymsoten että Eksoten ikääntyneiden palveluissa.

PDF-julkaisu Lue minulle -vihkosta.
Oman (ääneen)lukuvinkkisi voit käydä antamassa Facebookissa [Lue minulle -toimintamallin sivulla](#).

Elämäni räsymatto -pilotti

Elämäni räsymatto -pilotissa kolme kuvataiteilijaa suunnitteli yhdessä taidetoimintamallin, jonka kukin taitelija toteutti yksilöohjauksena ikäihmisen kanssa. Yhteiskehittelyä ja suunnittelua ohjasi ajatus virkistystä tuovasta taidehetkestä pienten kuntien syrjäkyllissä asuville yksinäisille ikäihmisille.

Kukin taitelija ohjasi toimintaa kolmelle asiakkaalle: Pia Liila ja Heli Viheraari-Salmi Kymenlaaksossa ja Merja Heiskanen Etelä-Karjalassa. Kahdenkeskisestä asiakkaan kotiin tuodusta Elämäni räsymatto -pilotista sai nauttia kaikkiaan yhdeksän ikäihmistä.

TOTEUTUS

Taidetoiminta kesti kaikkiaan noin kaksi tuntia ja koostui kahdesta vaiheesta: yksilöllisen räsymaton suunnittelusta ja maalaamisesta. Kohtaaminen ja vuorovaikutus taitelijan ja ikäihmisen välillä oli kunnioittavaa, asiakaslähtöistä, muisteluun ja luovaan ilmaisuun rohkaisevaa. Työskentelyn aikana asiakas sai tehdä mahdollisimman paljon valintoja: tulisiko mattoon värejä, joilla kuvailisi elämänsä

eri vaiheita, vai haluaisiko maalata vaikka unelmiensa maton lempiväreillään.

Ohjaajat olivat etukäteen maalanneet ja leikanneet erivärisiä suikaleita, joista asiakas sai ennen maton maalausta sommitella mieleisensä maton pöydälle. Ajatuksena oli, että asiakas voi tässä vaiheessa liimata maton raidat paperille, jos hänen kuntonsa tai jaksamisensa ei riittäisi maton maalaamiseen.

Värien valinnan ja sommittelun jälkeen asiakas maalasi oman sommitelmansa (tai halutessaan kokonaan uudenlaisen väriasetelman) akvarelli- tai akryyliyäreillä A3-kokoiselle paperille. Työskentelyn aikana taitelija ohjasi ja auttoi ikäihmistä tarpeen mukaan työskentelyssä. Tärkeää oli yhteinen kiireetön kohtaaminen, jossa samalla juteltiin asiakkaan elämän kirjos-

Kuva: Pia Liila

ta: lempi- ja inhokkiväreistä, harrastuksista ja elämän tapahtumista. Kun maalaus oli valmis, ihasteltiin yhdessä räsymatto- taideteosta. Maalaja sai tietenkin oman taideteoksensa itselleen taidetuokion jälkeen.

PALAUTE JA ARVIOINTI

Ohjattavat kokivat toiminnan piristävän. Osallistujat saivat iloa sekä onnistumisen kokemuksia omista maalauksistaan. He kertoivat tekemisen olevan mukavaa ja yllätyivät aikaansaannoksistaan myönteisesti:

”Oi, ihana, tosi sievä! Olenko mie osannut tällaisen tehdä? Hyvä mie!”

”Tekeminen piristi”.

”Ihan kivahan se oli tehdä, sotkea värejä, mukavalta tuntu!”

Ikäihmiset saivat virkistystä päivään sekä iloa väreistä ja omasta kädenjäljestä luovan toiminnan äärellä:

”Hyvältä tuntu, kaunista. Mukavata!”

”Ihanaa, että sai jotain tehtyä käsillä, pelkkä ristikon tekeminen ei riitä.”

Ohjaajille rauhallisuuden ja kiireettömyyden tunne oli positiivinen kokemus; sai keskittyä yhteen asiakkaaseen kerral-

laan. Ohjattaville puolestaan jakamattoman huomion saaminen ja rauhallinen, omaa tahtia kunnioittava eteneminen oli merkittävää:

”Ihan kiva kun sai omaa vauhtia tehdä”.

Ikäihmiset kokivat iloa saadessaan mieltä elämäänsä visuaalisesti väreinä. Oman elämän miettiminen kokonaisuutena antoi sen kuvan, että asiakkaat olivat kaikesta huolimatta kiitollisia elämästään:

”Elämäni on kuin räsymatto!”

”Haluan hillittyjä värejä, olenhan elänyt tasaisen elämän.”

Ikäihmiset toivoivat, että tällaista toimintaa järjestettäisiin lisää. Yksi asiakas oli pahoillaan, että maalaustoiminta järjestettiin vain tämän yhden kerran hankkeen puitteissa eikä toiminnan jatkosta ole varmuutta:

”Annetaan vähän tehdä jotain kivaa, mutta ei sen enempää. Tuntuu, että meitä vanhoja ihmisiä ei arvosteta.”

POHDINTAA

Itse toiminta onnistui kaikin puolin hyvin. Käytännön haasteeksi osoittautui – koronarajoitusten lisäksi – ohjattavien

Kuva: Merja Heiskanen

Kuva: Heli Vihersaari-Salmi

asiakkaiden kontaktointi ja ”houkuttelu” mukaan taidetuokioon. Monelle ikäihmiselle taide-sana tuntui kuulostavan pelottavalta ja liian haastavalta. Tämä kannattaa ottaa huomioon tämäntyyppisen työskentelyn mainostamisessa. Mitä muuta sanaa toiminnasta voisi käyttää?

Etelä-Karjalassa ohjattavien löytämisessä hyödynnettiin hankesynergiaa. Eksote pilotoi Maaseudulla asuvien ikäihmisten aktivointi ja hyvinvoinnin tuki (MAA) -hankkeessa Etelä-Karjalan pohjoisella alueella (Rautjärvellä, Ruokolahdella ja Parikkalassa) kotiin vietävää seniorineuvola-toimintamallia, jossa tavoitteena oli lisätä ikäihmisten hyviä elinvuosia kotona maalla. Hanketta rahoitti Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto. MAA-hankkeen hyvinvointivalmentajat Helena Halme ja

Merja Sikiö auttoivat asiakkaiden löytämisessä ja taidetyöskentelystä sopimisessa Etelä-Karjalan pienten pohjoisten kuntien syrjäkylien ikäihmisten kanssa. Näin taiteilija tavoitti ohjattavat ja sai järjestellä kohtaamiset sujuvasti ja mutkattomasti.

Kulttuurinen vanhustyö on taiteen, taidetoiminnan, luovuuden ja kulttuurin tuomista osaksi vanhustyötä. Se on kulttuurin ja luovuuden arvostamista ja asennetta, jossa kulttuuriset oikeudet tunnustetaan osaksi ikäihmisen laadukasta ja omannäköistä elämää. (Huhtinen-Hilden ym. 2017.) Pilotin kokemukset ja palaute osoittivat, että Elämäni räsymaton kaltainen yksilöllinen taidetyöskentely on hyödyllistä ja ikäihmisten tarpeisiin vastaavaa. Kysymys kuuluukin, kuka voisi maksaa taiteilijalle luovasta työskentelystä

tä, kiireettömästä kahdenkeskisestä kohtaamisesta ja iloista piristysruiskeesta yksinäisen ikäihmisen arjessa. Entä mistä taiteilija voi tavoittaa asiakkaita? Elämäni räsymatto -pilotin kehittäneillä taiteilijoilla on nyt – tuotteistettuna ja valmiina tarjottavaksi – kotiin tuotava, inspiroiva ja virkistävä kulttuurihyvinvoinnin palvelutuote ikäihmisen iloksi.

Elämäni räsymatto -taidetyöpajan voi tilata vaikka läheiselle lahjaksi. Tiedustelut suoraan taiteilijoilta:

- ▶ heiskanen.merjoh@gmail.com
- ▶ hvihersaari@gmail.com
- ▶ tait.pialii@gmail.com

LÄHTEET:

MAA-hanke – Maaseudulla asuvien ikäihmisten aktivointi ja hyvinvoinnin tuki. 2022. Eksote: päätyneet kehittämishankkeet.

Huhtinen-Hilden, L., Puustelli-Pitkänen, A., Strandman, P. & Ala-Nikkola, E. 2017. *Kohti luovaa arkea. Kulttuurinen vanhustyö asiakaslähtöisyyden edistäjänä*. Tutkimusraportti. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja.

Asetelman maalaaminen vesiväreillä

Kulttuurihyvinvointi vanhustyössä: kuvataideohjausta asumisyksiköissä

Heli Vihersaari-Salmi, ikäihmisten kuvataideohjaaja, soveltavan taiteen YAMK

- ▶ [Kuvataideohjaus-video](#).

Kuvataideohjaus-videon kohderyhmänä ovat laitoksissa asuvat ikäihmiset. Tavoitteena on ohjata ja rohkaista heitä kuvalliseen ilmaisuun havainnon perusteella. Maalaaminen voi aktivoida muistoja tai

tunteita, innostaa itse tekemiseen. Se tuo myös vaihtelua arkeen.

Tavoite ei ole oppia maalaamaan oikein, vaan innostua kokeilemaan jotain tavallisesta poikkeavaa.

Työskentely aloitetaan mallin moniaistisesta kokemisesta (muoto, paino, tuntu, tuoksu). Sitten piirretään rennosti, haetaan kynällä muotoa mallista. Tärkeää on purkaa käsitystä siitä, että ei kykene, koska ei osaa tai näe (tarkasti). Tässä ei tarvitsekaan olla ”taitava”. Maalaaminen on värien kokeilua paperille, ei suoritus. Tilanteessa kannustetaan tuottamaan jälkeä paperille kukin omalla tavallaan ja kyvyillään, ehkä myös yhdessä avustajan kanssa.

Video on etäohjausta eli ohjaaja ei ole maalaustilanteessa fyysisesti läsnä. Maalaustilanteessa tarvitaan kuitenkin avustaja, joka laittaa välineet ja korjaa ne pois, avustaa maalausryhmäläisiä sekä ohjaa videon katsomisen. Mahdollisesti maalareita voisi olla koolla pieni ryhmä. Yhdessäolo voi tuoda mukavan lisän tilanteeseen. Tilan tulisi olla rauhallinen, pöydät suojatut ja vesipiste lähellä. Vedet laitetaan valmiiksi kuppeihin ja paperit ja värit pöydälle. Video katsotaan ensin kokonaan läpi ja sitten tarpeen mukaan osissa, vaihe kerrallaan. Mallit olisi hyvä olla tilanteessa omasta takaa, jotta niitä voidaan kosketella ja haistella. Sitten edetään ensin piirrosvaiheeseen ja lopuksi maalausvaiheeseen. Video kestää noin 10 minuuttia, mutta maalaamiseen on hyvä varata tunti.

Kun päästään työn alkuun, maalarit saattavat uppoutua työhön ja unohtaa ajan (ja kivut) hetkeksi. Lopputulos on yleensä aina ilon aihe. Kuvia tarkastellaan ja keuhataan yhdessä. Toisten kanssa yhdessä tekeminen on myös ollut monen asiakkaan mielestä työskentelyn parasta antia!

Elämän vene -pilotti

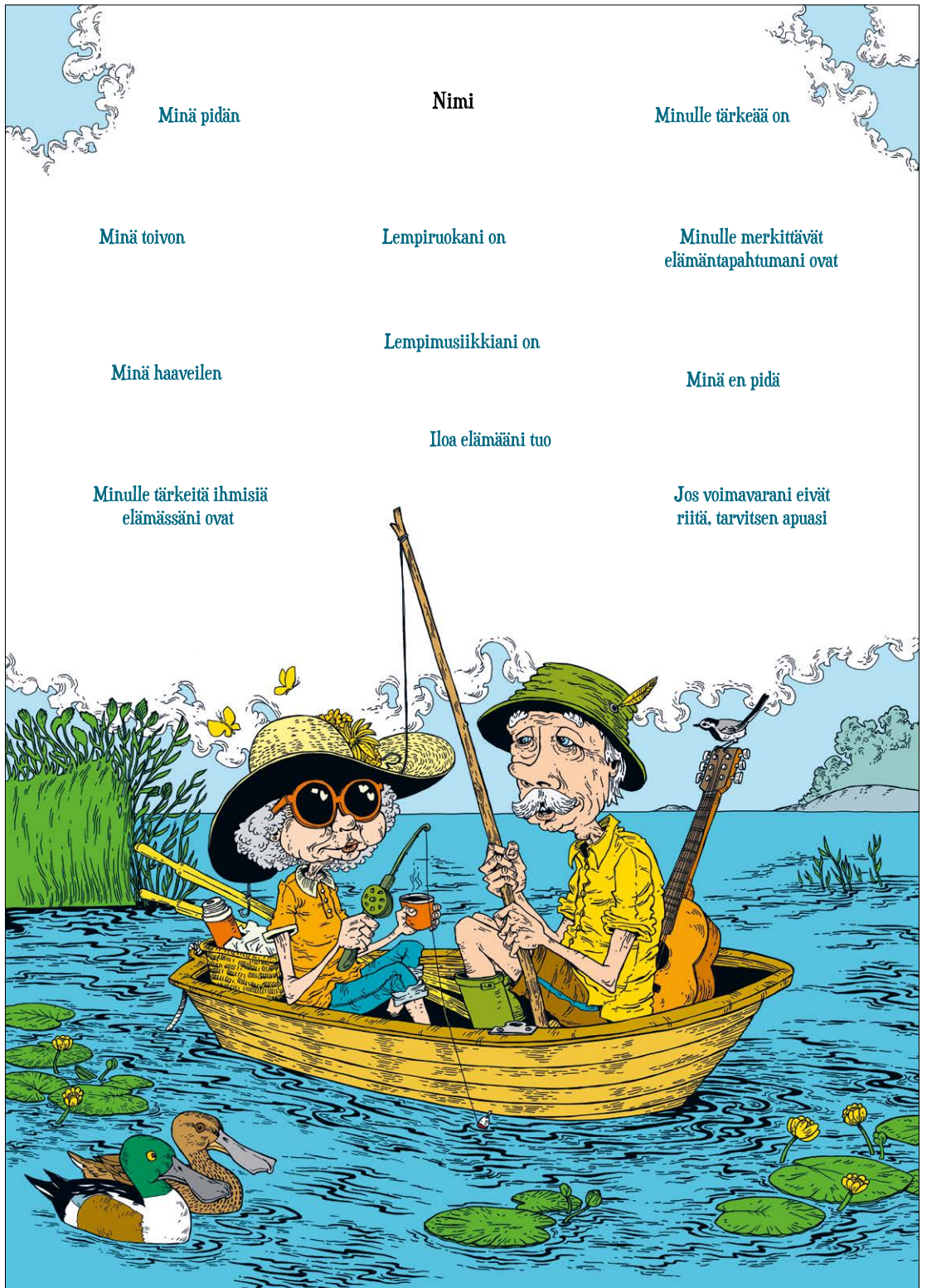
Sanna-Leena Mikkonen,

projektipäällikkö ja sosiaalialan lehtori, LAB-ammattikorkeakoulu

Kulttuuristen oikeuksien toteutumisen vanhustyössä voi lähteä liikkeelle ikääntyneen kulttuuriseen toimintaan liittyvien toiveiden, kulttuurisen taustan ja mieltymysten selvittämisestä (Aili-verkosto 2022a). Näiden tärkeiden asioiden puheeksi ottamiseen ja näkyväksi tekemiseen on jo aiemmin Suomessa tehty *Tampereen elämän puu-* ja *Lahden elämän polku* -julistheet täydennettäväksi yhdessä ikäihmisen kanssa.

Millainen voisi olla erityinen ”elämän puu” kaakkoissuomalaisittain? Eloa ja iloa -kehittämistehtävä kokosi ylimaakunnallisen sote-asiantuntijaryhmän ideoimaan asiaa Teams-tapaamisissa. Eksotesta mukana oli Ikäystävällinen Etelä-Karjala -hankkeen projektipäällikkö Sari Hokkanen ja Kymsotesta palveluohjaaja Anne Koivisto sekä hanketyöntekijän ja kulttuurihyvinvoinnin YAMK-opiskelija Suvi Saarinen. Taiteilija Markku Metso osallistui yhteiseen ideointiin ja suunnitteluun koko prosessin ajan. Erityistä oli maakuntien ja sote-alueiden välinen kohtaaminen, vuoropuhelu ja yhteistyö teoksen toteuttavan taiteilijan kanssa sekä Kaakkois-Suomen erityisyyden pohtiminen teoksen kokonaisilmeessä ja yksityiskohdissa.

Etelä-Karjalan alueella on kaikkiaan reilusti yli 1000 järveä tai lampea (Järviwiki 2022), joista suurimpana Saimaa ulottuu kaikkiaan kuuden Etelä-Karjalan kunnan alueelle. Kymijoki puolestaan virtaa uljaana koko vehreän Kymenlaakson läpi. Ihmisyyttä ja elämän makua kuvitukseen toivoivat sote-asiantuntijat. Niinpä kaakkoissuomalaisen toteutuksen

visuaaliseksi ilmeeksi muotoutui lempeillä laineilla lipuva soutuvene, jonka kyydisä kypsään ikään ehtineet Toivo ja Lempi nautiskelevat leppoisasta kesäpäivästä pilvenhattaroiden alla yhteisessä ”Elämän veneessä”. Pilvet sisältävät elämän veneen omistajan yksilöllisiä, henkilökohtaisen elämän tärkeitä asioita: muistoja, merkityksiä, toiveita ja unelmia.

► [Elämän veneen PDF-tiedosto.](#)

Juliste voi toimia niin keskustelun virittäjänä, muistelun herättäjänä, ilon tuottajana kuin oman kulttuurisen elämänkaaren kartoittajanakin – ja tietenkin tärkeänä hoivatyön tukena. Pilviin on kirjattu lauseiden alkuja jatkettaviksi, ja julisteen taustapuolelta löytyy ohjeita täyttämisen tueksi.

”Ikäihminen voi käydä julisteen avulla läpi oman elämänsä aikana tärkeiksi kokemiaan tapahtumia ja itselleen merkityksellisiä asioita, toiveita ja ajatuksia. Joko ihan itsensä iloksi, muistin ja muistelun tueksi tai halutessaan myös läheisten ja häntä hoitavien ihmisten tiedoksi”, Suvi Saarinen ja Sari Hokkanen kertovat.

Vaikka elämän vene toimii muistin ja hoivan tukena, voi sen halutessaan tehdä kuka tahansa ikäihminen. Mukana ja tarvittaessa apuna täyttämässä voi olla omainen, ystävä tai sote-ammattilainen. Suvi Saarisen mukaan sote-puolen näkökulmasta olisi hienoa, jos omaiset olisivat mukana julisteen täyttämässä, mutta sen voivat täyttää myös hoitaja ja asiakas kahdestaan tai asiakas yksin. Tässä kunnioitetaan asiakkaan omaa näkemystä, kuinka hän haluaa toimittavan.

Sote-ammattilainen saa Sari Hokkasen mukaan elämän veneen avulla lisätietoa ja ymmärrystä kohtaamansa ikäihmisen elämästä, toiveista ja muista merkityksellisistä asioista. Nämä autta-

vat häntä ymmärtämään kohtaamaansa ihmistä paremmin ja tarjoavat myös lisää mahdollisuuksia yhteiseen keskusteluun ja muisteluun. Sote-ammattilaiset voivat käyttää julisteen tietoja asiakaslähtöisen hoidon suunnittelun ja toteutuksen tukena. Kun asiakkaan toiveet ja tarpeet saadaan julisteen avulla näkyviksi, hoitajien on helpompi ymmärtää asiakasta ja suunnitella hänen hoitoaan, Suvi Saarinen korostaa.

Keskustelu- ja palauteprosessi kuvituksen ideasta ja luonnoksista sujui taiteilijan ja työn tilaajien kesken vaivattomasti. ”Sote-ammattilaisilla oli alusta lähtien selkeä kuva siitä, millaista tunnelmaa kuvitukseen haettiin, joten idea ja tunnelma kuvitukseen oli helppo löytää. Tilaus ja aihe olivat mielenkiintoisia”, kertoo Markku Metso.

Elämän vene -julisteita pilotoidaan kevään 2022 aikana Etelä-Karjalassa Eksoten uudessa Kiviharjunkadun ohjatun senioriasumisen yksikössä. Kymenlaakson pilottikohteet ovat Tähteen palveluasunnot Kouvolassa ja Citykoti/Saarnikoti Kotkassa. Myös Kymsoten ikäihmisten avoimet kohtaamispaikat saavat elämän veneitä asiakkailleen. Palveluohjaaja Anne Koivisto toivookin elämän veneen nostavan esille ja markkinoivan tärkeää kulttuurista vanhustyötä ja vahvistavan ikäihmisten kulttuuristen oikeuksien toteutumista. Elämän vene voi tukea myös kulttuurikirjaamisen käyttöönottoa. Kulttuurikirjaamisella tarkoitetaan kulttuuriseen vanhustyöhön liittyvän toiminnan ja asiakaskohtaisen havainnoinnin kirjaamista potilas- ja asiakastietoihin. Se voi tarkoittaa ikäntyneen kulttuuriseen toimintaan liittyviä toiveita, kulttuurista taustaa ja mieltymyksiä ja myös toiminnan aikana ja sen jälkeen tehtäviä havaintoja (Aili-verkosto 2022b).

LÄHTEET:

Aili-verkosto (2022a). *Kulttuurinen vanhustyö*.

Aili-verkosto (2022b) *Kulttuurikirjaaminen*.

Järviwiki.fi-sivusto.

Lahden kaupunki (2017). *Elämäni polku tukee ikäihmisen kotona asumista*.

Tampereen kaupunki (2022) *Elämän puu -julist*e.

Postilaatikkotaide

Piia Kleimola, projektipäällikkö, Kaakois-Suomen ammattikorkeakoulu

Keväällä 2020 Eloa ja iloa -hanke kysyi avoimessa haastekyselyssä, millaisia voisivat olla poikkeusajan kulttuurikohtaamiset ja miten ilahduttaa heitä, joita digiloikka ei tavoita. Vastauksia tuli ilahduttavan paljon. Vastauksissa oli sekä lapsia että eläkeläisiä, taiteen ammattilaisia ja harrastajia, sosiaali- ja terveystieteen ammattilaisia sekä ylipäättään kulttuurista kiinnostuneita. Vastauksissa luki esimerkiksi näin: ”Runo tai piirros postilaatikkoon. Toistuva. Myös ei tuttujen vanhusten ilahduttaminen. Miten saada lapset innostumaan tästä?” Lapset vastasivat muun muassa näin: ”Naapurille yllätys postilaatikkoon. Sofia ja Henri askarteli naapurin kissalle nimipäiväkortin ja yllätti sillä iloisesti myös naapurin isännän ja emännän.” [Lue koko vastauskooste blogista](#).

Postilaatikkotaidemietitytti Eloa

ja iloa -työryhmää kovasti. Mitä se ylipäättään voisi olla? Mikä postilaatikkoon ilmestyvä asia voisi ilahduttaa yksinäistä – etenkin maaseudulla asuvaa ikäihmistä? Olisiko se kuvataidetta? Kortteja? Käsityötä? Valokuvia? Kirjanmerkkejä? Ketjukirje? Ketjutarina, yksi tai useampi, joka julkaistaan lopuksi jossakin, mukana kulkee arkillinen ikimerkkejä? Kiertävä ystäväkirje? Tai miten postilaatikko itsessään voisi olla taidetta? Entä voisiko projekti olla taiteilijan ja vaikkapa päiväkoti- tai koulu- luokan yhteistyö? Muuta? Mitä?

Kehittämistehtävän aikana Postilaatikkotaidepilotti jäi suunnittelun

Piirros: Päivi Pöyhölä

asteelle ilman toteutusta, mutta usko ideaan jäi eloon. Tästä syystä Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen -kehittämistehtävä haastaa Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan kunnat toteuttamaan oman Postilaatikotaide-projektin ensimmäisen sopivan ajankohdan ja tilaisuuden tullen!

Sairas tai vanhakin haluaa nauraa. Vanhan rouvan kohtalo sai ikäsirkuksen kehittelijän pysähtymään

Henna Mäkelin, MA, kulttuurihyvinvoinnin YAMK, toimittaja, kirjailija

Sosiaalinen sirkus mukautuu ihmisten tarpeisiin, ei toisinpäin. Sokeus, pyörätuoli tai korkea ikä eivät ole esteitä osallistumiselle.

Kun sirkus saapuu kaupunkiin, se täyttyvä väreistä, äänistä, tuoksuista ja iloisesta hälinästä. Kun ikäsirkus saapuu hoivakotiin, tunnelma lienee täsmälleen samanlainen?

– Kyllä, kulttuurikeskus PiiPoon toiminnanjohtaja Pilvi Kuitu vahvistaa.

Ikäsirkus on Kuidun oma luomus, jonka idea kypsyi PiiPoossa toteutetun perhesirkuksen pohjalta. Kulttuurikeskus halusi tarjota vammaisille lapsille mahdollisuuden sirkusharrastukseen.

– Koska meillä ei ollut varaa avustajiin, kutsuimme vanhemmat ja sisarukset mukaan toimintaan.

Perhesirkuksen temput muokattiin sellaisiksi, että esimerkiksi sokea tai pyörätuolilla liikkuva lapsi pääsi niihin mukaan perheenjäsenen avustamana.

Neljän perhesirkusvuoden jälkeen Kuitu istui Tampereella ikäihmisten laitoshoidon johtokunnassa, jossa mietittiin uutta strategiaa. Sen tavoitteet kuulostivat tutuilta: osallisuus, oikeus olla mukana omana itsenään, omien vahvuuksien

käyttöönotto ja toimintaympäristön muokkaaminen ihmisen sijaan. Kuitu oivalsi, että ikäihmisten ja vammaisten lasten haasteet ovat hyvin samanlaisia.

– Liikkuminen, kuuleminen, näkeminen, muistaminen ja niin edelleen.

Idea ikäihmisten sirkustoiminnasta eteni pian toiminnan asteelle. Kuitu innostui ikäsirkuksesta niin paljon, että hän tutki sitä osana television ja elokuvan opintojaan Tampereen ammattikorkeakoulussa. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyön nimeksi tuli *Sosiaalisen sirkuksen toiminnan vaikutukset vanhusten hoivaympäristössä* – “Sirkuksessa unohdan aina, että on sairautta.”

Opinnäytetyön sivutuotteena syntyi Ikäsirkus-dokumentti. Se on Youtubessa vapaasti katsottavissa.

Dokumentti näyttää, miten sirkustemppeujen tekeminen tai hassuttelu klovnin nenä päässä saa osallistujien silmät tuikkimaan ja suupielet nousemaan.

Ei ole mikään ihme, että juuri Kuitu keksi ja kehitteli esteettömän ikäsirkuksen toimintamallin. Hän on johtanut Lempäälän Ideaparkissa sijaitsevaa 15-vuotiasta kulttuurikeskus PiiPoota koko sen toiminnan ajan. PiiPoo tuottaa ja kehittää saavutettavia kulttuuripalveluja kaikenikäisille ja kaikenlaisille ihmisille. Lisäksi PiiPoo kouluttaa. Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen -hankkeessa Kuitu veti ikäsirkuskoulutus-työpajan.

– Kerron, miten kulttuuri tukee ihmisten hyvinvointia ja osallisuutta yhteiskunnassa ja miten taide voi vahvistaa yksilöitä ja yhteisöjä.

Asiakkaita koulutuksilla on laidasta laitaan: opettajia, varhaiskasvattajia, yritysjohtajia, henkilöstöpäälliköitä ja hoiva-alan ammattilaisia.

Osa PiiPoon toimintaa on sosiaalinen sirkus, jonka alalajeja sekä perhe- että ikäsirkus ovat. Sosiaalisessa sirkuksessa on

Dokumentti PiiPoon ikäsirkuksesta, taltioitu syksyllä 2012 Lempäälän Ehtookodossa.

olennaista itse ja yhdessä tekeminen, osallistuminen, onnistuminen, uusien asioiden oppiminen, hauskanpito ja arjen ilo.

– Tampereella ikäihmisten palveluihin on kirjattu kulttuurihyvinvoinnin ja elämänilon suunnitelma. Se on osa jokaisen ikäihmisen palvelu- ja hoitosuunnitelmaa. Jokaisella meistä on oikeus elämääniloon ja kulttuuriin.

Asiat eivät ole yhtä hyvin kaikkialla Suomessa. Vanhusten hoivapalveluissa on Kuidun mukaan ristiriita.

– Hoidossa ei juuri arvosteta nauramista, hyvää mieltä ja iloa. Silti juuri niitä me kaikki elämäämme haluamme.

lähäs ihminen saatetaan nähdä vain hauraana ja heikkona. Nykyhetkessä elä-

misen sijasta hänelle tarjotaan virikkeeksi menneen muistelutuokioita.

– Oikeasti ihminen tulee vanhetessaan rämäpäisemmäksi. Monet kohtaamani vanhukset ovat hulttomia!

Yksi Kuidun lempiharjoituksista ikäsirkuksessa löytyy klovneriasta.

– Siinä ikäihmiset saavat esittää vanhuksia.

Yksi ottaa tekohampaat pois suusta ja alkaa sössöttää. Toinen nojaa kuvitteelliseen kävelykeppiin ja horjuu eteenpäin. Ryhmä nauraa tikahtuakseen.

– Nauru on kuitenkin toista kunnioittavaa. Ketään ei nolata.

Ikäsirkuksessa todistetaan Kuidun mukaan yhä uudestaan pieniä ihmeitä.

Ilmeettöminä pysyneet kasvot sulavat parin kuukauden jälkeen nauruun. Ihmiset, jotka eivät kuntokartoituksen mukaan pysty harjaamaan hampaitaan, kykenevät esiintymään.

Kuitu arvelee, että homman hauskuus saa yrittämään enemmän. Hän antaa esimerkin: Jos kotiin on tulossa juhlat, sohvan pohjalla viihtyvään jaksaa siivota. Toisaalta, jos näköpiirissä ei ole mitään mukavaa, on helpompaa jämähtää paikoilleen.

Hänen mieleensä on jäänyt erityisesti eräs vanha rouva psykogeriatriselta osastolta.

– Hän ei koskaan poistunut huoneestaan ja kuunteli siellä vain radiota. Kun hänet saatiin mukaan ikäsirkukseen, hän otti ensi-illan kunniaksi permanentin. Hänestä tuli esityksen tähti. Kun toiminta loppui, rouva palasi huoneeseensa radion ääreen. Vähän ajan kuluttua hän kuoli. Siinä kohtaa ymmärsin tämän toiminnan, kohtaamisen ja hetkessä elämisen merkityksen.

Sosiaaliseen sirkukseen pääsee mukaan aivan vasta-alkajakin. Kuidun mukaan sirkukseen voi osallistua osaamatta yhtään temppua. Jo yhteiseen tilaan saapuminen on osallistumista, ja sirkuksessa saa ottaa vaikka välitorkut. Joskus osallistuja makaa sairaalasängyssä.

Toisaalta uusia taitoja voi oppia nopeastikin.

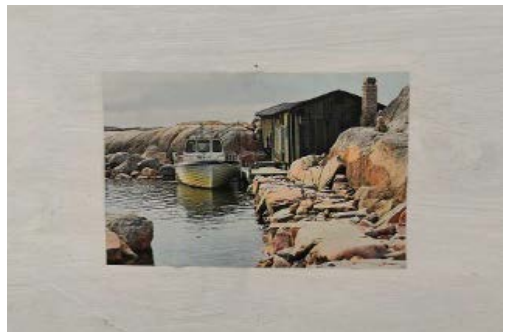
– Esimerkiksi mielenterveyskuntoutuja, jolla on hyvä peruskunto, voi edetä nopeasti fyysisesti vaativiin temppuihin. Toiminta räätälöidään aina sopivaksi osallistujille.

Esimerkiksi hyrrämäistä diabolaa pystyy pyörittämään pyörätuolissa, kun taas trapetsilla temppuilu vaatii tasapainoa ja lihaskuntoa.

– Oli osallistuja sitten 5-, 17-, 40- tai 90-vuotias, läsnä on leikkisyys ja vahva

Kuvakaappaukset Kulttuurikeskus PiiPoon ikäsirkusdokumentista, taltioitu syksyllä 2012 Lempäälän Ehtookodossa.

ilmaisullisuus sekä kokeilun, erehdyksen ja oppimisen ilmapiiri. Kaikki on oikein, kun tehdään taidetta.

Tarve elämyksiin, oppimiseen ja näkyväksi tulemiseen ei häviä minnekään, vaikka ihminen vanhenee.

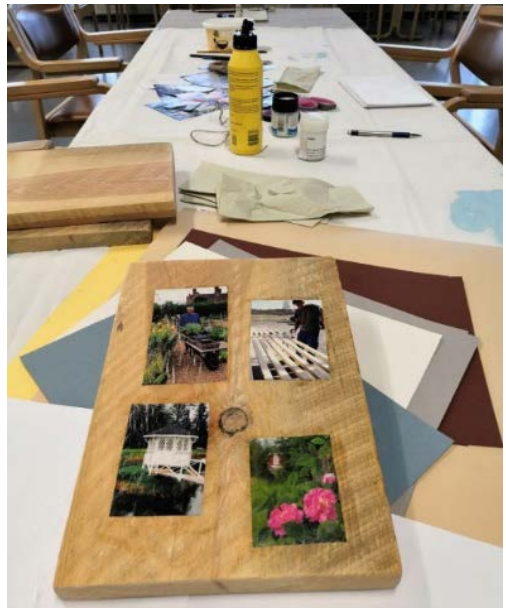
– Kulttuuri ja taide ovat merkittävä osa ihmisenä olemista. Ne ovat ihmisoikeus.

► Mitä on IKÄSIRKUS? 18.2.2022. Osallistujia 20

Kuvia unelmista -työpajat 2021 ja 2022

Heli Vihersaari-Salmi,
kuvataideohjaaja

Taiteilijalla oli Kuvia unelmista -työpajan suunnittelussa kulttuurihyvinvointinäkökulma: Miten saisi ihmiset innostumaan ja

uskaltamaan luovan työskentelyn äärelle? Mikä tuo riittävästi haastetta ja toisaalta voimaantumista?

Kohderyhmä eli kotona asuvat ikäihmiset ovat toimintakykyisiä, mutta melko ujoja osallistumaan luovaan työskentelyyn. Työpajan nimi ja tekniikka valittiin mahdollisen osallistumiskynnyksen madaltamiseksi minimiin: Ei tarvitse osata piirtää! Katsellaan valmiiksi leikattuja kuvia ja valitaan niistä itselle tärkeä aihe. Lehdistä leikatut kuvat innostivat tekijöitä kertomaan elämästään. Aiheet olivat positiivisia ja selvästi voimaannuttavia, ehkä ylpeyttäkin tuovia rakkaita asioita. Palaute asiakkailta oli myönteinen; he olivat kokeneet pajan sopivaksi, eivät liian vaikeaksi.

Työpajan järjestämiseen tarvitaan jonkin verran aikaa, jotta saa kootuksi

tarvittavat välineet ja leikattua riittävän monenlaisia kuvia lehdistä. Paja on helppo järjestää monenlaisissa tiloissa, joissa on pöydät ja vesipiste. Itse toteutus vaatii pedagogisia taitoja ja rohkeutta ohjata ryhmäläisiä, jotka eivät heti innostu tai tiedä, miten lähteä liikkeelle. Kannustavuus ja positiivisen ilmapiirin luominen on ohjaajalle tärkeää. Tavoitteena on ennen kaikkea rohkaistuminen ja voimaantuminen, luovuuden näkökulma edellä.

Myös muusikot Jorce ja Cece eli Jorma Koivula ja Keijo Anttonen kävivät koronarajoitusten salliessa viemässä ikäihmisille Eloa ja iloa musiikin avulla. Eloa ja iloa -vierailut toteutuivat Kymenlaakson puolella Kouvolassa Attendo Kurjenmiekkassa 9.12.2021 sekä Etelä-Karjalassa Taavetin Kannuskodilla 6.1.2022. ◀

Kohderyhmänä lapset, nuoret ja perheet

Leikkiviikon kevätseuranta

Keväällä 2021 toteutunut leikkiviikon kevätseuranta ja leikkipäivänä julkaistu video aloittivat Elo ja iloa -pilottisarjan. Leikkiviikon pilotissa Elo ja iloa -kehittämistehtävän kanssa yhteistyössä olivat Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kaakkois-Suomen piiri, Kymsoten perhekeskukset sekä Etelä-Karjalan perhejärjestöt / Etelä-Karjalan Yhdistykset ry.

Valtakunnallinen leikkipäivä nostaa esiin leikin merkityksen kaikenikäisille. Leikkipäivän tavoitteena on innostaa eri ikäiset ihmiset leikkiin ja tuottaa iloa kaikenikäisille. Kymenlaaksossa ja Etelä-Karjalassa leikkiviikkoa 2021 vietettiin yhdessä Hepokönkään Höppänän, Varpun ja Naavan sekä MLL:n Kaakkois-Suomen piirin maskotin Möllö Pöötisen kanssa. Viikon aikana avautui taustatahojen somekanavissa kevätseurantakalenterin luuk-

Leikki on vapaaehtoista, ennakoimatonta, tuottamatonta, säännömukaista, kuvitteellista sekä mielihyvää ja iloa tuottavaa toimintaa.

ku, jonka mukaan havainnoitiin luontoa. [Lataa kevätseurantakortit pdf-muodossa.](#)

Leikkipäivänä lauantaina 24.4.2021 julkaistiin video, jossa metsätontut Varpu, Naava ja Hepokönkään Höppänä piristävät Möllö Pöötistä leikin avulla. [Katso video.](#)

Kevätseurantakalenterin tekijät ovat metsätontut Varpu ja Naava, joiden taustalta löytyy Kulttuuripalvelu Kaiku / CreativeKaiku Ky. Kaiku on eteläkarjalainen yritys, joka tuottaa monipuolisesti kulttuuri-, tapahtuma- ja ohjelmapalveluja eri tilanteisiin. Tuotteissa yhdistetään luovasti perinteitä ja nykyaikaa, luontoa ja kulttuuria. Kulttuuripalvelu Kaiku / CreativeKaiku Ky tuottaa myös kunnallisia kulttuuripalveluita. [Lue lisää tietoa yrityksen toiminnasta.](#) Hepokönkään Höppänä on singer-songwriter [Renne Karppinen](#). [Katso Hepokönkään Höppänen video.](#) Videon toteutus [Mainostoimisto Same-eYes](#). Leikkiviikon arvunnoissa oli palkintona Kuusankoskella toimivan Kustannus Aarnin [Mummun ja Tirpun retkikirja](#).

Metsätonttu Varpu kertoo: ”PILOTOINTI KÄYNNISTI TONTTUORKESTERIN!”

Kevät 2021 ja korona. Kulttuuriyrittäjälle haastavaa aikaa. Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen toi kevääseen riemua; hanke päätti tilata yhdessä MLL:n Kaakkois-Suomen piirin kanssa ohjelmaa. Ajatus oli, että eteläkarjalaiset metsätontut Varpu ja Naava (Virve ja Jari Niiranen) kävisivät keikalla Kymenlaakson puolella ja vastaavasti kymenlaaksolais-kainuulainen tonttu Hepokönkään Höppänä (Renne Karppinen) keikkailisi Etelä-Karjalassa. Korona kuitenkin esti live-keikat, joten päädyttiin siihen, että tonttujoukko tekisikin yhteisen kevätseurannan ja siihen liittyvän leikkivideon nettiin.

Tonttujoukkomme jäsenet kohtasivat, kemiat natsasivat ja tästä syntyi Tonttuorkesteri Mikä Lie! Tonttuorkesteri on tehnyt jo muutaman yhteisen biisin ja pari musiikkivideota. Tulevissa suunnitelmissa ei edes taivas ole rajana!

[Tonttuorkesteri Mikä Lie!](#)

Taidetoisinto eli karanteeniajan kotitaidetta

Tiina Savallampi,
kysymykset Piia Kleimola

TIINA, KUKA OLET JA MIKÄ ON SUHTEESI TAITEESEEN JA KULTTUURIIN?

Olen Tiina Savallampi ja toimin projektipäällikkönä peli- ja virtuaalitaideaiheissa hankkeissa Xamkillä. Minulla on pienimuotoisesti taustaa myös taiteen ja kulttuurin tekijänä: olen konseptoinut ja toteuttanut esimerkiksi ikäihmisille suunnattuja taidekokemuksia ja kädentaito-ohjausta sekä kuvittanut taidepysäkkejä. Työssäni Xamkillä olen päässyt kehittämään erilaista kulttuurilähtöistä toimintaa lapsiperheille ja nuorille. Parhailaan teen opinnäytetyötäni, jonka tavoitteena on kehittää luovaan työskentelyyn pohjautu-

va toimintamalli ikäihmisten ruokaympäristöjen kuvaamiseen.

Vapaa-ajallani muun muassa tanssin, luen ja käyn museoissa. Haaveilen ”salaa” performanssitaiteilijan urasta!

TOTEUTIT KORONASULKUJEN AIKANA LOISTAVIA KARANTEENITAIDEPROJEKTEJA ELI TAIDETOISINTOJA. MISTÄ ON KYSYMYS, MITÄ TEIT JA MIKSI?

Innostuin taidetoisintojen tekemisestä, kun koronarajoitukset sulki harrastukset ja siirryttiin etätöihin. Huomasin tarvitsevani jonkinlaisen henkisen siirtymän töistä kotiin neljän seinän sisällä. Toisintot toimivat myös tanssiharrastuksen korvaajana. Toisintojen myötä sosiaalinen media sai uuden merkityksen ja sen hyvät puolet näyttäytyivät itselle ihan uudella tavalla, kun koko maailma teki toisintoja.

Victor Brauner: Vegetal Doubling, 1955.

█ Nils Schillmark: Portraits of Ms. Anna Krogerus.

Globaali yhteenkuuluvuuden tunne oli käsin kosketettavaa.

MILLAISIA MAHDOLLISUUKSIA NÄET TAIDETOISINTO-MENETELMÄSSÄ OSANA KOULUMAAILMAA?

Mielestäni taidetoisintoja voisi hyvin hyödyntää esimerkiksi osana kuvataiteen tai taidehistorian opetusta. Olen pyöritellyt mielessäni toisinhoista jatkojalostettua ideaa, jossa valitun teoksen kanssa käytäisiinkin dialogia ja mietittäisiin, mitä muotokuvan henkilö tai maisema voisi kertoa minulle. Mitä teos voisi opettaa? Miten reagoisin teoksen sanomaan omalla kuvallani? Näin taidehistorian lisäksi voitaisiin työstää keskustelutaitoja. Toisinhoilla voisi ottaa myös kantaa ajankohtaisiin asioihin. Toisinnot voivat kehittää myös ongelmanratkaisutaitoja ja auttaa hahmottamaan tilaa sekä omaa kehoa.

Seiskaluokkalaisten vanhempien ryhmäytytys

Eloa ja iloa -yhteiskehittelytyöpajoissa nousi keskusteluun yläkouluun siirtyvien seiskaluokkalaisten vanhempien ryhmäytytys. Oppilaat ryhmätetään, mutta olisiko vastaava tarpeen tehdä myös vanhemmille – etenkin kouluissa, joissa yläkouluun siirrytään useasta alakoulusta? Nuorten kaveripiiri laajenee tai vaihtuu, mutta vanhemmat eivät tunne toisiaan. Keskusteluissa nousi esiin myös se, että jos vanhemmat olisivat yläkoulunkin ajan tutumpia keskenään, se oikaisisi monta mutkaa yläkouluopiskelun aikana ja helpottaisi vanhempien keskinäistä yhteydenpitoa.

Pilotin alkuperäinen suunnitelma oli, että pilottikouluilla Kymenlaaksossa ja Etelä-Karjalassa järjestetään vanhempien yhteydessä teatteri- ja draamamenetelmiin pohjautuva tutustumis- ja ryhmäytymishetki, jonka ohjaamisesta

Kuva: Heidi Koskinen-Järvisalo

vastaavat teatteri-ilmaisun ohjaajat. Hanke pilotoi mallin ja sen jälkeen Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kaakkois-Suomen piiri ottaa toimintamallin käyttöön osaksi kouluyhteistyötään.

Isoin haaste kokeilun toteutukseen oli koronatilanne. Rajoitusten vuoksi vanhempainiltoja jouduttiin siirtämään tai ne järjestettiin etänä.

Kulttuurihyvinvoinnin YAMK-opiskelijat Miia Jyräs ja Heidi Koskinen-Järvisalo toteuttivat osana Tulevaisuuden hyvinvointipalveluiden konseptointi -tehtävänsä laadullisen tutkimuksen. Unelmien vanhempainilta -työpaja pidettiin 2.11.2021 Valkealan yläkoululla. Työpajaan osallistui viisi 6.–8.-luokkalaisten vanhempaa, projektipäällikkö Piia Kleimola ja opiskelijat Miia Jyräs ja Heidi Koskinen-Järvisalo. Työpajassa pilottia tarkasteltiin ja yhteiskehitettiin eteenpäin toimivammaksi kon-

septiksi muun muassa toiminnallisuuden, kyselyn sekä ajatusten virta -tekniikalla toteutetun asiasana-assosiaatiotehtävän avulla. Työpajan alussa projektipäällikkö Kleimola ohjasi tutustumis- ja ryhmäytymisharjoituksia. Kleimola avasi harjoitusten tarkoituksia ja kertoi esimerkkejä, miten harjoitusta voidaan käytännössä toteuttaa vanhempainillassa tai mikä kyseisessä harjoituksessa mahdollistaa osallisuuden ja ryhmäytymisen. Käyttäjätutkimuksesta kerättiin tietoa muun muassa siitä, kuinka tärkeänä vanhemmat kokevat tutustumisen lapsensa koulukaverien vanhempiin. Palautteen perusteella vanhempien ryhmäytyminen on kokeilunarvoinen toimenpide.

”Hauskaa, voisin osallistua tällaiseen vanhempainiltaan.”

”Olisi hyvä jos olisi vanhempia paikalla ketkä samassa tilanteessa. Eli enemmän

esim. 7. luokkalaisten vanhempia. Hyvää työtä teette tärkeän asian puolesta!”

”Mukava tapahtuma ja hyviä ideoita ryhmäytymiseen ja tutustumiseen vanhempainillassa.”

”Herätti ajatuksia miten vanhempainiltaa voisi kehittää ja monipuolistaa.”

”Rento, huolellisesti suunniteltu, kehittävä ote, napakasti vedetty”

”Mukava idea, toimii pienessä ryhmässä, murtaa jäätä. Myös opettajat mukaan.”

”Ryhmäytys sanana herättää ristiriitaisia tunteita ja ajatuksia, vaikea löytää synonyymia.”

Miten tärkeäksi vanhemmat kokivat tutustumisen lapsensa koulukavereiden vanhempiin?

- ▶ Kaikki vanhemmat kokivat tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi tutustumisen lapsensa koulukavereiden vanhempiin.
- ▶ Vastaajat arvioivat, että vanhempien keskinäinen tunteminen vaikuttaa mm.
 - ▶ Turvallisuuden tunne vahvistuu
 - ▶ Konfliktien selvittäminen on helpompaa
 - ▶ Kynnys yhteydenottoon on matalampi
 - ▶ Yhteisöllisyys vahvistuu (vanhemman suhde nuoreen / vanhemman suhde nuoren verkostoon)

Myös Valkealan yläkoulun vanhempainyhdistys osoitti kiinnostusta pilottia kohtaan, mutta toisaalta viesti oli se, ettei vanhemmille saa mainita sanoja ”teatteri” tai ”osallistava”. Myös sanaa ”ryhmäytys” pyydettiin välttämään. Keskusteluun nousi myös epäily, että toimintaan osallistuisivat vain ne vanhemmat, jotka jo muutenkin ovat aktiivisia.

Etelä-Karjalassa LAB:in projektipäällikkö Sanna-Leena Mikkonen kysyi asiaa opettajilta. Sammonlahden koulun 11 opettajaa vastasi pieneen kyselyyn. Ensimmäinen kysymys kuului ”Olisiko mielestäsi taiteella ja kulttuurilla jotain annettavaa koulun vanhempainiltoihin?” ja vastaukset jakautuivat seuraavasti: kyllä 36 %, ehkä 46 %, ei 18 %. Ehkä-vastausta perusteltiin esimerkiksi näin: *”Taidetyöskentelyllä yhteisen tuotoksen luominen lähentää luontevasti luokan vanhempia toisiinsa. Työn ohella myös keskustelu osallistujien kesken herää spontaanisti vireille.”* Ei-vastausta perusteltiin muun muassa näin: *”Ei, koska asiaa on muutenkin riittävästi. Ei tarvita mitään ylimääräistä ohjelmaa.”*

TOINEN KYSYMYS

Käyttäjätutkimuksen toisena kysymyksenä kysyttiin: ”Mitä ajattelet siitä, jos 7-luokkalaisten vanhemmat voisivat tutustua toisiinsa ja ”ryhmäytyä” taidetta ja kulttuuria hyödyntävin, osallistavin menetelmin?”

Vastaajia oli 11 henkilöä ja vastaukset olivat seuraavat:

”Loisto homma. Seiskaluokat ovat aina uusia ryhmiä, jotka ovat yleensä yhdessä kolme vuotta ja heidän vanhempiensa tutustuttaminen olisi mielestäni tärkeää --> yhteisöllisyys ja me-luokkahenki.”

”Se olisi varmasti miellyttävää ja loisi hyvän ilmapiirin vanhempien välille. Uskon, että toiminnallisella menetelmällä vanhempien olisi myös helpompi tutustua opettajaan.”

”Kannatan asiaa. Usein vanhemmat ovat tilaisuudessa kuin oppilaat luokassa ja opettaja vetää koko prosessin. Yhdessä tekemisen yhteydessä saa vanhemmista paljon enemmän irti puhetta ja ajatuksia.”

”Oikein hyvä idea. Halukkaat voisivat tulla soittamaan.”

”Kiva idea. Tosin osa vanhemmista varmaan suhtautuu asiaan varauksella.”

”Toisaalta ihan kiva, että huoltajat pääsisivät siten tutustumaan toisiinsa, mutta ajatellessani itseä vanhempana en haluaisin osallistua sellaiseen vanhempainiltaan. Vanhempainiltojen ollessa työpäivien jälkeen koen, että niissä voi kyllä käydä kuulemassa mitä kouluun kuuluu tai voisin katsella lasten/nuorten taidetta, mutten jaksaisi olla sosiaalinen ja tehdä jotain ryhmätöitä vain tutustuakseni lasteni koulukavereiden vanhempiin.”

”Erinomainen idea.”

”Mielenkiintoinen ajatus. Voisi kokeilla. Tällä hetkellä huoltajien ryhmäytyminen aika oman onnensa nojassa.”

”Aivan turhaa. Miksi ihmeessä yläkoulun oppilaiden vanhempien pitäisi jotenkin ryhmäytyä? Varmin keino pitää huoli siitä, että entistä vähemmän vanhempia tulee paikalle on laittaa heidät leikkimään jotain vanhempainilloissa. Kun kerran käy ja joutuu aikuiset ihmiset jotain muka

kivaa leikkimään niin on aivan varma, että se oli viimeinen kerta kun tullaan paikalle.”

”En näe ajatusta kovin mielekkäänä.

Vanhempia on muutenkin vaikea saada vanhempainiltoihin, ja pelkäänpä, että jos he joutuvat vielä osallistumaan johonkin taidepajaan, moni saattaisi senkin vuoksi jättää tulematta tai ainakin se voisi olla viimeinen kerta... Vanhempainillat ovat kouluun ja henkilökuntaan tutustumista sekä tiedonvälitystä varten, ja jokaisella on omat kulttuuririntonsa sen ulkopuolella. Aikuisia ihmisiä ei tarvitse vanhempien roolissa ryhmäyttää.”

”Pienimuotoisesti toteutettavissa.”

KOLMAS KYSYMYS

Kolmas kysymys kuului seuraavasti:

”Minkälaisin edellytyksin voisitte käyttää koulun ulkopuolista taiteilijaa ohjaamaan osallistavaa toimintaa koulunne vanhempainillassa?” Vastauksissa nousivat esiin muun muassa työpajan kohtuullinen kesto (osana muuta vanhempainiltaa) ja ennakkosuunnittelun tärkeys. Sen todettiin olevan myös resurssikysymys; toimijat tarvittaisiin paikalle useana iltana, koska ryhmiä/luokkia on useita.

Projektipäällikkö Piia Kleimola esitteli toimintamallin idean osana Ehkäisevän päihdetyön osaaja -verkkokoulutusta 17.2.2022. Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry:n järjestämän verkkokoulutuksen aiheena oli kodin ja koulun yhteinen kasvatusvastuu. Puheenvuoron jälkeinen pikagallup toi myös kokeilulle kannatusta. ◀

KIITOS!

- ▶ Valkealan yläkoulu (Kouvola)
- ▶ Valkealan koulun vanhempainyhdistys
- ▶ Kuvataideopettaja Pia Liila
- ▶ Sammonlahden koulu (Lappeenranta)
- ▶ Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kymen piiri
- ▶ EHYT Ehkäisevä päihdetyö ry
- ▶ Kulttuurihyvinvoinnin YAMK / XAMK

Kohderyhmänä työikäiset

Tyhjät liiketilat – Kulttuuria keskustoihin?

Laura Lehtinen, FM, TKI-asiantuntija,
Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

Monien pienten kaupunkien keskustoissa on paljon tyhjiä, vuokralaisia odottavia liiketiloja. Pitkään tyhjänä seisovat tilat viestivät elävän kaupungin sijasta taantuvasta alueesta. Mitä jos nämä tilat muuntuisivat kulttuurin ja taiteen näyteikkunoiksi asukkaita ilahduttamaan? Voisiko runsaista, kulttuuria pursuavista, vaihtuvien sisältöjen elävistä näyteikkunoista tulla jopa käyntikohde?

NÄYTEIKKUNAPILOTTI

Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen -hankkeen tiimi päätti toteuttaa kokeilun tyhjiin liiketiloihin. Ajatus lähti pohdinnasta, miten taide- ja kulttuuritoimijat voisivat edistää työhyvinvointia. Eräessä kehittämistehtävän tilaisuudessa keskusteluun nousi ajatus, olisiko taiteilijan mahdollista ohjata lyhyitä työhyvinvointihetkiä. Ajatus jalostui julkisen paikan ”ruokatuntien taidevarteiksi” keskustassa lounastauon aikana liikkuvia ilahduttamaan. Ideaan liittyivät myös keskustojen tyhjät näyteikkunat. Taustainspiraationa oli Työnhaun performanssi -hankkeen toteutuskokeilu

joulukuussa 2019, jossa oli tarkoitus esittää luovan työnhakuvalmennusryhmän valmistama esitys Kouvolan kävelykadulla Manskillä olevassa liiketilassa. Koronan takia live-esityksen sijaan jouduttiin näyttämään tallenne. Näyteikkunassa oli esillä viikon verran diashow Xamkin ja Kouvolan Teatterin toteuttaman hankkeen taipaleelta ja osallistujien voimavalokuvista tehtyt roll-upit. Kuukauden vuokran jakoi kolme toimijaa, jotka saivat tilan ja näyteikkunat käyttöön vuorotellen ja osin jaetusti.

Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen onnistui tuomaan elävän show’n asukkaiden arkeen. Taikuri-jonglööri Janne Mustonen esiintyi näyteikkunassa Kouvolassa 14.9.2021 ja Imatralla 15.9.2021. ”Taikuutta ikkunassa” yhdisti komiikkaa ja magiaa, ja ainoastaan lasi erotti yleisön esiintyjästä. Minishow’n kesto oli vain vartin, ja se oli ajoitettu puoleen päivään. Ajatuksena oli tuoda piristystä lounastunnille tai työpäivän lomaan, helposti ja lyhyesti sekä turvallisesti ja ilmaiseksi nautittavaksi. Kouvolassa tapahtumapaikana oli kauppakeskus Manski ja esitys oli sisäikkunassa. Imatralla yleisö seurasi entisen vaatekaupan tiloissa Napinkaaressa tapahtuvaa esitystä kadulta.

Kokeilu oli hauska ja toimiva. Yleisöä olisi voinut olla paikalla enemmän, mut-

ta kokeilu osoitti, että tämä on mahdollista.

”Olipa yllättävä lounastauko! Pieni hetki taikuutta lasin takaa ja voi taas hymyssä suin tuota kaikkea ihmetellen palata töihin. Jäi positiivinen ja iloinen fiilis tästä! Kiitos järjestäjille!” (*Katsojan palaute.*)

Janne Mustosen mukaan esiintymisen yleisölle näyteikkunassa oli sekä mielenkiintoista että erikoista. Näyteikkunatoetus oli striimattuun esitykseen verrattuna mielekkäämpi tapa esiintyä, koska esiintyjä näki katsojien reaktiot ja yleisön kanssa saattoi kommunikoida paremmin. (*Mustonen 2022.*)

”Ikkuna itseni ja yleisön välissä oli mielenkiintoinen elementti, jota voisi ottaa osaksi esitystä, jos näitä tekisi enemmän.” (*Mustonen 2022.*)

Mustosen mielestä tämänkaltaiset pop-up-esitykset voisivat toimia kaupunkien elävöittämisessä.

”Kokonaisuudessaan tästä hommasta jäi hyvä maku, olisi kiinnostavaa tehdä näitä enemmänkin ja tutkia mitä kaikkea sillä ikkunalla yleisön ja itseni välissä voi tehdä?” (*Mustonen 2022.*)

SOPIVAN TILAN LÖYTÄMINEN

Kouvolasta vaikutti alkuun olevan vaikea löytää tilaa. Erilaisiin lyhytaikaisiin tempauksiin ja pop-up-myymlöihin taipuva ja nyt vailla pysyvää käyttöä oleva Manskin kulma oli valitettavasti varattu toiseen tapahtumaan. Useaan tyhjiin tilojen tiedusteluun ei saatu vastausta. Moni omistaja ymmärrettävästi etsii pitkäaikaista, täyden vuokran maksavaa asiakasta. Mutta jos tila seisoo tyhjiälläan kuukaudesta toiseen, voisiko ajattelua avata lyhytaikaiseen vuokraukseen ja sujuvoittaa prosesseja? Käytännön seikoista, kuten avaimista, sopimuksista, vakuutuksista ja sähköistä, on huolehdittava, ja tämä tuo ylimääräistä työtä, jos toiminta on epäjatkuvaa ja ly-

Kuva: Heidi Koskinen-Järvisalo

hytaikaiset projektit tulevat ennakoimattomasti. Voisiko yksi suurempi toimija tai vaikka kunnan kulttuuritoimi alivuokrata tiloja edelleen pienemmille toimijoille kohtuullista korvausta vastaan? Voisiko julkinen taho kompensoida vuokraa osana kuntien kulttuurilain edellyttämää toimintaa?

Mustosen esiintymispaikkana toimineen Kouvolan kauppakeskus Manskin vuokrausta hallinnoi kiinteistöjen sijoitus- ja varainhoitoyhtiö Trevian. Kauppakeskuspäällikkö Sari Mustapää kertoi, että Trevianin hallinnoimia tiloja vuokrataan myös lyhytaikaiseen muutaman kuukauden käyttöön ja pop-up-toimintaan. Kiinnostusta lyhytaikaisiin kokeiluihin Mustapään mukaan on, sillä ”tärkeintä meidän kannalta on, että tilat ovat käytössä”. Trevian hoitaa kiinteistöiden varainhallintaa ja vuokrausta omistajien puolesta. Trevian hallinnoi tiloja Kouvolan Manskin lisäksi useissa kaupungeissa. (Mustapää 2022.)

Haasteita tulee, jos tilan lyhyestä pop-up-tyyppisestä toiminnasta täytyy sopia pitkään etukäteen, sillä pitkäaikainen vuokraus menee lyhyiden vuokrausten ohi. Jos tilat sattuvat olemaan tyhjinä, ovat lyhytaikaiset vuokraukset mahdollisia. Mahdollista on, että yksi isompi toimija ottaa vastuun vuokrauksesta ja vuokraa tilaa edelleen pienemmille toimijoille, kuten yhdistyksille ja taideseuroille. (Mustapää 2022.) Toisaalta sopivan liiketilan ollessa tyhjillään on pop-up-toimijoiden oltava valmiita nopeaan toimintaan.

Mustapää huomauttaa, että käyttömahdollisuuksiin vaikuttaa myös tilan luonne. Pop-up-toimintaan soveltuvat tilat, jotka ovat siistissä kunnossa. Joissakin kauppakeskuksissa tilaa voidaan mahdollisesti vuokrata muuhunkin kuin myyntitoimintaan, esimerkiksi toimituskäyttöön. Manskin kauppakeskuksen kävelykadun puoleiset ikkunat on esi-

merkiksi vuokrattu Kouvolan kaupungille. ”Ollaan oltu joustavia sen suhteen, mitä ideoita kohdalle sattuu. Esimerkiksi käsityöläisiä on ollut myymässä tuotteitaan, ja yksi heistä otti vuokrausvastuun”, Mustapää kertoo. Kauppakeskus Manski tekee myös yhteistyötä Kouvolan ydinkeskusta ry:n kanssa ja on yhdistyksen jäsen. Tarvittaessa pidempiaikaisessa käytössä myös liiketilojen käyttötarkoituksen muutokset ovat mahdollista. Tähän vaaditaan kaupungilta toimenpidemuutos. (Mustapää 2022.)

Taiteilijat kaipaavat enemmän yhteistyötä kaupunkien toimijoiden kanssa ja etenkin apuja työskentelytilojen löytämiseen ja kustannuksiin (Ruusuvirta ym. 2021, 63–65, 70–71). Kouvolan kaupungin kulttuuripäällikkö Elina Koivisto kertoo, että Kouvolan kulttuuripalvelut voi tarjota paikallisille kulttuurijärjestöille vain pieniä avustuksia tilavuokriin. Tilavuokra-avustusta voidaan myöntää vain tilojen käytöstä aiheutuviin vuokrakustannuksiin, ei esimerkiksi pääsymaksullisiin tilaisuuksiin tai kertaluontoisiin tapahtumiin. Myös kaupungin kulttuuritiloja voidaan vuokrata erilaiseen käyttöön. Taiteilijoille tarkoitettuja työskentelytiloja ei Kouvolan kulttuuripalveluilla juuri ole tarjolla. Kouvolan kaupungilta esimerkiksi voi hakea kulttuurin kohdeavustuksia. Ne ovat pieniä, mutta kuitenkin pysyviä kulttuuripalveluiden avustusmuoto. (Koivisto 2022.) Kohdeavustusta voivat hakea kouvolaalaiset järjestöt ja yhteisöt kaikille avoimien taide- ja kulttuuritapahtumien järjestämiseksi (Kouvolan kaupunki, kulttuuriavustukset). Lisäksi kaupungilla on tapahtumayhteistyötuki ja erilaisia muita kulttuuriavustuksia (Kouvolan kaupunki, avustukset).

KUKA MAKSAA?

Koska kyse oli hankekokeilusta kuntien kulttuuritoiminnan kehittämiseksi, oli sen

oltava ilmainen yleisölle. Miten kadulta tai julkisesta tilasta seurattavaan esitykseen edes voisi myydä lippuja? Kyse oli nimenomaan kaikille tarjottavasta esityksestä, johon voi törmätä sattumalta. Voisivatko kaupungit osallistua vuokratuloihin tai vuokranantajat tulla kuluissa vastaan?

Näyteikkunakokeilussa kulut muodostuivat esiintyjän palkkiosta ja tilavuokrasta. Mustonen arvioi, että vastaavan kertaluontoisen esityksen kulut esiintyjän palkkio ja tekniikka mukaan luettuina olisivat noin 1 000 €/esitys. Jos keikkoja on lyhyessä ajassa useita, voisi hinta olla edullisempi, mutta joka tapauksessa 500–1 000 €/esitys. Jatkossa pitäisi kiinnittää huomiota esimerkiksi esiintymisikkunan oikeanlaiseen valaisuun heijastusten välttämiseksi. (Mustonen 2022.) Mustapään mukaan hinnasta voi aina neuvotella, etenkin jos on kyseessä ei-kaupallinen toiminta. Manskin vuokrahinnat ovat olleet edullisia: päivävuokra 100 e + alv sisältäen sähkön. Pidemmistä ajoista, viikko- tai kuukausivuokruksesta, sovitaan erikseen. (Mustapää 2022.)

Tyhjiin tai käytössä oleviin tiloihin on suhteellisen helppo viedä kuvataidetta tai vaikkapa erilaisia näyttörüutuja kuvamateriaalia pyörittämään. Niistä voi nauttia ilman aikatauluja. Toki täytyy huolehtia valaistuksesta sekä taiteelle sopivista olosuhteista ja turvallisuudesta. Entä voisiko tilaan tulla teatteria, sketsejä, sirkusta tai tanssiesityksiä? Esittävä taide on hankalampi juttu, koska on viritettävä äänentoisto, aikataulutettava esitykset sekä panostettava markkinoitiin, jotta ihmiset osaavat olla paikalla oikeaan aikaan. Yksittäinen katsojille tarjottava esitys, joka tuottaa hetkellisen elämyksen, vaatii joko sattumaa tai suunnitelmaa tulla paikalle.

Olisiko epäreilua, jos kuvataiteilija saisi teoksiaan esille johonkin liiketilaan vuokraa maksamatta ja näin minimaalisella

Kuva: Heidi Koskinen-Järvisalo

panoksella näkyvyyttä sekä ehkä jopa myyntiä? Asukkaat ja kaupunki saisivat ilmaiseksi viihtyisemmän elinympäristön joutumatta maksamaan toimenpiteistä, joiden eteen taiteilija olisi antanut aikaansa ja osaamistaan ja jonka esillepanon yleisölle liiketilan omistaja mahdollistaisi. Pitäisikö kaupungin maksaa tästä, olisiko tämä kuntien kulttuurilain edellyttämää toimintaa? Voisivatko vuokranantajat tulla vastaan hinnoissa, olisiko tämä yritysten yhteiskuntavastuun toteuttamista?

ESIMERKKEJÄ

Kaupungeissa on viime vuosina toteutettu erilaisia kaupunkitilaa taiteen ja kulttuurin kautta elävöittäviä tempauksia.

Kouvolassa taidepolku Into on tuonut taidetta näyteikkunoihin kuukaudeksi tammikuussa 2021 ja 2022. Talven 2022 tapahtuman järjesti paikallinen taiteilijatiimi yhteistyössä Kouvolan kaupungin ja Kouvolan ydinkeskusta ry:n kanssa Kymän 100-vuotissäätiön tuella. Keskustassa kiertävä reitti oli ulkoilmanäyttely, jonka varrella oli nähtävillä taidetta useiden liikkeiden näyteikkunoissa. Teoksia oli esillä lähinnä käytössä olevissa liiketi-

loissa, mutta taiteen myyntityttö oli toteutettu Manskin kulmaan. *(Taidepolku Into 2022.)*

Imatran Hämärän Helmiä -valoviikoilla saattoi eri liiketiloissa nähdä valotaidetta ja installaatioita. Vuoden 2021 viikoilla mukana oli 28 teosta, joita toteuttivat muun muassa taiteilijat, yrittäjät ja yhdistykset. Tempauksen järjesti Imatran kaupunkikeskustan elävyyttä edistävä yhdistys Imitsi yhteistyössä Imatran kaupungin ja kaupungin kiinteistöorganisaation Mitran kanssa. *(Imitsi 2022.)*

Haminan kaupungin kulttuuripalvelut on järjestänyt useana vuonna kaksipäiväisen kaupunkifestivaalin Valojen yö. Valaistuja kohteita, valotaidetta ja runsaasti oheishjelmaa on koko kaupunkikeskustan alueella. *(Hamina Bastioni 2022.)*

Kotkassa järjestettiin lokakuussa 2021 nelipäiväinen kaupunkitapahtuma Aaltoja! Valoa ja ääntä Kotkassa. Eri puolilla kaupunkia oli esillä valo- ja ääniteoksia sekä valaistuja kohteita. Tapahtuma

toteutettiin yhteistyössä eri yritysten, yhdistysten ja kaupungin yksiköiden kanssa. *(Aaltoja!.)*

Kouvolassa järjestettiin ensimmäinen valotaidetapahtuma Lux like Kouvola syksyllä 2021. Kolmessa kohteessa oli esillä kahdeksan eri toteuttajan teoksia kymmenen päivän ajan, ja lisäksi järjestettiin avoimia työpajoja. Järjestäjinä olivat Kouvolan kaupunki ja kulttuuritoimi sekä Suomen valotaiteen seuran BLAF-valotaidepankki. Rahoitusta tapahtumaan saatiin Kymin 100-vuotissäätiöltä sekä perintö-, testamentti- ja lahjoitusrahastolta. *(Kouvolan kaupunki, Lux like Kouvola -valotaidetapahtuma.)*

TYHJIEN TILOJEN VIESTIT JA VIIHTYVYYS

Mitä viestii kaupunki, jossa on vain tyhjiä ikkunoita, kun sitä vertaa kaupunkiin, jonka tiloissa on jotain esillä? Toisaalta, jos liiketoimintaa, palveluita ja yrityksiä ei ole, toimisivatko tämänkaltaiset

Kuva: Anssi Ahola

tapahtumat savuverhona, jotka peittäisivät sen, ettei elinvoimaa oikeasti ole? Haittaisiko se, jos elinvoiman vahvistamiseksi jotain kuitenkin tehtäisiin? Kaupunkien elävöittäminen, pitovoiman ja elinkeinojen vahvistaminen on yhteispelejä, julkishallinnon, sidosryhmien ja asukkaiden puurtamista, investointeja ja innostumista. Mitä voisi seurata, jos yhdet tarjoaisivat esittävää taidetta katutilaan ja toiset tukisivat ja edistäisivät yritysten sijoittumista alueelle? Pehmeisiin vetovoimatekijöihin panostaminen voisi tuoda virettä ja luoda positiivista kaupunkikuvaa. Toki kaupunki tarvitsee yrittäjiä ja palveluita, mutta kertoisiko ikkunoissa esillä oleva kulttuuri ja taide luovan alan tekijöistä ja seudun kukoistavasta kulttuurista?

Kaupunkien viihtyisyyteen vaikuttavat tietysti muutkin tekijät kuin liiketilojen käyttöaste tai palveluiden määrä. Puistot ja rakennettu ympäristö, palvelut ja kulttuuritarjonta, ihmiset ja kohtaamismahdollisuudet ovat osa kaupunkien pito- ja vetovoimaista kudosta. Keskustoissa työskennellään, niihin tullaan palveluiden ja tapahtumien takia. Kaupunkien kasvaessa suurkaupungeiksi muodostuu monikeskustaisia metropoleja tai keskustojen verkostoja. Kuntaliitoksen jälkeisissä hybrideissä sen sijaan pienet keskustat ovat levällään ja keskukset jäävät vaatimattomiksi. Pienissä kunnissa asukasohja ei välttämättä riitä edes yhden vireän keskustan ylläpitämiseen ja elämä loppuu ennen kello kuutta. Vai onko kyse valinnoista, viitsimisestä, arvoista ja uskalluksesta? Erilaisista tarpeista ja asumisen tavoista? Kumpi olisi parempi: yksi kunnolla elinvoimainen urbaani keskusta vai kyläkeskittymien kaupunki?

Kehittämistehtävän näyteikkunaesitys oli uusi ja erilainen pilottikokeilu. Mitä jos

vastaavasta tulisi arkipäivää? Jos säännöllisistä taidevarteista muodostuisi konsepti ja tapahtuma, joka tuo kulttuuria asukkaiden arkeen matalalla kynnyksellä. Tai jos ideaa jatkojalostettaisiin? Jos meillä olisi pop-up-tilaksi muuntuva vaihtuvien tapahtumien näyteikkuna tai kaikille avoin tila piipahdettavaksi taiteen ja kulttuurin pariin. Tilassa voisi olla välineitä osallistumiseen ja itse tekemiseen – tule ja osallistu yhteisötaideteokseen, lausu runo ohikulkijoille tai maalaa ikkunaan kukkaketo!

LÄHTEET

- Aaltoja! s.a. Aaltoja! Valoa ja ääntä Kotkassa -tapahtuma sujui yli odotusten. Kotkan kulttuuri- ja tapahtumapalvelut. [WWW-dokumentti](#). [viitattu 17.2.2022].
- Hamina Bastioni 2022. Valojen yö. 7.1.2022. [WWW-dokumentti](#). [viitattu 10.1.2022].
- Imitsi 2022. Hämärän Helmiä -valoviihkö Imatralla 29.10.–14.11.2021. [WWW-dokumentti](#). Imatran Kaupunkikeskusta ry. [viitattu 10.1.2022].
- Koivisto, E. 2022. Kulttuuripäällikkö. Sähköpostiviestit 19.1.2022 & 1.2.2022. Kouvolan kaupunki.
- Kouvolan kaupunki. Avustukset. Päivitetty 10.2.2022. [WWW-dokumentti](#). [viitattu 19.1.2022].
- Kouvolan kaupunki. Kulttuuriavustukset. Päivitetty 14.2.2022. [WWW-dokumentti](#). [viitattu 19.1.2022].
- Kouvolan kaupunki, Lux like Kouvola -valotaidetapahtuma. Päivitetty 4.11.2021. [WWW-dokumentti](#). [viitattu 10.1.2022].
- Mustapäätä, S. 2022. Kauppakeskuspäällikkö. Puhelinhaastattelu 13.1.2022. Trevian Asset Management Oy.
- Mustonen, J. 2022. Taikuri-jonglööri. Sähköpostiviesti 13.1.2022.
- Taidepolku Into 2022. Kouvolan some. [WWW-dokumentti](#). [viitattu 10.1.2022].

Osallisuus etätyöskentelyssä – keinona taidelähtöiset menetelmät

Piia Kleimola, projektipäällikkö, Kaakois-Suomen ammattikorkeakoulu

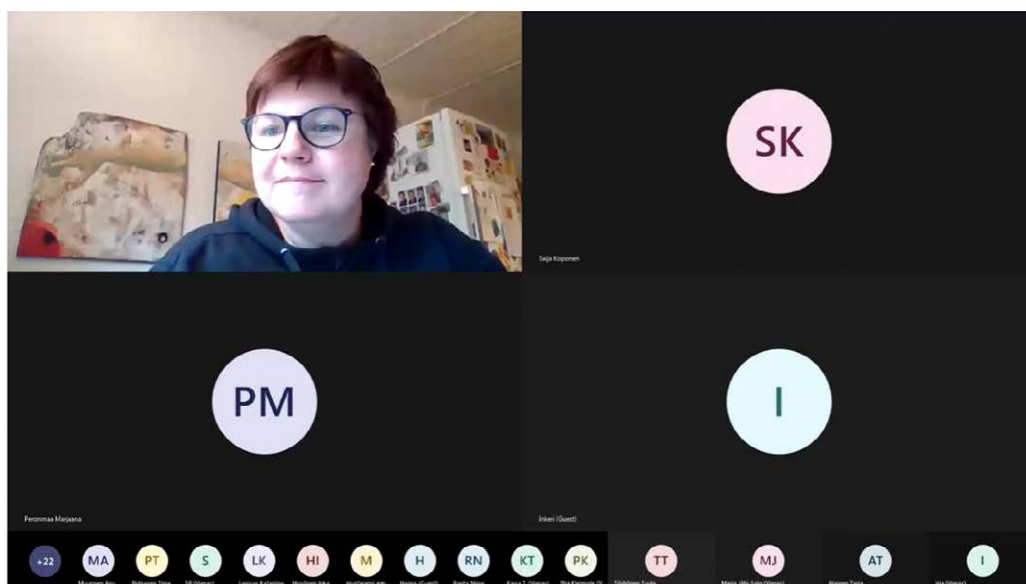
Osallisuus kuuluu kaikille. Kaikilla on oltava mahdollisuus tyydyttää inhimillisiä perustarpeitaan, kuten osallistumista ja sitä, että saa näyttää osaamistaan. Osallistumalla eli esimerkiksi kehittämällä palveluja ja ympäristöä ja hoitamalla yhteisiä asioita luodaan osallisuuden edellytyksiä.

Osallisuus on mukana lähes kaikessa tämän hetken muutospuheessa. Kun puhutaan osallisuudesta konkretisoimatta, mitä se tarkoittaa, sana uhkaa tyhjetä merkityksistään. Silloin alun perin myönteisen muutoksen avaimeksi tarkoitettu käsite kääntyykin lukitsemaan tilanteen. Ymmärryksen lisäämiseksi on tärkeää jatkuvasti konkretisoida osallisuutta ja käyttää puheessa havainnollistavia esimerkkejä. Sanoilla on valtaa, ja niillä suljetaan ihmisiä pois. Siksi osallisuudesta

ei kannata viestiä hallinnon kielellä, vaan siten, että se kohtaa arjen ja inhimilliset kokemukset.

Osallisuutta omassa elämässä edistetään pääsääntöisesti yksilöllisesti voimavaraistavin keinoin. Myös muita keinoja voidaan käyttää: luoda ihmisten välille luottamuksen edellytyksiä, lisätä toimintaympäristön ymmärrettävyyttä ja sitä kautta hallittavuutta, tarjota tilaisuuksia merkitykselliseen tekemiseen ja avata ovia uusiin mahdollisuuksiin, vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja lisätä käytössä olevia resursseja.

Forumteatteri on vuorovaikutteinen ja osallistava teatterimuoto, jonka avulla nostetaan esille ryhmäläisten oma ääni sekä tartutaan ryhmää huolestuttaviin aiheisiin. Forumteatteri on teemoista huolimatta hauskaa. Menetelmä ei vain tutki ongelmia vaan tekee jokaisesta todellisen elämän toimijan. Forumin käytössä ryhmän kanssa pyritään prosessiin, jossa osallistujat itse hakevat vaihtoehtoisia näkökulmia, merkityksiä ja toimintatapoja käsiteltävään aiheeseen.

Taide, luovuus ja liiketoiminta webinaari miettii taiteen mahdollisuuksia työelämässä.

Työtapa on ratkaisukeskeinen; siinä ei pyritellä ongelmaa vaan erilaisia ratkaisumalleja. Valmiiksi saatavat ratkaisut eivät ole itsetarkoituksellisia, vaan enemmänkin tavoitellaan osallistujien omaa oivallusta ympäröivän maailman kysymyksiin. Forumteatteri on ikään kuin ”leikkittelyä todellisuudella”. Osallistumisen tasoja on monia, ei ole pakkoa, ei oikeaa eikä väärää.

Digituki oli hanke, jota Kymenlaakson liitto hallinnoi vuosina 2019–2020 ja 2020–2021. Hankkeen tavoitteena oli koota toimijaverkosto, jonka kautta kymenlaaksolainen saa tietoa digituen tarjoajista. Alueellisen koordinoijan roolissa Kymenlaakson liitto kartoitti maakunnan digituen tarvetta ja tarjontaa, kokosi verkostoa sekä kehitti digituen saavutettavuutta ja tarjontaa yhdessä alueen toimijoiden kanssa. Projektipäällikkö **Katariina Terävä** tarttui ennakkoluulottomasti erilaisiin osallistaviin menetelmiin osana hankkeen etätyöpajoja, ja yksi näistä keinoista oli Forumteatteri.

Digituon osallistajat kävivät kohderyh-

mittäisissä pienryhmissä läpi haasteita, jotka luovat digitaalisuuden kasvaessa häiriöitä sosiaalisiin suhteisiin tai tilanteisiin. Tällaisia ovat esimerkiksi ruutu-aika tai multitasking. Ryhmäläiset miettivät

epäkohtaan kolme roolia ja kolme lähestymistapaa:

- ▶ 1. kuka epäkohdasta kärsii
- ▶ 2. kuka epäkohdan aiheuttaa
- ▶ 3. kuka voi vaikuttaa tilanteeseen.

Lyhyen suunnitelun jälkeen ryhmät esittivät tilanteensa ”mennen rooleihin” ja lopuksi ”tullen rooleista pois”. Kohtausten jälkeen Kleimola

ohjasi yleisönä olleita jatkokäsitteilyyn ja asian pohdintaan esimerkiksi tuoden tilanteeseen neljännen roolihenkilön, hyppien ajassa eteen- tai taaksepäin tai kuunnellen näkökulmahenkilöiden omatuntoja tai ajatusääniä.

Viiden eri pienryhmän epäkohdat ja näkökulmat kirjattuna muistioon olivat seuraavanlaiset:

NUORET

▶ **Epäkohta:** somen tärkeä rooli, pitää olla kaikessa mukana/linkittynyt, ettei puuta kelkasta, ja tämä johtaa runsaaseen ruutu-aikaan.

▶ **Kärsijä:** nuoren ympärillä olevat henkilöt/läheiset, kun nuori ei ole läsnä + nuori itse, jos liiallisesta käytöstä tulee haittoja (esimerkiksi migreeni).

Osallisuus ymmärretään usein kuulumisen tunteena, jota voi syntyä ihmisen ollessa mukana jossakin yhteisössä, esimerkiksi opiskelun, työn, harrastus- tai järjestötoiminnan kautta.

Lähde: Wikipedia

- ▶ **Kuka aiheuttaa:** nuoret itse, kaikki ovat somessa ja siellä on pakko olla, ryhmäpaine.
- ▶ **Kuka voi vaikuttaa:** nuoret itse, ympärillä olevat -> sovittelu läheisten ja nuoren välillä, tarvittaessa vanhemmat/huoltajat voivat puuttua ja esimerkiksi opettaa jo varhain, mikä olisi sopiva määrä käyttää somea/laitteita; ei kuitenkaan yhtäkkiä suuria rajoitteita tai ”valitusta” käytöstä ja siitä, että maailma ei kaadu, vaikkeet ole koko ajan hollilla.
- ▶ **Korona-ajan vaikutus:** lisää kanssakäymistä somen kautta.

SYRJÄTYMISVAARASSA OLEVAT

- ▶ **Epäkohta:** ei ole varaa uusiin laitteisiin ja pääsyä sosiaaliseen mediaan.
- ▶ **Kärsijä:** syrjäytynyt itse, syrjäytyneen läheiset, kun syrjäytynyt ”kärsii” ja ei jaksa.
- ▶ **Kuka aiheuttaa:** taloudelliset ongelmat, ulkoiset ongelmat, mutta myös sisäiset ongelmat.
- ▶ **Kuka voi vaikuttaa:** ulkopuolinen auttaja/kannustaja.

IKÄIHMISET

- ▶ **Epäkohta:** digivastaisuus ja paineet ulkoapäin – sisäiset ja ulkoiset epäkohdat.
- ▶ **Kärsijä:** ikäihminen itse, mutta myös läheiset ja yhteisö.
- ▶ **Kuka aiheuttaa:** ihminen itse/asenne, mutta myös ympäristön paineet.
- ▶ **Kuka voi vaikuttaa:** itse, mutta myös muut (ympäristö, yhteiskunta) – moni voi vaikuttaa, kuka vain tarttuu tehtävään.

MAAHANMUUTTAJAT

- ▶ **Epäkohta:** maahanmuuttaja ei osaa käyttää sähköistä palvelua ja joku muu asioi hänen puolestaan (ystävä, puoliso, lapsi – joku ei-virallinen taho).

- ▶ **Kärsijä:** sekä se, jonka puolesta asioidaan, ja se, joka asioi, sillä voi tapahtua vääryksiä/laittomuuksia, osaamattoman ihmisen perhe voi kärsiä, jos asioija tekee vääryyden esimerkiksi pankkiasioissa.
- ▶ **Kuka aiheuttaa:** maahanmuuttaja, asioija, riittämättömät palvelut/tuki maahanmuuttajille.
- ▶ **Kuka voi vaikuttaa:** parempaa tukea maahanmuuttajille asioinnin helpottamiseksi.

ERITYISRYHMÄT

- ▶ **Epäkohta:** kehityksen vauhti.
- ▶ **Kärsijä:** erityisryhmäläiset.
- ▶ **Kuka aiheuttaa:** kehittäjät.
- ▶ **Kuka voi vaikuttaa:** erityisryhmät pitäisi ottaa mukaan kehittämistyöhön.

Forumteatteri koettiin tehokkaaksi osallistamisen menetelmäksi – myös etätöskentelyssä. Lyhyessä ajassa käsiteltävään aiheeseen tuli eri näkökulmia ja etenemisehdotuksia. Työskentely koettiin myös hauskana ja erilaisena.

Talenttimagneetti-hankkeen päätaivoitteena oli käynnistää osaajien houkuttelu Kouvolaan ja edistää osaavan työvoiman löytämistä koko Kymenlaakson yritysten tarpeisiin. Toinen teatterilähtöinen osallistava pilottikokeilu järjestettiin osana Huomaa paras Kymenlaaksossa -webinaaria 29.9.2021.

Huomaa paras Kymenlaaksossa -tilaisuudessa mietittiin rehellisesti Kymenlaakson olemusta ja kehityskohteita sekä visioitiin tulevaa. Päivän aikana kuultiin herätteleviä puheenvuoroja, käytiin kiintoisaa keskustelua ja hahmoteltiin Kymenlaakson kuntia tyypeiksi draamallisin keinoin.

Työpajassa osallistajat loivat kunnista tyyppit, joita esittivät näyttelijät. Esiin nousi monia seudun tunnusomaisuuksia ja suuria teemoja:

Forumteatterin ja improvisaatioteatterin kokeileminen osana etätyöskentelyä koettiin ”hauskan leikittelevänä” ja iloa sekä toiminnallisuutta tuovana elementtinä muutoin kovin puhepainotteisiin toteutuksiin.

- ▶ Kouvolasta meitä tervehti taajaman kupeesta metallimies Mikko, jolle tärkeitä olivat perhe, urheilu ja merkityksellinen työ.
- ▶ Haminalainen Miisa taas seurasi aktiivisesti kuntapolitiikkaa ja visioi paikkakunnan kehittämistä, eikä epäselväksi jäänyt, että hänen poikansa oli Googlella töissä.
- ▶ Konsultti Jan Pyhtäältä nautti lähi-luonnosta ja kaipasi paikkakunnalle lisää iloisia tapahtumia ja verkostoitumismahdollisuuksia.
- ▶ Nuori akkuteollisuutta opiskeleva Teemu Kotkasta taas inspiroitui siitä, että sai kävellä Teemu Pukin jalanjäljissä ja olla mukana edistämässä ympäristöystävällistä elämäntapaa globaalisti.

Näyttelijöinä olivat **Sami Kosola, Elina Ylisuvanto, Sara Hautamäki ja Keijo Kumanto**. Etäosallistujat jaettiin pienryhmiin niin, että jokaisessa pienryhmässä oli osallistujien lisäksi näyttelijä ja taustatoteuttajan edustaja ikään kuin ”ohjaajana”. Työpajojen anti eli näyttelijöiden esittämät kuntatyypit käytiin yhdessä läpi esityksenomaisesti. Webinaarin toteutti Kouvolan kaupungin Talenttimagneet-

ti-hanke (*Uudenmaan liitto, Kymenlaakson liitto, EAKR*) yhdessä Xamkin Älykkäät kulttuurikylät (*maatalousrahasto*)-, Etukeno (*Euroopan sosiaalirahasto*)- sekä Elo ja iloa Kaakkois-Suomeen (*opetus- ja kulttuuriministeriö*)- hankkeiden kanssa.

Koronatilanne pakotti monet hanke-toiminnot ja seminaarit etätoteutukseen. Näissä sekä Forumteatterin että improvisaatioteatterin kokeileminen osana etätyöskentelyä koettiin ”hauskan leikittelevänä” ja iloa sekä toiminnallisuutta tuovana elementtinä muutoin kovin puhepainotteisiin toteutuksiin. Erilaisten taide- ja kulttuurilähtöisten menetelmien tuominen mukaan etätoteutuksiin vaati toimijoilta halua kokeilla menetelmien taipumista verkkoon livekohtaamisen sijaan. Moni taide- ja kulttuuritoimija otti kokeilut vastaan oppimisprosesseina. Osallistujien iloinen palaute todisti kokeilun kannattaneen.

LÄHTEET

Juha Koivisto, Anna-Maria Isola & Merja Lyytikäinen. Osallisuus kuuluu kaikille. Innokylän innovaatiokatsaus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 9/2018. Helsinki 2018.

Boal Augusto: Games for Actors and Non actors

Digituki Kymenlaakso, Kymenlaakson liitto

Talenttimagneetti – osaajien houkuttelun käynnistäminen

Laura Lehtisen blogikirjoitus Xamkin NEXT verkkolehteen

Dokumenttitaidetta

Piia Kleimola, projektipäällikkö, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

Miltä tuntuu, kun tulet aamulla töihin? Vai aloitatko aamulla? Jos et, milloin? Miksi?

Taiteilijan ja 'kulttuurivihamielisen' kohtaamisesta syntynyt taideteos. Maalaus Matti Pietari Järvinen.

Miltä tuntuu työpäivän lopussa? Mitä ajatuksia herättävät sanat elanto, raha ja tuki? Miltä työjalkineet tuntuvat? Mikä on kauneutta? Entä laatua? Mitä ajatuksia herättävät valta ja omistaminen? Mikä on elämän tärkein sisältö? Merkityksellisyys – mistä asioista se koostuu?

Kuvataiteilija **Petri Sepän** ideasta käynnistyneen dokumenttitaidekokeilun tavoitteena oli tavoittaa ”kulttuurivihamieliset”. Kohdata ja kuunnella. Ei käännyttä vaan ymmärtää. Jutella. Ajatus oli, että taiteilijan ja haastateltavan kohtaamisesta syntyy uutta taidetta, jonka haastateltava saa halutessaan omakseen. Dokumenttitaidepilottia olivat ideoimassa kuvataiteilijat **Petri Seppä** ja **Matti Pietari Järvinen**, valokuvaaja **Marja Seppälä**, museopedagogi-draamaohjaaja **Irja Ahtovirta** ja projektipäällikkö

Piia Kleimola. Haasteeksi muodostui haastateltavien tavoittaminen.

Kuvataiteilija **Matti Pietari Järvisen** ja haastatellun kohtaamisesta syntyi taulu.

– Onhan se lähtökohtana aika jännittävä, että teet haastateltavan mielestä karmeeta taidetta joka sattuu silmiin ja sun pitäis tehdä teos.

– Taiteilija oli juuri niin hörhö kuin taiteilijat vain voi olla. Löysimme kuitenkin hyvän keskusteluyhteyden, ja keskustelu sujui rattoisasti. Olimme myös samaa mieltä useastakin asiasta, ei tosin kaikista. Tykkäsin että taiteilija ei lähtenyt muuttamaan tyyliään maalauksessani, vaikka olin hänelle ilmoittanut, että en tykkää hänen maalaustyylistään. Maalauksesta löydän paljon asioita keskustelustamme, ja maalaus löytää paikan meidän baarista. ◀

Kohderyhmänä maahanmuuttajat

Sorrettujen teatterista se alkoi. Draamakasvattaja Jouni Piekkari on monipuolinen kulttuurihyvinvoinnin edelläkävijä

HENNA MÄKELIN, MA, KULTTUURIHYVINVOINNIN YAMK,
TOIMITTAJA, KIRJAILIJA

Jouni Piekkari on työskennellyt kulttuurihyvinvoinnin parissa Suomessa ja maailmalla jo yli 30 vuotta.

Ihan ensimmäisenä ei mieleen tule kulttuurihyvinvointi, kun Jouni Piekkari alkaa kertoa työstään. Puheenaiheena on tekoälyä hyödyntävä Peili-sovellus, joka auttaa syrjäytymisvaarassa olevia 16–29-vuotiaita miehiä. Peili ehdottaa sopivaa terveystalveta, koulutusta tai harrastusta perustuen dataan, joka käyttäjistä on kerätty eri menetelmin. Metropolia-ammattikorkeakoulun Peili-hankkeessa kehitetty sovellus on rakennettu monialaisena yhteistyönä. Mukana on ollut teknologian, sosiaali- ja terveystalvan sekä palvelumuotoilun ammattilaisia ja opiskelijoita – ja ennen kaikkea syrjäytymisen kynnyksellä seisovia nuoria miehiä.

Tätäkin on tämän päivän kulttuurihyvinvointi, jonka Suomen-pioneereista yksi on Piekkari. Hän on myös Peili-hankkeen asiantuntija ja hyvinvoinnin lehtori Metropolia-ammattikorkeakoulussa.

Ajat olivat toiset, kun Piekkari – parikymppinen etnomusikologian opiskelija – harppoi pitkin Tampereen yliopiston käytäviä 1990-luvulla. Suomi oli syöksynyt syvälle lamaan ja massatyöttömyyteen. Piekkari oli kiinnostunut kehitysyhteistyöstä, ennen kaikkea kehityksen yhteisestä kulttuuriin.

– Kolmannen maailman maissa on tuttua osallistaa ihmisiä yhteiseen päätöksentekoon teatterin keinoin. Teatteria käytetään keskustelun välineenä köyhillä asuinalueilla, joilla on paljon luku- ja kirjoitustaidottomia. Toiminta voi olla valistavaa, mutta sen avulla voidaan myös rohkaista ihmisiä ottamaan kantaa esi-

merkiksi salametsästyksen, ympäristön-suojeluun tai politiikkaan ja korrupioon, Piekkari sanoo.

Lama oli ravisteleva kokemus sekä Piekkarille että suomalaiselle hyvinvointivaltiolle.

– Tajuttiin, että sosiaalityön muotojen täytyy muuttua.

Sosiaalipalvelujen piirissä olevat ihmiset täytyi ottaa muutokseen mukaan, osallistaa. Malleja uudenlaiseen tekemiseen oli

maailmalla runsaasti, ja sieltä Piekkari kävi niitä työkalupakkiinsa noukkimassa.

Piekkari koki vahvasti, että laman lamauttamien suomalaisten osallisuutta pitäisi lisätä.

– Oli paljon ihmisiä, joita ei kuultu eikä nähty.

Hän oli kuullut forumteatterista, jota kutsutaan myös sorrettujen teatteriksi. Se on brasilialaisen Augusto Boalin luoma

vuorovaikutteinen teatterimuoto, jonka tarkoitus on nostaa esille epäkohtia.

Suomessa kukaan ei tuntunut tietävän siitä mitään. Piekkari alkoi lukea aiheesta ja tehdä kokeiluja kollegoidensa kanssa.

Pian hän tajusi, että oppia tarvitaan lisää.

– Matkustin Kanadaan, jossa järjestetään foorumiteatterifestivaali. Törmäsin tyyppeihin, jotka olivat uudistaneet Boalin metodologiaa.

Piekkari kutsui menetelmän kehittäjiä Suomeen Kanadasta, Isosta-Britanniasta ja USA:sta.

– Tein levittämistyötä vapaaehtois-pohjalta. Toiminta alkoi hiljalleen juurtua oppilaitoksiin ja yksittäisten draamatoimijoiden osaamispakkiin. Pari foorumiteatteriryhmääkin syntyi.

Nykyisin forumteatteri on monelle alan toimijalle tuttu juttu. Piekkari käyttää siitä sinnikkäästi sanamuotoa foorumiteatteri.

Osallistaminen on sana, jota Piekkari käyttää ahkerasti. Muita hänelle tärkeitä käsitteitä ovat hauskuus ja leikki.

– Se on suomea. Pidän suomen kielestä.

Piekkarin ajattelu otettiin Suomessa vastaan empien.

– 1990-luvun Suomi oli specialistiyhteiskunta, virkamiesmäinen ja asiallinen.

Jouni Piekkari ohjasi Eloa ja iloa -pilottina kaksi Kepeli-työpajaa 1.10.2021 ja 15.10.2021.

Osallistujia oli yhteensä 26 varhaiskasvatuksesta, peruskoulusta, toiselta asteelta sekä muun muassa aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksesta. Koulutusta pidettiin antoisana.

”Teknisistä ongelmista huolimatta pääsimme kokeilemaan ja keskustelemaan pienissä ryhmissä. Kiva ja asiantunteva opettaja. Hienoa, että pääsi itse kokeilemaan menetelmiä muiden osallistujien kanssa. Sain uusia ideoita ja ajatuksia sekä tietysti hyvää materiaalia tueksi.”

Yksi Piekkarille tärkeistä projekteista esitettiin Tampereen teatterikesässä vuonna 1994. Se oli vapaaehtoisvoimin toteutettu yhteisötaideprojekti, jossa käsiteltiin uutta vastaanottokeskusta. Sen päämäärä oli puuttua vihapuheeseen.

– Emme heristelleet sormeja vaan kuuntelimme ihmisten pelkoja ja toiveita. Jalkauduimme esimerkiksi baareihin, työttömien toimintakeskuksiin ja vastaanottokeskuksiin.

Etenkin teatteripiirit näkivät toiminnassa vasemmistolaisia piirteitä, ja Piekkarin mukaan sitä jopa halveksuttiin.

– Vastakaikuakin kuitenkin tuli. Me emme ajatelleet puoluepolitiikkaa vaan sitä, että erilaiset näkemykset kohtaisivat. Esimerkiksi asuinalue työ nousi uuteen kukoistukseen. Käynnistelimme uusia projekteja asuinalueilla, jotka olivat päässeet rapistumaan.

Tekemisen ytimessä oli asukkaiden osallistaminen oman alueen päätöksentekoon. Prosesseissa saatettiin yhteen kaikki osapuolet.

– Lapset, nuoriso, alkoholistit, virkamiehet, poliittiset päättäjät. Kaikki, ikään, sukupuoleen tai mihinkään muuhun katsomatta.

Piekkari on tehnyt pitkän uran myös Virossa. 2000-luvun taitteessa hän oli mukana käynnistämässä forumteatterikoulutusta sinnekin.

Maahan syntyi vahva nuorten teatteriliike.

– Nuoret muun muassa tekivät televisioon interaktiivisen sarjan. Katsojilta kerättiin teemoja sähköpostin avulla, ja studioyleisö osallistettiin toimintaan. Aika moni niistä nuorista on päätenyt Virossa hyviin kulttuuri- ja sosiaalialan virkoihin sekä toimittajiksi ja poliitikoiksi.

Osallistaminen on sana, jota Piekkari käyttää ahkerasti. Muita hänelle tärkeitä käsitteitä ovat hauskuus ja leikki. Ne

mahdollistavat vaikeidenkin aiheiden käsittelyn.

– Leikin ja kuvittelun avulla asioita voi tutkia sitoutumatta yhteen mielipiteeseen.

Leikkiin liittyy myös toiminnallisuus. Piekkari on ollut mukana kehittämässä sosiaalipedagogista kielen oppimisen Kepeli-menetelmää maahanmuuttajille. Kepeli – kotoutumista kehollisilla ja pelillisillä menetelmillä (2016–2018) oli Metropolian hanke, jossa tehtiin kohtauttavaa kulttuurityötä. Kepeli-konstein koulutetaan edelleen esimerkiksi suomi toisena kielenä -opettajia ja järjestötoimijoita.

– Kielten opettaminen on perustunut aiemmin pitkälti pulpettirivistössä istumiseen ja siihen, että yksilö on itse vastuussa omasta oppimisestaan.

Toiminnallisuus tekee oppimisesta hauskaa. Se myös tukee muistia, pitää oppijaryhmän aktiivisena, aktivoi eri aisteja ja tekee eri tasoista oppijoista tasa-arvoisempia. Näin Piekkari kertoo kirjoittamassaan oppaassa Helppoo ku heinänteke – Kepeli-konsteja kielen oppimiseen. Hän piti Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen -hankkeessa kaksi Kepeli-etätyöpajaa.

Draamakasvattaja Jouni Piekkari on ollut melkein koko 30-vuotisen uransa ajan freelancer ja tehnyt vaikuttavan liudan erilaisia hanketoita. Metropolia-ammattikorkeakoulussa hän on työskennellyt täysipäiväisesti yli kymmenen vuotta.

– En ole koskaan tuntenut etäällä ihmisistä olevaa tutkimusta omakseni. Olen aina halunnut yhdistää tutkimuksen ja käytännön toiminnan.

Draama on hänelle tärkeää, sillä siinä yhdistyvät monet eri taiteenlajit.

– Kuva, musiikki, draama, digitaaliset välineet... Eri ihmiset tarvitsevat erilaisia kanavia ilmaisunsa tueksi.

Piekkarin mukaan kulttuurihyvinvointiajattelu on kolmessa vuosikymmenessä

valtavirtaistunut Suomessakin, tosin hiljaa ja taustalla. Toiminnan pääpaino on esitysten sijaan prosesseissa, mikä on vaikeuttanut näkyvyyden saamista. Rahoitus on ollut satunnaista ja toiminta marginaalista.

– Olen ollut mielelläni näkymätön tekijä. Onnekseni olen päässyt kouluttamaan paljon ihmisiä. En myöskään ole toiminut yksin, vaan mukana on aina ollut muita samanhenkisiä.

Nykyisin kulttuurin vaikutuksia hyvinvointiin tutkitaan, vaikutuksista puhutaan ja aihe ylipäättään herättää kiinnostusta.

– Valtavirtaistuminen näkyy esimerkiksi uusina koulutusohjelmina. Taiteen edistämiskeskus on alkanut kiinnostua, ja kulttuurihyvinvointiin liittyvät hankkeet saavat aiempaa enemmän apurahoja.

Piekkaria kiinnostavat tällä hetkellä erityisesti pelillisuus ja digitaalisuus, joista Kepeli- ja Peili-hankkeet ovat hyviä esimerkkejä. Hän näkee, että kulttuurihyvinvointipalvelut tulevat digitalisoitumaan.

– Teatterin tekeminen vaatii aikaa. Vaikka se olisi kuinka kokonaisvaltaista ja ihanaa, se on jäämässä minun työssäni taka-alalle, ainakin kunnes pääsen eläkkeelle. Tänä päivänä pitää valitettavasti saada entistä enemmän aikaan vähemmässä ajassa. Pelit tarjoavat valmiita, kustannustehokkaita formaatteja.

Vaikka tekemisen tavat muuttuvat, yksi asia pysyy: kulttuuri ja taide parantavat maailmaa nyt ja tulevaisuudessa. Piekkarin mukaan tarinat ovat meille elinehto. Ne ovat mahdollistaneet ihmiskunnan kehityksen.

– Tarinoiden ja symboleiden avulla luodaan merkityksiä. Ne vaikuttavat ihmisiin, hyvässä ja pahassa.

Tuhoakin tarinat voivat saada aikaan. Piekkari nostaa esille vihapuheen ja koronarokotevastaisuuden.

– Salaliittoteoriat ovat hyviä esimerkkejä siitä, miten tarinoilla saadaan aikaan miljarditappiot yhteiskunnalle.

Erytisen paljon hyvää taide tekee, kun sitä luodaan yhdessä.

– Passiivisellakin kulttuurin kuluttamisella on tutkittuja hyvinvointivaikutuksia, mutta vaikuttavinta on, kun taiteilija käy dialogia yleisön kanssa.

Kulttuurin avulla on mahdollista luoda turvallisia tiloja, joissa eri kokemustasoista tulevat voivat kohdata – vaikkapa pakolaisuutta käsittelevässä näytelmäprojektissa.

– Hyvä esimerkki tästä on Kymenlaaksoissa tehty Turvallinen maa -näytelmä, jossa oli mukana sekä turvapaikanhakijoita että valtaväestöä.

Jouni Piekkari

- ▶ Työskentelee hyvinvoinnin lehtorina Metropolia-ammattikorkeakoulussa.
- ▶ Kiinnostunut erityisesti sosiaalipedagogiikan toiminnallisista menetelmistä, draamakasvatuksesta ja pelillisyydestä.
- ▶ Kehittänyt muun muassa koulujen ihmisoikeuskasvatusta, ilmiöpohjaisen oppimisen menetelmiä ja maahanmuuttajien toiminnallista kielenopetusta.
- ▶ Työskennellyt nuoriso-, kasvatusta ja kehitysyhteistyön hankkeissa Suomen lisäksi myös muun muassa Sambiassa, Virossa ja Espanjassa.

Taide on Piekkarin mukaan pehmentävä keino, joka mahdollistaa vuoropuhelun vaikeistakin aiheista.

Vaikka 30 vuodessa on tapahtunut paljon, yhteiskunta muuttuu hitaasti. Pyörä ehditään keksiä monta kertaa uudestaan: vihapuhetta riittää kitkettäväksi ja ilmastomuutosta pohdittavaksi yhtä lailla kuin Piekkarin uran alussa.

– Opettajat sen tietävät. Uusi sukupolvi pitää kouluttaa aina uudelleen.

Piekkari mainitsee tulevaisuuden työelämätaidot. Niitä ovat kyky sopeutua jatkuvaan muutokseen, ryhmätyötaitot, viestintätaitot, omien tunteiden hallinta, itseohjautuvuus, luovuus, verkostoituminen ja kyky ennakoida mahdollisia tulevaisuuksia. Juuri niitä taidetoiminta kehittää. Hän muistelee lukutaitoprojektia kolmessa helsinkiläisessä alakoulussa.

– Niissä oli paljon maahanmuuttajalapsia, ja oppilailta oli hyvin vaihtelevat sosioekonomiset taustat.

Luku- ja kirjoitustaito nähtiin hankkeessa laajasti, ja sitä tuettiin draaman ja taiteen keinoin. Oppiminen oli ilmiölähtöistä, se ylitti oppiainerajat ja sen teemat tulivat lapsilta. Draamakasvatuksen keinoin käsiteltiin muun muassa seuraavia kokonaisuuksia: lojaalisuus ystäville ja vanhemmille, oman elämänpolun löytäminen, luonnon ja lähimetsän merkitys, mokailun merkitys oppimisessa ja supersankarit arjen epäkohtien tunnistamisessa ja niihin puuttumisessa.

– Hankkeessa nähtiin, miten lapset oppivat ottamaan toisensa huomioon. Heidän sosiaaliset taitonsa kasvoivat huikeasti.

Kulttuurihyvinvoinnin edelläkävijän sanat ovat painavat.

– Kulttuurityö voi näyttää poliittisen päättämisen tai suurten rakennusprojektien rinnalla piiperrykseltä, mutta oikeasti se on todella merkittävää. ◀

MUSIIKKIVIDEOT RAKENTUIVAT RYHMÄTYÖNÄ

Kohderyhmänä erityisryhmät

Musiikkivideon tekemisestä kiinnostuneet nuoret ja aikuiset osallistuivat ääni- ja kuva-alan ammattilaisten ohjaamalle kurssille Kouvolassa ja Imatralla.

HENNA MÄKELIN, MA, KULTTUURIHYVINVOINNIN YAMK,
TOIMITTAJA, KIRJAILIJA

Kuva: Heidi Koskinen -Järvisalo

– Ihan ensimmäisenä tietokoneen kätöistä kaivettiin esiin vanha äänitiedosto, Ne Liikennevalot -yhtyeen keikkataltiointi,

Arto Porvari kertoo.

Hänen työpaikkansa on Helmisilta, Kymsoten työ- ja päivätoiminnan yksikkö Kouvolassa, tarkemmin sanottuna Kuusankoskella. Nyt jo lopettaneessa Ne Liikennevalot -yhtyeessä musisoi aikanaan muutamia Helmisillan asiakkaita.

– Kappaleen lyriikat tehtiin saduttamisen kaltaisella menetelmällä ja väännettiin siitä biisiin muotoon.

Kun kappale oli valittu, alkoi Ruokahumppa-musiikkivideon työstäminen.

Musiikkivideon tilasi Elo ja iloa Kaakois-Suomeen -hanke, jonka tuella Helmisillan työryhmä pääsi ääni- ja kuva-alan ammattilaisten vetämälle kurssille. Videon tekemiseen osallistui Kymsoten päivä- ja työtoiminnan sekä avotyötoiminnan asiakkaita.

Kurssilla rakentui muun muassa kuväkäsikirjoitus.

– Kuunneltiin laulua ja mietittiin, mitä sanoista tulee mieleen. Sitten lähdettiin

pala palalta käymään läpi, mitä jokaisena sekuntina voisi tapahtua. Ideat lentelivät villisti, Arto kuvailee.

Sen jälkeen kurssilaiset pääsivät tuottamaan materiaalia; kuvaamaan, tanssimaan, improvisoimaan ja lopulta muokkaamaan ja editoimaan. Työskentelyyn osallistuivat muun muassa Marko, Aki, Ilona ja Marjaana.

Työryhmä ei päässyt helpolla. Marko oli mielissään saadessaan verestää jo koulussa hankkimiaan editointitaitoja, mutta monelle muulle ryhmän jäsenelle toiminta oli aivan uutta.

Aki pääsi kurssilla ensimmäistä kertaa kunnolla kameran taakse.

– Oli mukavaa opetella uusi taito, hän sanoo.

Ilona yllättyi siitä, miten monia erilaisia kuvakulmia on olemassa.

– Lähikuva, puolikuva ja mitä näitä nyt olikaan.

– Lintuperspektiivi, muurahaisperspektiivi, Aki täydentää.

Marjaana pääsi muiden mukana räppäämään ruokakaupassa, tanssimaan

valtavan seinämuraalin eteen – ja kopittelemaan kaalilla, joka saa musiikkivideosa kovaa kyytiä.

– Oli kiva päästä porukkaan mukaan. Tosi hauskaa puuhaa, hän sanoo.

Lopputuloksesta tuli Markon, Marjaanan, Akin ja Ilonan mielestä niin hieno, että heistä jokainen voisi osallistua musiikkivideon tekemiseen toisenkin kerran.

– Kiva, että meitä kysyttiin. Olen innoissani osallistumassa. Enemmän toimintaa, siitä minä tykkään, Marjaana sanoo.

– Yksin en alkaisi uudestaan, mutta ryhmässä kyllä, Marko toteaa.

– Minäkin voisin olla mukana, Aki kommentoi.

– Ja etenkin, jos pääsisi kuvaamaan johonkin toiseen kaupunkiin. Kuusankoski on nyt nähty, Ilona hymyilee.

Myös Imatralla tehtiin samansisältöinen musiikkivideoprojekti. Sen toteuttivat Ammattiopisto Luovin VaTelma-ryhmän opiskelijat. He työstivät Ellinooran tunnetuksi tekemään Leijonakuningas-kappaleeseen musiikkivideon. VaTelma-ryhmässä opiskelee erityistä tukea tarvitsevia nuoria ja nuoria aikuisia, jotka valmentau-

tuvat ammatillisiin opintoihin, työhön ja itsenäiseen elämään.

Luovin opiskelijat rakensivat musiikkivideosa jälleennäkemisen teeman ympärille.

– Video kuvaa päähenkilön päivää, kun hän työstää kappaletta. Hän kirjoittaa laulunsanoja, kuuntelee biisiä kuulokkeilla, laulaa taksissa ja haaveilee keikalle pääsystä. Toisaalla yleisö valmistautuu jännityksellä iltaan. Lopussa laulaja ja yleisö viimein kohtaavat toisensa pitkän korona-ajan odottamisen jälkeen, **Mia Himanen** kertoo.

Hän on Luovin ammatillinen erityisopettaja. ◀

► *Ruokahumppa-musiikkivideon* voi käydä katsomassa *Kuusaan Radion Youtube-kanavalta*. Molemmat musiikkivideot esitettiin toukokuussa 2022 Lappeenrannan kaupunginteatterissa Hyppy!-festivaalilla. Hyppy! järjestettiin 24.5.2022 ensimmäistä kertaa Lappeenrannassa. Hyppy tuo näyttämölle kehitysvammaisten näyttämötaidetta. Lisäksi yhdistys järjestää koulutuksia ja seminaareja. *Lue lisää.*

Kuva: Heidi Koskinen-Järvisalo

Kohderyhmänä mielen- terveyskuntoutujat

Valokuvaustyöpaja psykiatrisella sairaalalla

Valokuvaamalla voi tehdä näkyväksi asioita, joiden ilmaiseminen on muuten hankalaa. Työskentely tukee itseilmaisua, luovuutta, vuorovaikutusta ja voimaantumista ja mahdollistaa onnistumisen kokemuksia. Kuvaamisesta jää myös muisto, johon voi aina palata.

Valmentaja, ohjaaja, kouluttaja ja valokuvaaja **Paula Myöhänen** suunnitteli Kymenlaakson psykiatriselle sairaalalle valokuvaustyöpajat. Työskentelyn aloituskynnys on matala, eikä se vaadi aikaisempaa osaamista valokuvauksesta tai muusta taidelähtöisestä työskentelystä. Työskentely tapahtuu osallistujan omalla älypuhelimella sekä luonnosta löytyvillä materiaaleilla. Osallistujat saavat opetuksen älypuhelimella valokuvaamiseen, valokuvalliseen ajatteluun ja itseilmaisun valokuvan keinoin.

Psykiatrisella sairaalalla salassapito sekä tietojen ja tietojärjestelmien käyttö perustuvat lainsäädäntöön sekä normiohjaukseen. Työpajan toteutuminen vaatii johdon tuen, sairaalan työntekijän työpariksi sekä tarkasti hoidetut lupamenettelyt. Kiinnostavaa on, voisiko taidetyöskentely – tässä tapauksessa

valokuvatyöskentely – olla osa hoitosuunnitelmaa?

Tämä kysymys herätti toiveen monialaisesta keskustelusta.

Pilotti 20 toteutui ehkäisevän päihdetyön teemaviikolla 9.11.2021. Monialainen Teams-keskustelu pidettiin otsakkeella **Osallistava taidetoiminta psykiatrisessa sairaalassa.**

Keskustelutilaisuudessa kuultiin ote kokemusasiantuntija **Mari Niemisen** esityksestä sekä näyttelijä **Elina Ylisvannon** kokemuksia teatterityöstä mielen-terveys- ja päihdekuntoutujien kanssa. Keskustelussa olivat mukana Kymsotelta mielen-terveys- ja päihdepalvelujen palve-

*Voiko taide
hoitaa eli voiko
taidetyöskentely
olla osa hoito-
suunnitelmaa?*

lupäällikkö **Heli Kainulainen**, Kouvolan kaupungin ehkäisevän päihde- ja mielen-terveystyön koordinaattori **Laura Sillanpää** sekä psykoterapeutti **Erja Vanhala**.

Keskustelua käynnistivät muun muassa seuraavat kysymykset: Voiko taide hoitaa? Voiko esimerkiksi tarinateatteria ja terapiaa yhdistää? Voiko taide olla joskus liiankin voimakas väline? Jos taiteen käyttö pelottaa tai arveluttaa, miten tulee toimia? Miten paljon ja kuka uskaltaa annostella taidetta ”lääkkeenä”? Mitä tulee ottaa huomioon, kun järjestää taidetoimintaa (etenkin teatteritoimintaa) sairaalassa? Miten voidaan siirtyä kohti työparityöskentelyä? Tilaisuuteen osallistui 27 henkilöä.

Taide on voimakas väline

Henna Mäkelin, MA, kulttuurihyvinvoinnin YAMK, toimittaja, kirjailija

Psykoterapeutin mukaan sitä pitäisi käyttää nykyistä enemmän mielen-terveyspotilaiden hoidossa.

Psykoterapeutti ja työnohjaaja **Erja Vanhala** auttaa ahdistuneita, uupuneita, masentuneita ja vääristyneestä kehokuvasta kärsiviä nuoria taidelähtöisin menetelmin.

Kun sairaanhoitajaopiskelija Erja Vanhala käveli sisään Valkealan sairaalan psykiatriselle osastolle yli 30 vuotta sitten, paikka tunnettiin Suomessa edelläkävijänä. Vanhalaa jännitti, sillä hän tunsu astuvansa johonkin uuteen ja ravistelevaan. Alalla puhuttiin niin sanotusta Valkealan mallista: Osastolle oli palkattu lisää henkilökuntaa nimenomaan kuntouttavaan toimintaan. Mielen-terveyspotilaiden hoito oli toiminnallista ja taidelähtöistä. Tarjolla oli muun muassa musiikki-, kuvataide-, elokuva-, runo- ja kirjallisuusryhmiä.

– Kuntoutus rakennettiin Valkealan mallissa porrasteiseksi, ja ryhmät olivat tavoitteellisia. Niihin ei vain osallistuttu vaan aina mietittiin, mitä ja miksi asioita tehdään, Vanhala sanoo.

Juuri tavoitteellisuus erotti kuntouttavan toiminnan muusta yhteisestä puuhailusta. Tavoitteita olivat esimerkiksi toimintakyvyn ylläpitäminen, sairauden tai lääkityksen alle peittyneiden voimavarojen löytäminen ja käyttöönotto sekä vuorovaikutustilanteiden harjoittelu.

– Erityisesti Valkealassa tavoitteellisella toiminnalla oli vahva sosiaalisen kuntoutumisen aspekti.

Nykyisin Erja Vanhala on taidelähtöisiä menetelmiä hyödyntävä psykoterapeutti ja työnohjaaja. Ennen psykoterapeutiksi

valmistumistaan hän toimi psykiatrisena sairaanhoitajana ja opiskeli neljä vuotta muun muassa luovia terapioidia. Suomessa niistä käytetyimpiä ovat musiikki-, kuvataide- ja tanssi-liiketerapia. Lisäksi tarjolla on muun muassa kirjallisuusterapiaa ja erilaisia draamatekniikoita.

Vanhala on työskennellyt 20 vuotta Kymssotella nuorisopsykiatriassa. Viimeiset neljä vuotta hän on toiminut psykoterapeuttina ja työnohjaajana yksityisellä sektorilla. Nuoria aikuisia vaivaavat etenkin ahdistuneisuus, masennus, syömishäiriöt ja työuupumus.

– Luovat ja toiminnalliset menetelmät ovat todella hyviä luottamuksen ja turvallisuuden rakentamisessa.

Vahva luottamus ja turvallisuus ovat edellytyksiä vuorovaikutukselle ja vastavuoroisuudelle, joita terapiassa tarvitaan onnistumiseen ja muutoksen aikaansaamiseen.

Taidetta tarvitaan, koska erityisesti nuorten asiakkaiden kanssa pelkkä keskustelu ei aina riitä. Omien tunteiden tunnistaminen ja sanoittaminen ei välttämättä ole heille luontevaa.

– Eikä se aina ole mahdollistakaan, jos kyseessä on esimerkiksi selektiivinen mutismi, vaikea ahdistuneisuus tai pelkotilat.

Selektiivinen mutismi tarkoittaa valikoivaa mykkyyttä. Siinä ihminen osaa puhua mutta ei pysty siihen. Kaikille asioille ja tuntemuksille ei edes ole olemassa sanoja.

– Taide voi antaa mahdollisuuden sijoittaa sanoittamattomat tunteet, kokemukset tai elämykset johonkin konkreettiseen, rajattuun ja olemassa olevaan, johon voi aina palata.

Vanhala hyödyntää työssään eri taiteenlajeja, kuten kirjallisuutta, kehon liikettä, musiikkia ja elokuvia.

– Laaja taiteen tuntemus olisi tässä työssä hyväksi.

Eniten Vanhala käyttää kuvallista ilmaisua. Jos asiakas ei osaa kertoa, mitä mielessä liikkuu, hän voi valita taidekorttipakasta tunnetilaa kuvaavan kortin, joka käynnistää keskustelun. Repimällä, leikkaamalla, liimaamalla ja askartelemalla voidaan visualisoida unelmia näkyviksi päämääräksi, joita kohti asiakas voi lähteä elämänpolullaan kulkemaan. Valokuvien avulla tehdään menneisyysmatkailua. Lapsuuskuvien katsominen terapeutin kanssa voi auttaa näkemään menneen toisin.

– Ihmisen muisti on epäluotettava. Erityisesti lapset ja nuoret täydentävät menneisyyden aukkoja keksimällä asioita.

Asiakas voi esimerkiksi kertoa, miten isä ei pitänyt häntä koskaan lähellä. Sitten vanhojen valokuvien joukosta löytyykin otos lapsesta isänsä sylissä. Kokemus voi nyrjäyttää ajatusmaailman hyvällä tavalla uuteen asentoon.

– Työni tavoite on usein muutos. Sen hakemisessa kuva on väline, joka herättää muistot eloon niin, että niihin on riittävä etäisyys. Silloin tunnemuistoa on mahdollisuus sanoittaa.

E erityisen lähellä Vanhalan sydäntä ovat syömishäiriöasiakkaat, joita hän on koronan aikana opetellut hoitamaan myös verkossa.

– Tanssillinen liike on tärkeä työkalu kehonkuvaan liittyvien sairauksien parissa. Etätyöskentelyn kehittäminen ei ole ollut helppoa, mutta kyllä se onnistuu.

Syömishäiriöasiakkaat ovat kuvanneet esimerkiksi tanssiaan ja jakaneet videon Vanhalalle. Silloin terapeutin työväline on hyväksyvä katse.

– Tanssiessaan asiakas näyttää minulle, minkälainen hän on. Hän tulee minulle ja itselleen näkyväksi luottamuksellisessa ja turvallisessa suhteessa.

Tanssiva ihminen voi paljastaa havoittuvan puolensa ja tutkia joskus

itseltäänkin piilossa olevia ajatuksia ja tunteita terapeutin kanssa.

Taidelähtöiset menetelmät sopivat Vanhalan mukaan hoitomuodoksi kenelle tahansa, kunhan hoidettavan kunto on riittävän hyvä. Esteitä ovat esimerkiksi psykoosi, tuore trauma tai syvä uupumus yhdistettynä unettomuuteen.

– Taide on voimakas väline, joten asiakkaan täytyy olla kykenevä ottamaan vastaan ja käsittelemään tunteita.

Taidelähtöiset menetelmät ovat Vanhalan mukaan toimivia, koska ne vaikuttavat kahteen suuntaan. Taide tarjoaa mahdollisuuden päästä tunneyhteyteen omien kipeiden ajatusten ja kokemusten kanssa. Samaan aikaan niihin voi pitää riittävää, omassa hallinnassa olevaa etäisyyttä.

Vanhalan mukaan taidelähtöiset menetelmät lisäävät asiakkaan itsetuntemusta, itseilmaisua ja sitä kautta armollisuutta itseä ja muita kohtaan. Taide voi tehdä näkyväksi ja tuoda tarkasteltavaksi esimerkiksi syvälle piilotettuja häpeän ja syyllisyyden tunteita.

– Taidelähtöiset menetelmät hoitavat tarjoamalla korvaavia ja korjaavia kokemuksia, turvallista eläytymistä ja irtipäästämistä oivallusten, ymmärryksen ja hyväksymisen myötä.

Olenainen käsite on mentalisaatio. Se on kyky pohtia omaa ja toisen ihmisen näkökulmaa ja kokemusta. Hyvä men-

talisaatiokyky auttaa säätelemään omia tunnetiloja. Se luo vakautta ihmissuhteisiin ja edistää ihmisten välistä kommunikaatiota. Mentalisaatio kehittyy usein varhaislapsuuden vuorovaikutuksessa, mutta aikuinenkin voi vahvistaa mentalisaatiokykyään turvallisissa ihmissuhteissa. Parhaimmillaan suhde terapeuttiin on juuri sellainen.

Taidelähtöiset menetelmät sopivat kaikkiin hoidon vaiheisiin: akuutti- ja kriisihoitoon, eri pituisiin hoitajaksoihin, kuntoutukseen, seurantaan ja kannatteluun nivelvaiheissa esimerkiksi sairaalajakson jälkeisenä aikana.

– Hoidon pitää kuitenkin olla aina etukäteen mietittyä ja oikea-aikaista. Vaikka hetkessä eläminen on tärkeää, terapeutilla tulee olla suunnitelma, joka vie kohti tavoitetta.

Jo ääneen

luetun tekstin kuuntelu voi olla hoitavaa.

– Esimerkiksi psykoottinen ihminen voi olla niin sairas, että hän ei kykene ottamaan vastaan enempää. Lukeminen voi siinä hetkessä olla turvallista kontaktissa olemista.

Taide myös ehkäisee ennalta mielenterveysongelmia ja ylläpitää mielenterveyttä.

Yksilöterapian lisäksi Vanhala ohjaa terapeuttisia ryhmiä. Silloin työskentelyssä olennaista on jakaminen.

– Ryhmä voi toimia ikään kuin peilinä, joka parhaimmillaan piirtää jäsenelleen hyväksytyksi tulemisen ääriviivat.

Taide voi antaa mahdollisuuden sijoittaa sanoittamattomat tunteet, kokemukset tai elämykset johonkin konkreettiseen, rajattuun ja olemassa olevaan, johon voi aina palata.

Hyvä vuorovaikutus on vastavuoroista: kun yksilö jakaa jotakin, ryhmä antaa hänelle jotakin.

Ryhmä kommentoi ainoastaan sitä, mitä näkee tai kuulee, eikä arvaile, tulkitse tai esitä kysymyksiä.

Ryhmän katse voi olla paljon armollisempi kuin yksilön. Vanhala kuitenkin korostaa, miten tärkeää on, että ohjaaja todella tietää, mitä tekee.

– Ohjaajien rooli on merkittävä. Ryhmäläiset voivat sijoittaa heihin asioita, jotka rinnastuvat perherakenteisiin tai valtasuhteisiin. Ryhädynamiikan täytyy siksi olla ohjaajan hallinnassa.

Vanhala vannoo työparimallin nimeen etenkin ryhmäterapiassa. Syy on yksinkertaisesti se, että kaksi silmäparia huomaa enemmän kuin yksi.

– Asiakkaassa saattaa herätä sellaista, mitä hän ei tuo näkyville. Työskentely saattaa esimerkiksi aktivoida trauman. Siksi taidelähtöisiä menetelmiä käyttävän täytyy olla jatkuvasti hereillä.

Ihanteellinen työpari olisi hänen mukaansa taiteilija ja sosiaali- ja terveysalan ammattilainen.

– Taiteilija osaa avata kokemusta taiteen teon prosessista ja sisäisistä impulsseista. Hän osaa tehdä taiteen tekemisestä tavoitteellista. Minun osaamiseni ei siihen riitä.

Taiteelliset arvot ovat nimittäin tärkeitä myös terapeutisessa työskentelyssä: Tanssija voi tarjota mahdollisuuden kasvattaa kehon ilmaisuvoimaa. Kuva- taiteilija voi jakaa tietoa taidehistoriasta

ja maalaustekniikoista. Kehittyminen ja uuden oppiminen taiteen parissa on asiakkaalle palkitsevaa.

Ryhmätilanteessa tai sen jälkeen työparit voivat ravita toistensa ajattelua.

– Työparityöskentelyssä toinen huomioi toista. Mitä yksi osapuoli hoksaa? Mitä hoksataan yhdessä? Miten asiat puretaan ryhmän kanssa tai keskenään?

Vaikka taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset on viime vuosina tunnustettu, taidelähtöisten menetelmien käyttö mielen sairauksien hoidossa on Vanhalan mukaan vähentynyt.

– Psykiatristen sairaaloiden tapa toimia on muuttunut. Pyöröovimeininkiä on liikaa. Psykossa olevaa ihmistä hoidetaan viikko, ja sen jälkeen hänet viskataan takaisin samoihin oloihin pärjäämään. Se ei ole kuntoutusta.

Vanhalan mielestä taide pitäisi tuoda entistä vahvemmin mukaan mielen- terveysongelmista

kärsivien hoitoon. Taidelähtöiset menetelmät nimittäin tutkitusti toimivat – ja säästävät myös rahaa.

– Ryhmässä hoitaminen on halvempaa kuin kolmivuotinen kuntoutuspsykoterapia, akuuttihoitajaksot suljetulla osastolla tai yksinäisyyteen tuomittujen mielenterveyspotilaiden toistuvat hakeutumiset päivystykseen.

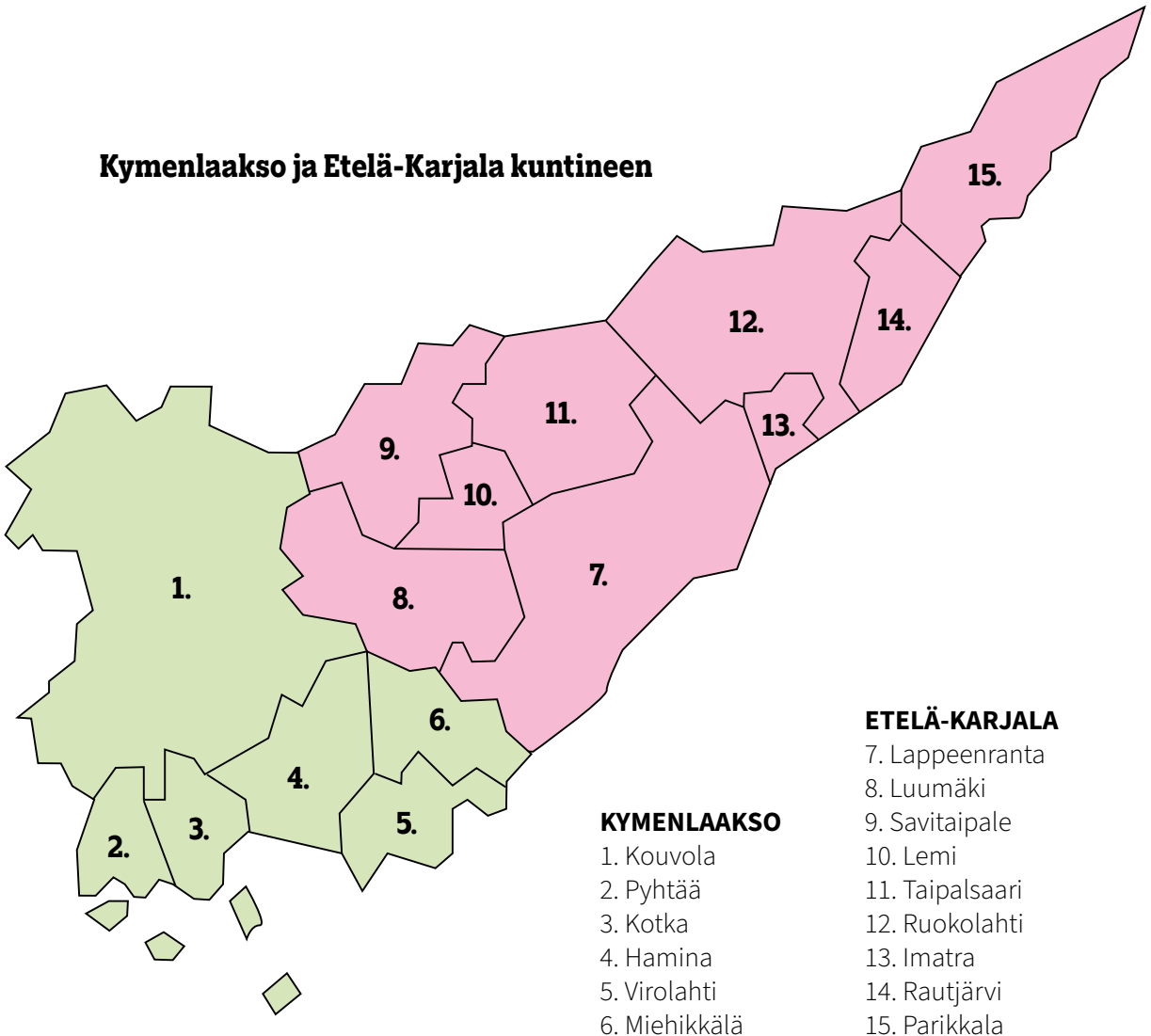
Vanhala osallistui Osallistava taidetoiminta psykiatrisessa sairaalassa -keskustelutilaisuuteen osana Elo ja iloa Kaakois-Suomeen -hanketta.

– Onneksi edes hankkeet tuovat taide-eloa ja -iloa sinne, missä sitä ei resurssipulan seurauksena ole. ◀

*Ihanteellinen työpari
olisi taiteilija ja
sosiaali- ja terveysalan
ammattilainen.*

Tekijöitä, toimenpiteitä ja määriä

Kymenlaakso ja Etelä-Karjala kuntineen

Työryhmä

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu
XAMK Luovien alojen tutkimusyksikkö

Piia Kleimola, projektipäällikkö

Laura Lehtinen, TKI-asiantuntija

LAB-ammattikorkeakoulu

Sanna-Leena Mikkonen, lehtori, sosiaali- ja terveysala, osatoteutuksen projektipäällikkö

Päivi Eronen, lehtori, valokuvaus (2020)

Tarja Vahtokari, TKI-asiantuntija (2021)

Ohjausryhmä

Sirkka Komulainen, XAMK, tutkimuspäällikkö, kestävä hyvinvointi

Lotta Pyykkönen, LAB, lehtori, taidegrafiikka/kuvataide

Elina Koivisto, Kouvola, kulttuuripäällikkö

Tomi Purovaara, Kotka, kulttuurijohtaja

Virpi Nevalainen, Rautjärvi, hyvinvointijohtaja

Timo Toivonen, Parikkala, Simpelejärven opiston rehtori

Päivi-Linnea Pötry, Lappeenranta, kulttuuritoimenjohtaja (2020–2021)

myöh. **Anu Talka**, Lappeenranta, kulttuuritoimenjohtaja (2021)

Aija Rautio, Eksote, hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen päällikkö
varajäsen Tuula Helen, Eksote, hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen / kulttuurihyvinvointi

Sanna Koste, Kymsote, hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kehittämispäällikkö

Eloa ja iloa teemakuut 2020

Maaliskuu. Luovuus ja toiminnan kenttiä. Luovuus synnyttää työtä ja hyvinvointia.

Huhtikuu. Kuntien kulttuurilaki ja TEA-viisarit.

Toukokuu. Taide- ja kulttuuritoiminnan tasot arjesta terapiaan.

Kesäkuu. Leikki ja luonto.

Heinäkuu. Liikunta ja luovuus.

Elokuu. Kasvatus, opetus, sivistys.

Syyskuu. Terveys-, sosiaali-, hyvinvointiala.

Lokakuu. Liiketoiminta ja luova talous.

Marraskuu. Kunnan/kaupungin massasta erottuminen.

Joulukuu. Historia ja muisti.

© Päivi Eronen

Syyskuun webinaari

Synergia eli miten taide ja kulttuuri voivat olla osana sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialan ennaltaehkäisy-, hoito- tai kuntoutustyötä?

Webinaari 10.9.2020. Taltiointi.

Osallistujia n. 100

OHJELMA:

Klo 13 Webinaarin tausta ja järjestäjät, Piia Kleimola, XAMK

Klo 13.15 Kulttuurilähete, Johanna Vuolasto, Taike

Klo 13.30 Teatteri ja kuntoutus, Tomi Iivonen, Kymenlaakson AVH-yhdistys ry, KVV-kokemus-toimija

Klo 13.45 Pohdintoja taitelijan etiikasta käytännöllisessä toiminnassa, Isto Turpeinen, Taike

Klo 14 Biotauko, kysymykset ja keskustelu

Klo 14.15 Mitä monialaisia kulttuurihyvinvointimahdollisuuksia Kymenlaaksossa on, Kymenlaakson kulttuurihyvinvointisuunnitelman esittely, Piia Kleimola

Klo 14.30 Kulttuurihyvinvointi YAMK -koulutus alkamassa XAMKissa tammikuussa 2021, koulutuksen esittely, koulutusvastaava Tuija Suikkanen-Malin, XAMK

Klo 14.45 loppuyhteenvedo, jatkotoiveet

Järjestäjinä XAMKin hankkeet ja kehittämistehtävät: Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen, Työnhaun performanssi, Valo – lapsiperheiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin vahvistaminen, Huuma – tulevaisuustaitoja nuorille tanssin keinoin. Mukana myös Kymenlaakson hyvinvointia kulttuurista -verkoston toimijoita.

Lokakuun webinaari

Taide, luovuus ja liiketoiminta -webinaari mieltii taiteen mahdollisuuksia työelämässä.

Onko taide yrityksissä koriste, viihde, ongelmanratkaisija vai strategian väline?

Webinaari 16.10.2020. Taltiointi.

Osallistujia n. 100

Webinaari on tarkoitettu kaikille taiteen ja liiketalouden yhdistelmästä kiinnostuneille. Maantieteellinen painotus Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan maakunnissa. Webinaarin aikana tutustutaan taiteen ja kulttuurin mahdollisuuksiin osana organisaatioita ja liiketoimintaa läänintaiteilija Krista Penttälän avauspuheenvuoron, erilaisten näkökulmien ja keskustelun avulla.

- ▶ Taide, luovuus ja liiketoiminta – taiteen mahdollisuudet työelämässä, Krista Penttälä, läänintaiteilija, välittäjätoiminta, Taide osana organisaatioita TOO-verkosto, Taike
- ▶ Työnhaun performanssi -valmennus, Laura Lehtinen, Xamk
- ▶ Luumäen kunta / Käskassara, Virve Niiranen, CreativeKaiku
- ▶ Uutta liiketoimintaa kulttuurista, taiteesta ja tieteestä. Nippuhanke, Juha-Pekka Natunen, Kulttuuritila Nuijamies ja LUT
- ▶ Taide työelämässä -valmennuksen kokemuksia, Kaakon taide, Anna Vilkuna
- ▶ Luovaa nostetta ja kestävää hyvinvointia työelämään, Raija Kallioinen ja Taru Tähti, LuovaNoste, Etelä-Savo
- ▶ Kuvataiteilija, palvelumuotoilija Saija Koponen, Taiteilijan ja tilaajatahon välinen vuorovaikutus: Opas taiteilijalle
- ▶ Gigle, Inkeri Borgman
- ▶ Pro professionals -hanke, Taina Laaksonen

Teemakuukausiin liittyneet somekampanjat

- ▶ Kesän 2020 aikana sekä Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen että Mannerheimin

Lastensuojeluliiton Kymen piiri julkaisivat yhteistyössä joka arkipäivä yhden leikin. [Kaikki nämä leikit kasaava julkaisu 100 LEIKKIÄ ilmestyi loppuvuonna 2020.](#)

► Uudistettu kulttuurilaki velvoittaa kuntia edistämään kulttuuriperinnön ylläpitämistä ja käyttöä sekä paikallista identiteettiä tukevaa ja kehittäväää toimintaa. Tähän pykälään nojaten Elon ja ilon joulukuun 2020 kuukausiteemana oli paikallishistoria ja muisti. Joulukalenterimaisesti Eloa ja iloa Kaakkois-Suomen -hankkeen Facebook-sivulla julkaistiin 1.–24.12.2020 välillä joka päivä jokin Kymenlaakson tai Etelä-Karjalan historiasta kumpuava kuva ja tarina.

© Päivi Eronen

Miten Leader-toiminta voisi tukea maaseudun taiteen ja kulttuurin kenttää? Millaisia Leader-hankkeita on toteutettu kulttuurin ja taiteen saralla? Millaisia toiveita taide- ja kulttuuriväellä on?

Teams-verkkotilaisuus 24.8.2021
[Taltiointi](#). Osallistujia 27

OHJELMA

Klo 18.00 Tervetuloa! Eloa ja iloa -kehittämistehtävän projektipäällikkö Piia Kleimola

Klo 18.10 Esimerkkejä taide- ja kulttuurihankkeista ympäri Suomea, Päivi Alaniska, Etelä-Pohjanmaan alueellinen kehittämistehtävä (Kulttuurin paikka)

Klo 18.30 Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan Leader-toimistojen tervehdykset ja näkökulmat:

- Pohjois-Kymen kasvu (Pohjois-Kymenlaakso)
 - Leader Sepra (Etelä-Kymenlaakso)
 - Kärki-Leader (Imatra, Parikkala, Rautjärvi, Ruokolahti)
 - Leader Länsi-Saimaa (Lappeenranta, Lemi, Luumäki, Savitaipale, Taipalsaari)
- Klo 18.50 Keskustelua, toiveita, ajatuksia, ideoita? Miten tästä eteenpäin?
Klo 19.15 Linjat sulkeutuvat

Yhteistyössä Kaakon taiteen kanssa järjestetyt webinaarit

- Julkinen taide Kymenlaaksossa, Teams-tilaisuus 3.5.2021. Osallistujia 12.
- Verkostotoiminta Etelä-Karjalassa, Teams-tilaisuus 23.4.2021 sekä Timo Järvensivun ohjaama verkostotyöpaja 9.9.2021. Osallistujia yhteensä 48.

Eloa ja iloa -projektipäällikkö Piia Kleimola osallistui Taideyliopiston käynnis-

© Päivi Eronen

tämän Esittävien taiteiden koulutuksen visio 2030 -hankkeen ydinryhmään Kaakkois-Suomen edustajana. [Lataa visiojulkaisu Taideyliopiston julkaisuarkistosta.](#)

Eloa ja iloa -kehittämistehtävän eri toimenpiteisiin osallistuneiden tarkkaa määrää on mahdotonta määrittää. Yhteenlaskettuna johtovartteihin, webinaareihin, lyhytkoulutuksiin, luennoille, yhteiskehittelyihin, pilotteihin ja verkostotapaamisiin on osallistunut ainakin 3000 henkilöä. Tavoite oli 1000. Esimerkki laskemisen mahdottomuudesta on Virtuaaliset päivätanssit -pilotti, jonka suoraa lähetystä seurasi runsaat sata laitetta, mutta yhden laitteen äärellä oli useita osallistujia. Lisäksi tansseja pystyi katsomaan ja kokemaan kaksi viikkoa suoran

lähetysten jälkeen, jona aikana linkki oli avattu useita satoja kertoja.

- ▶ Mediaosumat: 40
- ▶ Blogiartikkelit: 22

Kokonaisbudjetti: 199 900 €
Rahoittaja ja päärahoituslähde: opetus- ja kulttuuriministeriö, erityisavustus ministeriön osuus 179 910 €, omarahoitus XAMK ja LAB 19 990 €

Kiitos kaikille Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen -kehittämistehtävään osallistuneille.

Erityiskiitos Anna Vilkuna.

[Lue lisää: Eloa ja Iloa Kaakkois-Suomeen. Kulttuuritoiminnan kehittäminen Kymenlaaksossa ja Etelä-Karjalassa](#) ◀

Eloa ja iloa Kaakkois-Suomeen

eli Kulttuurista hyvinvointia kuntalaisille oli vuosien 2020–2022 aikana toteutettu alueellinen, OKM-rahoitteinen kehittämistehtävä Kymenlaaksossa ja Etelä-Karjalassa. Pää tavoite oli kehittää luovan alan, taiteen ja kulttuurin yhteistoimintaa sekä toimintamalleja, jotta kulttuuripalvelut ja muu toiminta edistäisivät entistä paremmin kuntalaisten hyvinvointia, terveyttä ja osallisuutta. Toiminnan kehittämisessä kiinnitettiin erityistä huomiota niihin kuntalaisiin ja ryhmiin, joilla voi olla vaikeuksia saavuttaa haluamiaan kulttuuripalveluja. Toiminta perustui vuonna 2019 uudistuneeseen kuntien kulttuurilakiin. Kehittämistehtävän toteuttivat ammattikorkeakoulut XAMK ja LAB.